

Конкурс до ВАКС:

чому добір суддів
до Антикорсуду провалився?

Юридичний Вісник України

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 4 (1538)

16-28 лютого 2025 року

СТОР. 3

Ми вистоїмо разом із Європою Три роки єдності і сподівань

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

**«Мови меншин»
на службі кремля:
навіщо уряд Шмигала
змінює Хартію та що
можна зробити краще?**

► стор. 6–7

**Конституційно-правові засади
передачі в експлуатацію надр
не громадянам України**

► стор. 8–9

**Військові суди =
Правосуддя для військових**

► стор. 10

**«Нові» гарантії для бізнесу:
чи зупинять вони безпідставні
кримінальні провадження?**

► стор. 16–18

**Грація української душі
в обіймах чиновницької братії**

► стор. 30–33

**Чекайте колізій
та неврегульованості
Що зміниться зі скасуванням
Господарського кодексу
України?**

► стор. 34–35

**Набуття корпоративних прав
спадкоємцями мажоритарного
учасника товариства**

► стор. 44

Нагадуємо нашим читачам!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Ми вистоїмо разом із Європою

Три роки єдності і сподівань

Двадцять четвертого лютого світ учергове говорив про війну – річницю російської агресії проти України. Звісно, всі ми знали, що біда прийшла до нас не на день чи два. Уже три роки як ворог топче нашу землю, вбиває наших людей, у тому числі і дітей, знищуючи дотла наші донедавна квітучі міста і села. За роки війни загинули і покалічені кілька сотень тисяч наших захисників, понад 40 тисяч цивільних, з більше тисячі – діти. Є ще майже 7 мільйонів біженців, яких війна розкидала по світах...

Безумовну відповідальність за цю трагедію, що визнає вся демократична частина світу, несе росія з її експансіоністською політикою. Хоча прагматичної точки зору сенсу ця війна взагалі не має. Спробуємо визначити філософський сенс цієї війни. І одразу ж стикаємося з парадоксом, принаймні це можна назвати дефіцитом реальності, адже в політиці виник і прогресує розрив між нереальністю та реальністю. Американський філософ Тімоті Снайдер з цього приводу зазначає, що ті, хто прагне керувати світом, намагаються розмити людський досвід і запламувати пам'ять, зробити співпрацю, дружбу немислимыми, непотрібними. Бо, ніби то все вирішує сила.

Так, видається абсолютно вірним на думку нового американського політикуму, що Україна протистоїть нереальній війні. Голосування за американську резолюцію з приводу 3-й річниці початку російської агресії в Україні це доказує. Виходить так, що передумовою для вторгнення путіна на наші землі є те, що України, їх, цих земель... не існує. Немає ані держави, ані нації, а є лише непорозуміння, яке можна виправити насильством і пропагандою. А тому нас мали окупувати, наших дітей перевиховати, а всіх, хто висловлював будь-яку політичну упередженість, повбивати. Ми будемо називати українську владу та українців, стверджують російські медіа, «нацистами». При цьому не тому, що для цього є реальні підстави, а тому, що це, знову ж таки, виправдовує вторгнення й окупацію нашої території. Попри все те, Українці воюють усі ці роки, надаючи набагато більше доказів своєї реальності, аніж будь-хто міг би це зробити.

Аналізуючи роки цієї жахливої війни, ми також можемо поставити питання: а чому люди у світі стають на бік українців, які захищаються? Питання виходить далеко за межі України та росії. Треба бути реальною людиною, яка розуміється на доволі простих речах, здоровому глузді, зокрема. Агресія путіна становить екзистенційну загрозу для всього європейського континенту. І це є важливим для розуміння реальності війни. Тому європейські держави прагнуть мобілізуватися й готові зміцнити свою здатність до самозахисту. І ця критично важлива роль європейських країн є очевидною. Євросоюз виділив 132,26 млрд євро допомоги з моменту повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, порівняно з 114,15 млрд євро від США. Сьогодні ми опинилися в умовах, коли трансатлантичний альянс має стати більш надійним захисником безпеки, щоб наші сусіди побудували надійну європейську оборону; необхідна надійна стратегія, заснована на ключових позиціях, зокрема забезпечення тривалого миру з надійними та достовірними гарантіями; підтвердження того, що немає дискусії про Україну без України; гарантування того, що безпека Європи обговорюється тільки за участі Європи, що війна відбувається на європейській території, й безпосередньо зачіпає Євросоюз, а тому європейські держави не можуть бути виключені з переговорів.

Безумовно потрібен мирний план для України, в якому мають бути задіяні всі інструменти політики безпеки, зокрема й санкції. Немає сумніву в реальності використання законних шляхів для отримання повного контролю над замороженими в ЄС російськими активами. Боятися або уникати контролю для чого будуть використані ці активи, нам не потрібно, адже все піде на відновлення України, нашої оборонної промисловості. І все це буде цілком реальним процесом, спрямованим на захист суверенітету, територіальної цілісності, демократії в Україні. Історія вже декілька разів доказувала, якими катастрофічними є наслідки для тих, хто ігнорує людський досвід, викривлює соціальну пам'ять, зловживає співпрацею та дружніми відносинами.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

**Цими днями святкують
День народження**

21 лютого —
Інна РАФАЛЬСЬКА,
голова Ради адвокатів
міста Києва, доктор
філософії у галузі
права, заслужений
юрист України

21 лютого —
Олександр
КЛИМЕНКО,

заступник директора
департаменту ДПС
України, кандидат
юридичних наук

22 лютого –
Катерина КОВАЛЬ,
адвокат, перший
заступник голови
Союзу юристів
України, заслужений
юрист України

22 лютого –
Віктор

ГОРОДОВЕНКО,
суддя Конституцій-
ного Суду України,
доктор юридичних
наук, заслужений
юрист України

23 лютого –
Володимир
ОСТАПЕНКО,
начальник
Територіального
управління ДСАУ
в Харківській області,
заслужений юрист України

5 березня –

Станіслав
КРАВЧЕНКО,
голова Верхов-
ного Суду,
член Вищої
ради правосуддя

Колективи видавництв «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зіриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

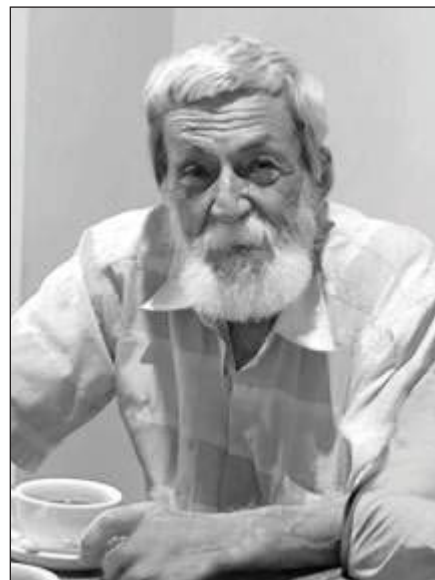
■ 3 ЮВІЛЕЄМ!

Вітаємо з ювілейним Днем народження**Олександра Володимировича ШАПОВАЛОВА**

Чотирнадцятого лютого відзначив свій 80-й День народження Олександр ШАПОВАЛОВ, відомий вчений, кандидат медичних наук, ініціатор впровадження в практику правоохоронних органів електронного поліграфа та наш автор.

Найперша інструкція використання детектора брехні в Україні була підготовлена саме за його безпосередньої участі на початку 90-х років. Він попереджав про виклики та безпеки електронного поліграфа, про використання його як «царицю доказів» у кримінальному провадженні.

Редакція ЮВУ зичить шанованому ювілярові здоров'я, сил та наснаги, а ще подальшого вдосконалення та правильного застосування його винахідницького дітища.

■ КРУГЛИЙ СТІЛ

Відновне правосуддя

Злочинність серед неповнолітніх є однією з найактуальніших кримінологічних проблем. Для її вирішення важливо впроваджувати відновні підходи, які сприяють ресоціалізації дітей, що потрапили в конфлікт із законом, і створюють справедливе, гуманне та ефективне правосуддя, дружнє до дитини. На цю тему відбувся круглий стіл. Ішлося, зокрема, про реалізацію відповідної програми в Україні.

Із цією метою в Україні реалізується пілотний проект «Програма відновного правосуддя за участі неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення». Його впроваджують Міністерство юстиції та Офіс Генерального прокурора за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

У межах цього проекту відбувся круглий стіл, присвячений першим результатам реалізації Програми відновного правосуддя для неповнолітніх підозрюваних та обвинувачених. Серед учасників заходу були судді, прокурори, адвокати, медіатори, представники системи безоплатної правової допомоги, пробації, закладів освіти та соціального захисту населення.

Як наголосила голова Закарпатського апеляційного суду Ганна Фазикош, яка також долучилася до обговорення, впровадження відновного правосуддя є важливим кроком до гуманізації судочинства щодо неповнолітніх. Вона, зокрема, також звернула увагу на деякі проблемні питання реалізації Програми відновного правосуддя для неповнолітніх, такі, як:

– забезпечення обов'язкової участі захисника та законного представника;

– повнота інформації про неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого – для ефективної реабілітації важливо мати комплексне розуміння соціального середовища, його поведінкових особливостей та можливих ризиків;

– механізм відшкодування завданої шкоди – процес примирення сторін передбачає компенсацію потерпілому, але не всі сім'ї

■ ФОРУМ

Київський олімпійський форум з правознавства

Двадцять другого лютого в столиці відбувся Київський олімпійський форум з правознавства.

Більше трьохсот учнів шкіл зустрілися в ліцеї № 3 (в його укрітті). Тут мірялися своїми знаннями учні 9, 10 та 11 класів. Цікаві й дотепні запитання були підготовлені командою за лідерства голови журі Олександра Наровлянського. До складу цього авторитетного журі входили кращі київські викладачі з основ правознавства та відомі науковці, зокрема два Олексії – Шмоткін і Дніпров, які представляють провідні українські ЗВО: Нацакадемію СБУ та КНУБА. Мене ж особисто приємно здивувала величезна кількість учасників форуму, тому не втримався й опитав декого з них. Відповіді потішили, бо вони стосувалися незмінного бажання отримати юросвіту та оволодіти юридичними професіями. А тому, незважаючи навіть на наслідки чис-

ленних реформ системи освіти, матимемо, сподіваюсь, чудову генерацію майбутніх юристів, бо чимало з учасників форуму безумовно стануть правниками. А отже, ми отримуємо чудову зміну, як показує досвід таких заходів.

Зазначу й те, що Київський олімпійський форум з правознавства є чудовим прикладом популяризації правничих знань та, в подальшому, відбору кращих українських правників. Переможці школярських змагань будуть визначені найближчим часом, тож ЮВУ обов'язково оприлюд-

нить їхні імена та шкільні колективи, які вони представляли на правовій олімпіаді.

**Лесь КУРІННИЙ,
ЮВУ**

за участі неповнолітніх

неповнолітніх можуть фінансово забезпечити відшкодування, що створює додаткові труднощі в досягненні згоди.

Також завжди існує ризик формального підходу, тому важливо, аби програма відновного правосуддя не зводилася лише до формального виконання процедур, а дійсно сприяла виправленню підлітків та їхній соціалізації.

Як на думку Ганни Фазикос, ці аспекти потребують подальшого доопрацювання для ефективного впровадження відновного правосуддя. «Судова практика свідчить, що реабілітаційний підхід і медіація сприяють зниженню рецидивної злочинності серед підлітків, допомагаючи їм повернутися в суспільство як відповідальні громадяни. Адже важливо не лише кара-

ти, а й сприяти виправленню», – підсумувала суддя.

Під час круглого столу було презентовано й покрововий механізм реалізації даної програми, обговорювалися її перспективи та перші досягнення й успішні кейси. Зазначимо, що організаторами цього круглого столу виступили Західний міжрегіональний центр з надання безоплатної правової допомоги за підтримки Координаційного центру з надання правничої допомоги та проекту «Трансформаційне відновлення задля безпеки людей в Україні», який фінансується урядом Японії і впроваджується UNDP Ukraine / ПРООН в Україні. Захід також підтримали Міністерство внутрішніх справ України, Офіс Генерального прокурора та Державна установа «Центр пробації».

На думку учасників дискусії, ця ініціатива є важливим кроком до створення ефективної системи юстиції для дітей, що сприяє їх виправленню, соціальній інтеграції та попередженню повторних правопорушень.

**Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
спеціально для ЮВУ**

«Мови меншин» на службі кремля:

навіщо уряд Шмигала змінює Хартію та що можна зробити краще?

Свого часу ухвалення «Закону Ківалова–Колесніченка» в 2012 році викликало протести і в сесійній залі ВРУ і в країні загалом. Виправлення цих помилок триває й досі.

Оксана ЗАБОЛОНА,
аналітикиня Центру спільних дій

Про проблему загалом

Почнемо з того, що наприкінці грудня 2024 року Кабінет Міністрів України зареєстрував законопроект, який чомусь лишився малопоміченим, хоча є надважливим. Він має виправити «прикру помилку», що з'явилася в законодавстві два десятиліття тому й відтоді створила Україні купу проблем, вплинувши на наше суспільно-політичне життя. Але ці «виправлення», запропоновані урядом, є далеко не ідеальними й не вирішують частину наявних та відомих проблем. Ідеться про Європейську хартію регіональних або міноритарних мов.

Що пішло не так?

Спершу пояснимо, що пішло не так і що саме тепер намагається виправити уряд? А питання в перекладі окремих важливих термінів. Україна стала єдиною державою в Раді Європи, яка ратифікувала згадану Хартію, використавши в її назві термін «мови національних меншин» (англійською – Languages of National Minorities) замість оригінальної назви «міноритарні мови» (Minority Languages). Усі інші держави переклали текст дослівно, без цієї помилки. Точніше, в Європі є ще одна столиця, де також вважають, що Хартія стосується національних меншин. Це – Росія, яка підписала Хартію в 2001 році, але так і не ратифікувала її. Чи є цей збіг випадковим – окреме питання. Та головне те, що це докорінно змінило суть документа.

Поясню в чому проблема. Річ у тім, що Хартія не має на меті захищати права меншинних груп (як-от національних меншин), що підкреслюється навіть у пояснювальній записці до неї. Для мов нацменшин є інші міжнародні механізми захисту. Тож у чинному наразі офіційному перекладі цієї між-

народної угоди відбулася підміна понять. А головний наслідок – те, що з використанням терміну, що збігається лише з російським прочитанням Хартії, ми вклали у руки росіянам та проросійським політикам в Україні козирну карту та подарували їм привід волати про «утиски російської меншини». І цю карту вони десятиліттями використовують проти України на європейській арені. Урядова ініціатива покликана це виправити.

Кого мала би захищати Хартія?

Розберемося, що означає термін «регіональні або міноритарні мови». Текст цього договору говорить, що йдеться про мови, які традиційно використовуються в межах певної території країни громадянами цієї держави, які складають менше половини її населення, причому лише мови, які не належать до числа офіційних у цій державі, а також не є діалектом державної/офіційної мови (останнє в Хартії наголошується окремо). Простіше кажучи, регіональна або міноритарна мова – це та, якою говорять люди, що здавна проживають у певному регіоні країни, у тому числі представники невеликих груп людей. Та й загалом, Хартія була створена заради підтримки загрожених чи зникаючих мов, чи мов яким загрожує зникнення і якими спілкуються невелика кількість людей.

Ще одна цікава деталь: держави, що доєднувалися до Хартії, мали самостійно визначити перелік таких мов. Фактично країни отримали можливість перед ратифікацією визначитися, чи включати до переліку певні мови, навіть якщо ті зникають, або ж навпаки, надати певним мовам надмірний захист, навіть якщо про їхнє зникнення не йдеться. Для прикладу Фінляндія, ратифікувавши Хартію, включила до цього пере-

ліку інарі-саамську, карельську, північно-саамську, ромську, російську, скільт-саамську, шведську, татарську та ідиш. Тобто і мови яким загрожує зникнення, і мови держав-сусідок.

Німеччина визначила регіональні або міноритарні мови для окремих земель. У землі Шлезвіг-Гольштейн це данська, тобто мова сусідньої держави. Але всі інші – мови, носії яких не мають власної держави, як-от нижньонімецька в кількох землях (попри назву, ця мова не є діалектом німецької), нижньолужицька в Бранденбурзі тощо. Такий підхід насправді найкраще відображає мету Хартії та дає можливість встановити оптимальні механізми захисту окремих мов у певних землях, де вони є найбільш поширеними.

Яким мовам надала захист Україна?

У законі про ратифікацію Хартії від 2003 року Україна подала такий перелік регіональних або міноритарних мов: білоруська, болгарська, гагаузька, грецька, єврейська, кримськотатарська, молдавська, німецька, польська, російська, румунська, словацька та угорська. У цьому переліку є лише дві мови, щодо яких немає сумніву, що вони відповідають цілям Хартії, – це гагаузька та кримськотатарська. Решта 11 мов з визначеного Україною списку є офіційними в своїх державах. Точніше, Президент та парламент вирішили записати туди державні мови інших країн. Хоча в реальності не все так очевидно, адже для фахівців постає питання, чим насправді є грецька та єврейська мови, згадані в ратифікаційному законі. Можна лише припускати, що йшлося про новогрецьку та іврит та (або) ідиш. А віднедавна стало руба ще й питання «молдавської мови».

У Верховній Раді вже пропонували змінити перелік мов, на які має поширюватися Хартія. Однією з пропозицій було переписати його практично повністю, лишивши такі мови, як гагаузька, ідиш, караїмська, кримськотатарська, кримчацька, ромська, румейська та урумська. Даний перелік, як на мене, насправді найбільш повно відповідає

меті Хартії. Бо її мета – не просто захищати всіх тих носіїв мови, хто становить меншість населення на певній території. Хартія натомість покликана зберегти різноманіття культур і традицій.

Втілення Хартії в Україні – найгірший можливий досвід

Утім просто заявити, що певні міноритарні мови є захищеними – недостатньо. Ще важливішим є втілення положень Хартії, тобто імплементація. Фактично Хартію в Україні імплементавав сумнозвісний Закон «Про засади державної мовної політики», більше відомий за назвою «закон Ківалова–Колесніченка». Цей документ, ухвалений у 2012 році кількома десятками «кнопкодавів» із коаліції Партії регіонів та комуністів, надавав російській мові надмірний захист та практично робив її другою державною, хоча одночасно й розширив дію Хартії на вірменську, ромську, русинську, караїмську та кримчацьку мови.

Це викликало обурення та спротив громадянського суспільства, але відповіддю на це стало кивання в бік, начебто, вимог «Хартії про захист мов національних меншин». Перекрутивши хибним перекладом суть Хартії, проросійські політики використовували її як інструмент для русифікації України, прикриваючи цим документом зусилля, спрямовані фактично на те, щоб із публічного простору зникла українська мова. Це – канонічний приклад того, як росія за допомогою підміни й розмивання понять обертає інструменти демократії проти них самих, а насправді – працює над їхнім знищенням.

У 2019 році парламент ухвалив Закон «Про забезпечення функціонування української як державної», тож підхід до втілення Хартії суттєво змінився. Проте проблема її хибного перекладу, що свого часу призвів до русифікації, спекуляцій та турбулентностей в українському суспільстві лишилася. Понад те, за десятиліття використання Хартії її неправильний переклад став сприйматися в Україні за істину.

Що пропонує уряд зараз?

По-перше, урядовий законопроект узгоджує з оригіналом українську назву та положення цього міжнародного договору, що має отримати назву «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов». Також виправляються згадки некоректної, й нині чинної назви договору в законах «Про

національні меншини (спільноти) України» та «Про медіа».

По-друге, він встановлює, що в Україні положення Хартії застосовуватимуть до таких мов: білоруська, болгарська, гагаузька, кримськотатарська, новогрецька, німецька, польська, румунська, словацька, угорська, чеська та іврит. Тобто з переліку зникли російська, яка точно не потребує захисту, та «молдавська мова» – останньої не існує навіть у конституційному полі самої Молдови, а натомість додається чеська. Згадка про єврейську мову змінили на іврит, а грецьку – на новогрецьку. На останньому зупинимося окремо трохи далі.

Чи є це рішення ідеальним?

Насправді простір для доопрацювання законопроекту є. Зокрема, до переліку мов, щодо яких може застосовуватися Хартія, можна було би включити ті, які справді потребують захисту – ідиш, караїмську, кримчацьку, ромську, румейську та урумську. Цю думку підтримує і Віктор Єленський, голова Державної служби етнополітики та свободи совісті, який зазначає, що перелік мов, що захищаються відповідно до норм Хартії, мав би увібирати в себе мови яким загрожує зникнення. Цей перелік у 2024 році затвердив той самий уряд, який подав законопроект про зміну формулювань Хартії, але тут його підхід виявився іншим.

Отже, згаданий перелік включає білоруську, гагаузьку, ідиш, караїмську, кримськотатарську, кримчацьку, ромську, румейську та урумську мови. Зовсім інший список, ніж у законопроекті, чи не так? Наразі Держслужба етнополітики фактично займається розробкою стратегії збереження цих мов.

А тепер, як і обіцяли вище, повернемося до новогрецької мови. В Україні до складу грецької меншини продовжують зарахувати кілька достатньо відмінних одна від одної етнічних груп: надазовських греків, понтійських греків і грецьку діаспору. Відповідно до даних перепису 2001 року, частка надазовських греків у цій структурі грецької меншини становила 85%, але урядовий законопроект захищає не їх, а нову грецьку діаспору. Тому представники ГО «Надазовські греки: уруми та румеї» Ольга Цуприкова та Микола Ахбаш наголошують, що еллінізація і підміна новогрецькою мовою урумської та румейської мов не мають нічого спільного зі збереженням культури надазовських греків. Навпаки, створюють додаткові умови для зникнення як цих мов, так і надазовських греків як таких.

Утім усі ці зауваження можливо врахувати. Законопроект ще може бути змінений комітетами Верховної Ради й ухвалений так, аби Україна отримала перелік регіональних та міноритарних мов, які дійсно підлягають захисту, а ще такий, що якнайкраще відповідатиме меті Хартії і водночас допоможе вибити козири з рук російської пропаганди.

Лишається додати, що ухвалення цього закону в будь-якому разі буде нетривіальним рішенням. Внесення змін до ратифікаційного закону міжнародного договору є дуже рідкісною практикою. Це питання фактично не врегульоване ні в Законі «Про міжнародні договори України», ні у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року, ні в законі про регламент. Але це доведеться робити – особливо зважаючи на те, що це далеко не єдиний приклад, коли в українських перекладах міжнародних конвенцій з'являється відчутний «російський акцент».

Конституційно-правові засади передачі в експлуатацію надр не громадянам України

Передача надр України в користування громадян інших країн є однією з найрезонансніших та найважливіших правових і політичних проблем. Дискусії навколо даного питання неодноразово виникали в нашому суспільстві, але особливо гострого характеру вони набули під час воєнного стану, коли вирішується доля державності України. Адже концесії, тобто передача в експлуатацію надр землі та інших сировинних ресурсів, зазвичай були одним із методів монопольного використання сировинних ресурсів, економічного і політичного підкорення інших держав. В епоху імперіалізму набули поширення концесії окремих монополій у колоніальних та напівоколоніальних країнах шляхом залякування і прямого тиску. Політику концесій використовувала й радянська держава, але в тих галузях і в таких розмірах, які давали вигоду та не зачіпали економічну незалежність цієї імперії.

Валентин ГОЛОВЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, професор МКА (МАУП),
заслужений юрист України

Надра як об'єкт права

Природні ресурси України становлять собою особливий об'єкт права власності. Вони є основою суверенітету народу. Земля, її надра, атмосферне повітря, водні й інші ресурси визнані такими, що є об'єктами права власності Українського народу, а права власника від імені народу покликані здійснювати органи державної влади й місцевого самоврядування (стаття 13 Конституції України). Це положення відтворено в статті 324 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України. Закріплення права власності Українського народу на природні ресурси зумовлено їх виключною значущістю для нинішнього і майбутніх поколінь та необхідністю у зв'язку з цим встановлення особливого режиму здійснення цього права.

У пункті 2 ст. 1 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права зазначено, що всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають із міжнародного економічного співробітництва, заснованого на принципі взаємної вигоди та міжнародного права.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 12.12.1974 року «Хартія економічних прав та обов'язків держав» кожна держава має і повинна вільно здійснювати повний постійний суверенітет над усіма своїми багатствами, природними ресурсами та економічною діяльністю, включаючи право на володіння, використання та експлуатацію (п. 1 ст. 2 глави II). За змістом статті 13 Консти-

туції України, кожний громадянин України, громадянин іноземної держави чи особи без громадянства мають право користуватися у визначеному законом порядку природними ресурсами країни. Це положення є нормою публічного права та відображає міжнародні внутрішньополітичні правила співжиття. Такий висновок узгоджується з положеннями статей 18 та 26 Конституції України, в яких зазначається, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах користуються тими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як (за певним винятком) і громадяни України, що зовнішньополітична діяльність української держави з членами міжнародного співтовариства базується на співробітництві за загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Частиною 2 ст. 13 Конституції України передбачено, що кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Це означає, що природні об'єкти права власності і народу можуть надаватися громадянам тільки на умовах користування, окрім випадків, передбачених Конституцією.

Право користування – елемент права власності

У статті 39 Конституції України визначено поділ природних ресурсів на категорії загальнодержавного та місцевого значення. До природних ресурсів загальнодер-

жавного значення належать територіальні та внутрішні морські води, природні ресурси континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, атмосферне повітря, підземні води, поверхневі води, що знаходяться або використовуються на території більш як однієї області, лісові ресурси державного значення, природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України, корисні копалини. Законодавством України можуть бути віднесені до таких ресурсів й інші природні ресурси.

До природних ресурсів місцевого значення належать ресурси, які не віднесені законодавством України до природних ресурсів загальнодержавного значення. У статті 4 Кодексу України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94 – ВР (далі – Кодекс) визначено, що надра є виключно власністю народу України і надаються тільки у користування. Право користування полягає в тому, що користувач має юридично гарантовану можливість здобувати вигоду з об'єкта права власності, зокрема надр та інших видів природних ресурсів. Право користування є одним з трьох елементів права власності.

Відповідно до пункту 5 частини 1 статті 92 Конституції України лише законами України визначаються засади використання природних ресурсів. Крім Кодексу і Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі – Закон) від 25.06.1991 р. № 1264 – XII до природно-ресурсних законів відносяться щонайменше 20 інших законодавчих актів. Найважливішими з них можна назвати Земельний кодекс України, Гірничий закон України, Закони «Про державну геологічну службу України», «Про концесію» та інші. Конституцією України не встановлено заборони для іноземців та осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, юридичних осіб за участю іноземних громадян та юридичних осіб займатися в Україні інвестиційною і підприємницькою діяльністю, пов'язаною з використанням природних ресурсів. Згідно з частиною 1 статті 26 Конституції України вони користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за

винятками, встановленими Конституцією України, законами чи міжнародними договорами України.

Зазначені конституційні положення узгоджуються з приписом статті 7 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», яким встановлено, що іноземці та особи без громадянства мають право займатися в Україні інвестиційною, а також зовнішньоекономічною та іншими видами підприємницької діяльності, передбаченої законодавством України.

Земельний кодекс України передбачає спеціальні дозволи на користування надрами в межах конкретних ділянок, що надаються спеціалізованим підприємствам, установам і організаціям (частина 2 статті 16 Кодексу). Відповідно до припису ст. 6 Закону України «Про державну геологічну службу України», такі дозволи надає уповноважений центральний орган виконавчої влади з геологічного вивчення та використання надр. Цим Законом запроваджено механізм здійснення державного контролю для забезпечення раціонального використання надр, встановлено платність користування надрами та відповідальність за порушення законодавства про надра.

Висновки

Отже, системний порівняльно-правовий аналіз положень Конституції України та українського законодавства дозволяє зазначити що:

1. Право власності Українського народу на землю й інші природні ресурси є невід'ємною складовою суверенного права народу здійснювати владу й орієнтоване на задоволення публічних інтересів.

2. Природні ресурси як особливий об'єкт права власності відрізняються від інших об'єктів права власності своєю специфікою, оскільки є продуктом природи, тобто не створені людиною. Вони можуть надаватися громадянам тільки на умовах користування.

3. Конституція України та природоохоронне законодавство не містять обмежень на право користування надрами України для іноземних громадян та іноземних юридичних осіб порівняно з громадянами України та юридичними особами, створеними в Україні.

4. Для отримання спеціального дозволу на користування надрами в Україні визначальним критерієм є не національність чи громадянство користувача, а дотримання ним вимог чинного законодавства України та міжнародно-правових актів.

5. Забезпечення суверенітету народу над його природними ресурсами та національних інтересів України здійснюється шляхом встановлення як загального, так і спеціального режиму користування природними ресурсами.

Від редакції: Як ви розумієте, ми не випадково винесли цей матеріал і цю тему на ТОПові сторінки. Ідеться про можливу концесію українських надр Сполученими Штатами Америки, чого так безапеляційно добивається лідер США Д. Трамп. Як на погляд редакції ЮВУ, йдеться про концесію через силу. А це практика імперських зразків, тож нашим високопосадовцям слід добре над цією пропозицією поміркувати. Надто вже старається «команда Трампа» зцонайшвидше узаконити цю «рідкоземельну» концесію.

До речі, кажуть, що Євросоюз запропонував Україні власну угоду про «критичні матеріали». Її озвучив днями єврокомісар з індустріальної стратегії Стефан Сежурне.

Банківська таємниця

Чи матиме податкова необмежений доступ до неї?

Питання доступу податкових органів до банківської інформації українців сьогодні турбує багатьох громадян. У НБУ розповіли, чи дійсно це буде найближчим часом та у якому обсязі?

То чи буде доступ до банківської таємниці українців? Думаю, поки що ні. Принаймні Національний банк України не погодиться з позасудовим доступом будь-якого державного органу до банківської таємниці українців, про що заявив голова НБУ Андрій Пишний, повідомляє 24 Канал із посиланням на Forbes. Голова НБУ вказав, що в ЄС, куди прагне вступити Україна, є власні правила боротьби з ухиленням від сплати податків, але жодне з них не дає необмеженого доступу податківцям до банківської таємниці. «НБУ готовий обговорювати процедуру, регламенти, але не може погодитися з безконтрольним та необмеженим позасудовим доступом до банківської таємниці для будь-якого органу», – вважає голова Нацбанку Андрій Пишний. Як було наголошено, «банківська таємниця є одним з основних елементів довіри до банків та фінансової системи». Тому не можна сказати, що банківські дані в Україні будуть розкриті в неконтрольованому та нерегламентованому обсязі, – пояснив очільник НБУ.

Водночас міністр фінансів України Сергій Марченко заявив, що «банківська таємниця захищає злочинців». Міністр вважає, що в рамках євроінтеграції банківська таємниця для податківців буде скасована.

Разом із тим він визнав, що цьому може завадити недовіра українців до державних органів. Наприклад, він не впевнений, як правоохоронці можуть використовувати цю інформацію.

Військові суди = Правосуддя для військових

На одинадцятому році війни все частіше звучить питання про необхідність відновлення в Україні військових судів. Днями про це написав генерал армії Віктор Муженко, який у 2014–2019 рр. був начальником Генштабу – Головнокомандувачем ЗСУ. Більше того, окрім теми військових судів, генерал порушує й тему військової адвокатури та нагадує всім, що на цьому він наголошував ще в 2017 році.

Олег ТКАЧУК,
суддя Великої Палати Верховного Суду

Чому це важливо?

Адвокати, які пішли на фронт захищати Україну, підтримують таку ініціативу. Та й загалом більшість із тих військовослужбовців, з якими мені довелося спілкуватися останніми роками, вважають, що в умовах війни та ще тривалий час після її завершення альтернативи військовим судам не існуватиме. Про це висловився й генерал Назаров, який мав свій досвід перебування на лаві підсудних поки його не виправдав Верховний Суд.

Тезу доцільності відновлення в Україні військових судів можна обґрунтувати судовою статистикою. Хоча всі й так розуміють, що суспільство гостро реагує на питання мобілізації, корупції, недоліки в організації роботи органів військового управління, порушення прав військовослужбовців, СЗЧ, масові порушення законів і звичаїв війни з боку російських загарбників. Україні жадають справедливого миру, закінчення війни, Перемоги і справедливості для тих, хто захищає Батьківщину.

Про що говорять цифри?

Наявні на сьогодні дані свідчать про те, що в правовому полі України суттєво збільшилася кількість нормативно-правових актів, які стосуються військових, а суди розглядають десятки тисяч військових судових справ. Так, Президентом України, урядом, Верховною Радою, державними органами з лютого 2022 року до сьогодні ухвалено близько 280 тисяч нормативно-правових актів, які стосуються військовослужбовців, призову на службу цивільних осіб, військового майна, органів військового управління. До всього слід вказати й те, що за два останні роки до адміністративної відповідальності було притягнуто понад 200 тисяч військовослужбовців; до кримінальної відповідальності за час повномасштабної війни – близько 20 тисяч військовослужбовців і наразі розслідується ще близько 100 тисяч

таких кримінальних справ. Зареєстровано понад 140 тисяч воєнних злочинів вчинених росіянами в Україні. А є ще сотні тисяч звернень до адвокатів з приводу оформлення відстрочки від служби, звільнення та призову, лікування, ВЛК, звернень до суду для отримання грошового забезпечення. Й на останок – за даними Єдиного державного реєстру судових рішень лише за 2024 рік суди ухвалили більше 70 тисяч процесуальних рішень у справах за участю ТЦК.

Ці цифри показують, що в загальних справах виникла специфічна категорія справ, вирішення яких потребує спеціальних знань у військовому праві, а також досвіду життя і діяльності в умовах військової організації. Такий досвід і знання повинні забезпечити кваліфіковане й справедливе вирішення справ військових. У зв'язку із суттєвим збільшенням проваджень у справах про військові злочини, Вища рада правосуддя (основний конституційний орган суддівського врядування) також підтримує доцільність впровадження в Україні військової юстиції.

Щоб правильно і кваліфіковано тлумачити норми права, що діють у Збройних Силах, визначати критерії відповідальності за їхнє порушення, забезпечити права і свободи, соціальний захист мільйона військовослужбовців та сотень тисяч ветеранів війни, має діяти спеціалізована державна структура. Спеціалізований державний юридичний орган, який відповідно до Конституції України повинен захищати права і свободи людини і громадянина (стаття 55 Конституції України). Таким органом може й повинен стати військовий суд. На цьому наголошує і секретаріат Ради національної безпеки і оборони України. Такої ж позиції притримується й Міністерство оборони України.

Історичний досвід і досвід країн НАТО переконує, що в Україні три ланки судів військового правосуддя (кілька окружних військових судів, Військовий апеляційний суд та Військова Палата Верховного Суду) можуть органічно вписатися в структуру су-

дів загальної юрисдикції та систему органів державного управління України. Військові суди здатні забезпечити належний судовий контроль за діяльністю ТЦК, органів військового управління, правоохоронних органів на передньому краї війни, в умовах бойових дій та дотримання належного рівня секретності і військової таємниці.

Трохи судової статистики

Станом на 1 жовтня 2024 року в Україні працює 4 988 суддів, що становить лише 70% від необхідної кількості (6 631 посад). Таким чином, 29,6% суддівських посад залишаються вакантними, що ускладнює швидке і якісне здійснення правосуддя в діючих судах. При цьому щороку судді загальних судів вирішують 3–4 мільйони справ усіх категорій.

Поглянемо на проблему з іншого боку. Загалом за статистикою близько 7–8% чоловіків в Україні непридатні до військової служби, а понад 20% — обмежено придатні. У той же час понад 50% суддів в Україні – жінки. Кожен може зробити свій висновок щодо того, скільки суддів служили у військах.

Відсутність у більшості суддів загальної юрисдикції досвіду військової служби призводить до недостатнього розуміння специфіки військових правовідносин, військових статутів та умов служби. А в умовах шаленого судового навантаження на діючих суддів, може страждати якість розгляду військових судових справ, які часто пов'язані зі складними питаннями військового права, статутними обов'язками, бойовими умовами та морально-психологічними викликами, характерними для воєнного стану і бойових дій. Загальні суди, не маючи достатнього часу для вивчення особливостей військових правовідносин, відповідного досвіду або ж знань про такі особливості, можуть неправильно витлумачити ці аспекти, що буде мати свої наслідки для людей і для боездатності держави.

Разом із тим в Україні вже сформувався кадровий резерв із юристів, які мають військовий і бойовий досвід. Понад 50 суддів, кілька сотень працівників апаратів судів, адвокати, вчені-правники, прокурори тепер беруть участь у бойових діях. Вони цілком могли б збагатити правосуддя знаннями військового права й військовим досвідом для кваліфікованого і справедливого вирішення військових судових справ.

«Повітряна тривога» – сигнал для всіх

Водночас судді і прокурори нерідко нехтують цим сигналом під час ракетних атак

Порушення суддями і прокурорами безпекових гарантій громадян під час судових засідань після сигналу «Повітряна тривога».

Лариса КРИВОРУЧКО,
адвокатка, докторка юридичних наук

У своїй практичній діяльності нерідко стикаюся з випадками, коли окремі судді і прокурори під час судових засідань нехтують сигналами «Повітряна тривога», продовжують судові засідання та зобов'язують інших учасників судової справи проти їх волі перебувати в судовому засіданні під час ракетних та шахедних атак, забороняють іти в укриття для захисту свого життя і здоров'я іншим учасникам (по ВКЗ), на території яких теж лунає цей сигнал. Наскільки законні такі дії служителів Феміди? Спробуємо розібратися.

Із початком повномасштабної війни країна-окупант РФ піддавала і піддає повітряним ракетним обстрілам і шахедним атакам об'єкти критичної інфраструктури, до яких, в тому числі, належать і суди. Внаслідок небалого ставлення, нехтування людським життям, на жаль, під час влучень у суди були чисельні випадки загибелі та поранень громадян – відвідувачів судів, працівників апаратів судів та суддів. Так відбувалося тому, що судді, працівники апарату суду нехтували сигналом «Повітряна тривога», не йшли в укриття; окремі судді забороняли учасникам покидати судові засідання, яке тривало під час «Повітряної тривоги», що в результаті призвело до смертельних наслідків і значних поранень.

Чи має держава відшкодувати значні суми компенсації з Державного бюджету України родинам суддів, прокурорам, які внаслідок своєї недбалості, безпринципності поставили під загрозу як своє життя і здоров'я (поранення, смерть), так і життя звичайної людини-відвідувача суду.

Яскравий приклад умисного, свідомого, цілеспрямованого бажання нанесення шкоди життю і здоров'ю громадян Украї-

ни та учасників судового засідання – демонструє Зарічний районний суд м. Суми в особі суддів: Сорока М. Р., Сибільов О. В., Клімашевська І. В. Указані судді нехтують сигнал «Повітряна тривога» і зобов'язують учасників судової справи під час ракетних та шахедних атак перебувати в будівлі суду, забороняють прослідувати в укриття учаснику судового процесу для захисту свого життя і здоров'я іншим учасникам (по ВКЗ), на території яких теж лунає сигнал «Повітряна тривога», продовжують судові засідання.

Хочу нагадати у зв'язку з цим, що судді, прокурори не є приватними особами, а особами, уповноваженими на виконання функ-

цій держави, а тому не мають права керуватись приватними побажаннями й інтересами. Судді не мають права погрожувати учасникам судового процесу, та/або відмовляти учасникам судової справи в участі в судовому засіданні в режимі ВКЗ (відеоконференції) в майбутньому, якщо учасник перебуває на території, де лунає сигнал «Повітряна тривога» – це незаконно! Як і не вправі забороняти під час судового засідання в режимі ВКЗ прослідувати учаснику судового процесу до найближчого укриття.

Посади судді та прокурора, як особам, уповноваженим на виконання функцій держави – безпосередньо пов'язані з обов'язком захищати здоров'я учасників судового процесу. Українці не повинні платити за суддівські помилки і порушення вимог Конвенції з боку суддів.

Судді повинні нести кримінальну відповідальність за винесення незаконних рішень, рішень, які за скаргами в ЄСПЛ визнано цим судом такими, що винесені з порушенням Конвенції з прав людини.

Війна і судочинство

Аналітична довідка про пошкоджені та зруйновані приміщення судів внаслідок збройної агресії РФ проти України та їх відновлення станом на кінець січня 2025 року.

Станом на 23.01.2025 р. від початку повномасштабної збройної агресії російської федерації на територію України 150 приміщень 139-ти судових установ зазнали пошкоджень різного ступеня аж до повного руйнування та розкрадання майна, з яких:

– 142 приміщення є судами (127 судів);

– 6 приміщень ТУ ДСА України та ТУ ССО (в Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Харківській, Чернігівській та Херсонській областях);

– 1 приміщення Національної школи суддів України;

– 1 приміщення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Хто винен у здачі Криму?

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №3.

Володимир ДОН,
член Національної спілки
журналістів України

Компетенції і функції РНБО

Відповідно до ст. 107 Конституції України РНБО України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Головою Ради національної безпеки і оборони є Президент України. Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України.

Компетенція і функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом. Згідно з ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України» (№ 183/98-ВР від 5 березня 1998 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80/ed19980305#Text) в редакції, що була дійсною на час подій у Криму, функціями РНБО відповідно до ст. 3 є внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони. До функцій РНБО також віднесено координацію та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в мирний час та в умовах воєнного або надзвичайного стану, при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

За умовами положень ст. 107 Конституції та Закону «Про Раду національної безпеки і оборони України», РНБО не є органом, який має право приймати обов'язкові для виконання рішення у сфері національної безпеки і оборони, в тому числі й Президентом України. У цьому сенсі відповідальність за неприйняття рішень, що забезпечують ефективні та рішучі заходи в плані протистояння діям агресора в Криму покладається на Президента України. Але

Пояснюючи пізніше причини, з яких не було своєчасно введено режим воєнного стану в країні, О. Турчинов посилається на те, що РНБО не підтримала його пропозицію щодо запровадження воєнного стану: «Хто «за»? Ясно. «За» один Турчинов. Це

означає, що рішення не прийнято» (Стенограма засідання РНБО України у зв'язку з початком російської агресії в Криму. УП, 22 лютого 2016 р. ст. 34. URL: pravda.com.ua/articles/2016/02/22/7099911). Тобто Президент вказує на те, що рішення РНБО для нього стало фактом непереборної сили, якому він був змушений підкоритися.

Із метою визначення істини та встановлення реальної й достовірної правової диспозиції варто провести аналіз норм діючого на той час законодавства України, що врегульовує дане питання. Відповідно до ст. 106 Конституції Президент України приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України.

Статтю 107 Конституції встановлено, що Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. РНБО координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України. Персональний склад РНБО формує Президент України.

Компетенція та функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом. Згідно ст. 1 ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України» «Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Компетенції РНБО (ст. 4 Закону):

1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові

України щодо: питань оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях, оголошення в разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації.

І ще один дуже важливий аспект, на який необхідно звернути особливу увагу – стаття 10 «Рішення Ради національної безпеки і оборони України»: «Прийняті рішення вводяться в дію указами Президента України».

ЗУ «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до ст. 5 закону визначено порядок введення воєнного стану: воєнний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів із моменту звернення Президента України. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президентові України подає Рада національної безпеки і оборони України».

На перший погляд складається враження, що приймаючи «відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні», Президент повинен виходити, спиратися, керуватися тощо Рішенням РНБО з цього питання, тобто з отриманої від РНБО пропозиції.

Таким чином формується думка стосовно жорсткої детермінізації та каузальності в діях Президента – немає пропозиції РНБО, немає й відповідного Указу глави держави щодо запровадження воєнного стану. У зв'язку з цим, вважаю, доцільним буде навести низку досить переконливих заперечень.

Відповідно до ст. 107 Конституції, діяльність РНБО в сфері національної безпеки і оборони у вигляді координації і контролю спрямована виключно на органи виконавчої влади і аж ніяк не на Президента. Допустити останнє взагалі не можливо, бо Президент є головою Ради національної безпеки і оборони України.

Про видання указів Президентом України

Рішення РНБО не виконуються безпосередньо жодним суб'єктом; такі рішення вводяться в дію указами Президента Украй-

ни, який надає їм загальної обов'язковості своїми власними конституційними повноваженнями у відповідній сфері. Видання указів Президента України, які є обов'язковими до виконання на території України, – власна компетенція Президента України (частина третя статті 106 Конституції). Його Указом реалізується власний розсуд глави держави в межах Конституції та законів України. Таким чином, видаючи указ, Президент користується власною дискрецією, яка не є необмеженою: укази Президента України є підзаконними актами (постанова пленуму Вищого адміністративного суду України № 6 від 13 березня 2017 року «Про правовий висновок щодо дискреції Президента України при виданні указів, якими вводяться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України» URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-17#Text)

Позиція Конституційного суду

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 106 Конституції України Президент України забезпечує державну незалежність і національну безпеку держави. Зазначене положення було предметом розгляду Конституційного Суду України, який у своєму Рішенні від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 вказав, «лише Президент України наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах. Це означає, що Президент України, здійснюючи таке керівництво, спрямовує діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, зокрема Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, на реалізацію основ (засад), визначених у пункті 17 частини першої статті 92 Конституції України та Законі України «Про основи національної безпеки України» (абзац шостий пункту 2.1 мотивувальної частини Рішення) (Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» № 5-рп/2009 від 25 лютого 2009 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-09#Text).

Більше того, абзац 2 пункт 4 постанови пленуму Вищого адміністративного суду України № 6 від 13 березня 2017 р. надає

вечірню відповідь на обговорюване питання. Здійснення Президентом України керівництва у сфері національної безпеки і оборони (цитоване раніше Рішення Конституційного Суду України від 25 лютого 2009 р. № 5-рп/2009) означає, що ніхто інший не може зобов'язати Президента України прийняти те чи інше рішення, видати той чи інший указ. Жодна норма Конституції не містить вказівок, що будь-яке повноваження Президента України, особливо у сфері, де він здійснює керівництво, може реалізуватися ним примусово (імперативно), а не дискреційно (постанова пленуму Вищого адміністративного суду України № 6 від 13 березня 2017 року «Про правовий висновок щодо дискреції Президента України при виданні указів, якими вводяться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України»). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-17#Text).

Вказівка на те, що Рада національної безпеки і оборони є органом при Президентові України, дає підстави для висновку про належність РНБО до допоміжних органів при главі державі, а також про те, що він не є самостійним органом державної влади. Підтвердженням зазначеної позиції виступає ч. 7 даної статті, відповідно до якої рішення РНБО вводяться в дію указами Президента України (Конституція України: науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відповід. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Х.: Право, 2011. С. 748. 1126 с. URL: library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/Konst_Ukr_2011.pdf). Варто звернути увагу на те, що РНБО створюється при Президенті, а не навпаки – Президент при РНБО. Це є безперечним доказом власної дискреції глави держави.

Таким чином, указ Президента України, яким вводиться в дію рішення РНБО – допоміжного органу при Президентові України, видається Президентом України не примусово, а в межах власної дискреції. Водночас зміст такого указу є спільною відповідальністю Президента України, Прем'єр-міністра України та міністра, відповідального за виконання такого указу. (постанова пленуму Вищого адміністративного суду України № 6 від 13 березня 2017 року «Про правовий висновок щодо дискреції Президента України при виданні указів, якими вводяться в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України»). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-17#Text).

Позиція Великої Палати Верховного Суду

В унісон вищенаведеному звучать пункти 69 – 72 постанови Великої палати Верховного Суду у справі № 9901/405/19:

«69. Відповідно до приписів частини третьої статті 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» рішення РНБО вводяться в дію указами Президента.

70. За змістом такого формулювання в цьому Законі дії Президента не є суто церемоніальними, інакше закон міг би передбачати інше формулювання, наприклад про те, що рішення РНБО підписуються Президентом.

71. Таке формулювання як «введення в дію» та, більше того, необхідність видання з цього приводу спеціального акта – указу Президента, означає, по-перше, що без таких дій Президента рішення РНБО саме собою чинності не набирає; по-друге, що Президент має дискрецію у питанні введення чи не введення такого рішення в

дію, видання чи не видання відповідного указу. Необхідність розсуду з боку Президента при реалізації цього повноваження й означає здійснення ним аналітичної діяльності у вигляді оцінки доцільності, законності й обґрунтованості прийняття такого рішення.

72. Такий самий висновок можна зробити й з аналізу тексту норми пункту 2 статті 13 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», яка передбачає таку діяльність Президента, як розгляд проектів актів про введення в дію рішень РНБО. (Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 9901/405/19 від 13 січня 2021 р. провадження № 11-203зai20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94377744). У зв'язку з цим відповідальність за неприйняття рішення про введення воєнного стану в країні покладається виключно на Президента, в даному випадку на виконувача обов'язків Президента О. Турчинова.

Щодо конституційних повноважень КМУ та ВРУ

Аналізуючи конституційні повноваження ВРУ та КМУ доходимо висновку, що ініціатива з прийняття рішень про оголошення стану війни, використання Збройних Сил України, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні, про загальну або часткову мобілізацію їм не належить. Проте відповідно до п. 28 ст. 85 Конституції ВРУ мала повноваження достроково припинити повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції або законів України.

Крім Конституції України повноваження щодо оголошення стану війни, викори-

стання Збройних Сил України, введення воєнного чи надзвичайного стану в країні, про загальну або часткову мобілізацію визначено в ряді законів України та указів Президента.

Аналізуючи положення Законів «Про оборону України» (№ 1932-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed20130701#Text, станом на 01.07.2013 р.); ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» (№ 1647-III від 06.04.2000 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14/ed20130701#Text, станом на 01.07.2013 р.); ЗУ «Про основи національної безпеки України» (№ 964-IV від 19.06. 2003 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15/ed20130518#Text, станом на 18.05.2013 р.) доходимо до вже зробленого висновку. Виключно Президенту України належить ініціатива і повноваження щодо прийняття рішення про оголошення стану війни, використання Збройних Сил України, введення воєнного чи надзвичайного стану в країні та про загальну або часткову мобілізацію. Усі згадані в законах структури – Ставка Верховного Головнокомандувача, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України не наділені повноваженнями з вищезазначених питань, а мають виключно допоміжні, консультативні, дорадчі, рекомендаційні функції.

Справедливості ради треба вказати на те, що ст. 1-1. «Право на застосування зброї та бойової техніки в мирний час» Закону «Про Збройні Сили України» в редакції на час захоплення Криму (ЗУ «Про Збройні Сили України» № 1934-XII, станом на 13.10.2012 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12/ed20121013#Text). передбачала право військових застосовувати й використовувати зброю та бойову техніку з метою:

- відбиття ударів засобів повітряного та підводного нападу по важливих державних та воєнних об'єктах, безпосереднє прикриття яких здійснюється черговими силами;
- припинення порушення державного кордону України повітряними суднами збройних формувань інших держав, які не виконують команд (сигналів), що подаються черговими літаками-перехоплювачами (вертольотами), або застосовують зброю;
- самозахисту в разі застосування зброї проти них або загрози такого застосування, а також у разі будь-яких дій, що можуть призвести до нанесення значних матеріальних збитків об'єктам, які прикриваються ними, за місцем дислокації чи в районі виконання завдань.

Аналогічні норми закладені і Законі «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України» (№ 550-XIV від 24 березня 1999 року. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-14/ed20130701#Text, станом на 01.07.2013 р.). Аналізуючи відповідні положення Статуту можна дійти висновку, що для застосування вогнепальної зброї з метою захисту від нападу на чатового, або на об'єкт, який він охороняє, чатовий має право і навіть повинен застосувати зброю для захисту себе та об'єкта, що знаходиться під його охороною. Найголовніше, що для цього чатовому не потрібен будь який наказ, навпаки, для заборони застосування зброї в наведених обставинах чатовий повинен отримати відповідний наказ від начальника гарнізону (командира військової частини) або начальника варті.

Міноборони і Генштаб

Виходячи зі змісту Указу Президента України «Про Положення про Міністерство оборони України» та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України № 406/2011, пункт 4 абзац 6 (Указ Президента України Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України. № 406/2011 від 6 квітня 2011 року в редакції від 05.09.2013 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/406/2011#Text) Втрата чинності – 22.06.2019 р., підстава – указ № 419/2019/. Генеральний штаб відповідно до покладених на нього завдань організовує захист від терористичних посягань об'єктів Збройних Сил, озброєння, військової техніки, матеріально-технічних засобів, що знаходяться у військових частинах. У зв'язку з цим можна дійти до цілком логічного висновку, що саме Генеральний штаб заблокував за-

стосування зброї під час нападу на об'єкти ЗСУ. Цим і пояснюється задача фактично без опору військових частин, складів та техніки ЗСУ.

Дані соціологів

Дуже цікава інформація з пошуку причин втрати Україною Криму міститься в результатах соціологічних досліджень, проведених «Active Group» 17–20 грудня 2021 року методом особистого інтерв'ю (face-to-face) (Андрейшина Н. Чи могла Україна зберегти Крим у 2014 році – погляд українців з 2021. 24.12.2021 р. URL: activegroup.com.ua/2021/12/24/chi-mogla-ukrayna-zberigti-krim-u-2014-roci-poglyad-ukrainciv-z-2021).

Більшість опитаних тоді наших співвітчизників 62% – вважала задачу Криму без опору неправильною та шкідливою. Причому провину за втрату Автономної Республіки Крим громадяни поклали не стільки

здачі Криму без опору. Відповідно до першої це сталося внаслідок домовленостей Заходу з Росією, «в рамках яких Захід змусив Україну здати Крим без бою. За підсумками опитування 38% українців виставило цьому фактору позначки 4 та 5, а середньозважена оцінка склала 3.2. Друга «конспірологічна версія» передбачала, що Крим без бою здало нове керівництво України, яке, нібито, хотіло «позбутися проросійського електорату, який проживав у Криму». Цей фактор на 4 та 5 підтримали 25% опитаних, середньозважена оцінка склала 2.79 (Соціологи дізналися, хто винен у втраті Криму у 2014 році 24.12.2021 р. URL: lenta.ua/sotsiologidiznalisya-hto-vinen-u-vtrati-krimu-u-2014-rotsi-113428).

Не слід ігнорувати й ще один фактор, дослідження якого не увійшло до опитування – в разі проведення активних бойових дій, а отже, оголошення режиму воєнного часу, виникає необхідність переносу на невизначений термін виборів Президента

самим «забезпечивши анексію півострова», – зазначив І. Пономарьов. «Якби тоді було вчинено опір, то ні анексії Криму, ні подальшої війни на Донбасі не сталося б». (Пономарьов вважає, що Україна могла уникнути анексії та війни Українська Правда. 14.02.2018 р., URL: pravda.com.ua/ukr/news/2018/02/14/7171603).

Як післяслово

Підсумовуючи вищесказане, слід зробити наступні висновки у зв'язку із втратою Криму в 2014 році. По-перше, відповідно до норм чинного законодавства України виключно Президенту України належить ініціатива й повноваження щодо прийняття рішення про оголошення стану війни, використання Збройних Сил України, введення воєнного чи надзвичайного стану в країні, про загальну або часткову мобілізацію. Олександр Турчинов як виконавчач обов'язків Президента України не скористався наданим йому правом.

Ще одним наслідком окупації Криму росією, яка стала можливою в тому числі, й внаслідок бездіяльності української влади, зокрема й в.о. Президента О. Турчинова стала втрата Україною близько двох десятків боездатних кораблів, у тому числі підводного човна та двох корветів, чимало військової техніки і бойового спорядження, а також екіпажів, що перейшли на бік ворога (Ганьба та трагедія Військово-Морських сил України. .Politica-ua. 26 березня 2014 р. URL: web.archive.org/web/20140328080250/politica-ua.com/pozor-i-tragediya-voennomorskix-sil-ukrainy).

Загалом же, аналізуючи вказане, можна стверджувати, що в діях тодішніх вищих посадових осіб країни, зокрема О. Турчинова, є склад злочину, передбачений ст. 111 ККУ «Державна зрада». Автору статті можуть заперечити, що так склалися тодішні обставини, не було іншого виходу, існуюча ситуація в Україні диктувала свої умови тощо. Але основний висновок з наведеного полягає в тому, що коли ти не готовий брати на себе відповідальність, жертвувати, в тому числі, своєю кар'єрою, апriori не треба претендувати на високі посади в державі, якій ти не готовий служити, як самурай «не шкодуючи живота свого».

Над останнім треба замислитися й тим, хто претендує на такі посади сьогодні, й тим, хто їх уже займає зараз. Автор, у свою чергу, продовжить аналіз того, що вже було й що відбувається в сучасній Україні.

На думку опозиційного російського політика І. Пономарьова, в Кремлі боялися того, що Україна чинитиме опір анексії Криму, боялися, що Збройні Сили України відкриватимуть вогонь, але цього не відбулося.

на В. Януковича, як на нову владу, олігархів, армію та самих кримчан. Так, на запитання «Чи могли б рішення нової влади в Києві у лютому – березні 2014 року зберегти Крим у складі України?» більше половини опитаних висловилися ствердно – 52%. Тобто українці вважали, що в разі реалізації новою владою України ефективних і рішучих дій Крим мав можливість залишитися в складі України.

Оцінюючи персональну відповідальність вищих посадових осіб держави, за те, що півострів був зданий без бою, українці не вважають, що провина за це покладається виключно на В. Януковича. Його звинувачують у тому, що трапилося 39% респондентів. На другому місці за рівнем винності у здачі Криму з оцінкою 24 % опинився О. Турчинов як в.о. Президента України і Верховний Головнокомандувач ЗСУ. При цьому більшість респондентів – 51% переконана, що Збройні сили в Криму повинні були чинити збройний опір агресорам.

Згідно з результатами опитування було запропоновано дві «конспірологічні» версії

України. Як могла розвинути ситуація, у разі прийняття військово-політичним керівництвом України рішення щодо застосування збройного опору окупанту, передбачити складно.

Але ходила інформація про те, що «в разі, якщо буде опір з боку ЗСУ, втрати, то не наполягати й відходити». Такі вказівки з Москви отримували у Криму в 2014 році. Перехоплення такого змісту мав Генштаб України в лютому. Йти малими кроками, якщо не буде реакції – такою була тактика окупації. (У росіян був наказ відступати у випадку опору українців у Криму. Радіо Свобода. URL: radiosvoboda.org/a/krym-2014-rik-okupatsiya/31158306.html. 20.03.2021 р.).

На думку опозиційного російського політика І. Пономарьова, в Кремлі боялися того, що Україна чинитиме опір анексії Криму, боялися, що Збройні Сили України відкриватимуть вогонь, але цього не відбулося. «Наскільки я знаю, там не тільки Турчинов, а й багато інших членів РНБО виступали проти збройного опору, тим

«Нові» гарантії для бізнесу:

чи зупинять вони безпідставні кримінальні провадження?

Як стверджують представники бізнесу, до всіх бід воєнного лихоліття сьогодні додався ще й тиск органів правопорядку який лише посилюється – обшуки, арешти, кримінальні провадження. Тож чи допоможе новий законопроект захистити підприємців?

Богдан ГЛЯДИК,

адвокат, партнер в юридичній компанії Evidence Partners

Загальний погляд на проблему

В умовах сучасної України проблема тиску правоохоронних органів на бізнес набуває все більшої гостроти. Підприємці стикаються з безпідставними обшуками, арештами рахунків та майна, а також із затягуванням розгляду кримінальних проваджень, що негативно впливає на економічний клімат країни. Такі дії не лише перешкоджають законній діяльності компаній, але й підривають довіру інвесторів та партнерів, яка під час війни є занадто цінною.

Підприємці дедалі частіше стикаються з підвищеним контролем з боку правоохоронних органів, що суттєво впливає на стабільність їхньої діяльності. Зокрема, ініціювання фактових кримінальних проваджень за сумнівними підставами створює ризики проведення раптових перевірок, обшуків, вилученням майна, накладенням арешту на активи та здійснення численних викликів на допити.

Ще одним інструментом тиску є суб'єктивний підхід правоохоронних структур до оцінки фінансових та господарських операцій. Органи правопорядку нерідко трактують їх на власний розсуд, що призводить до відкриття проваджень без належної правової або економічної аргументації. Внаслідок цього бізнес змушений витрачати значний час і ресурси на захист своєї позиції у судових та слідчих інстанціях. Крім того, відновлення раніше закритих чи «заморожених» кримінальних справ стає дедалі поширенішою практикою. Це створює додаткове навантаження на підприємців, зокрема у вигляді нових перевірок, блокування операційної діяльності та залучення компаній у тривалі юридичні процеси.

Такі тенденції підривають довіру до правової системи держави та стримують інвестиційну активність, формуючи атмосферу

невизначеності. За цих умов важливою складовою стабільного розвитку компаній є їхня правова захищеність і здатність оперативного реагувати на будь-які ризики, що виникають у взаємодії з правоохоронними органами.

У відповідь на цю проблему у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження», який має амбітну мету – створити ефективні механізми захисту суб'єктів господарювання у кримінальному провадженні та мінімізувати ризики незаконного втручання правоохоронних органів у їхню діяльність.

Що конкретно пропонується?

Зміни, що пропонуються даним проектом закону, прямо або опосередковано декларують намір закріпити певні гарантії для суб'єктів господарювання, як учасників кримінального провадження. І варто визначити, що більшість законодавчих пропозицій є виправданими та необхідними. Автори даної законотворчої ініціативи, зокрема пропонують деталізувати загальні правила застосування заходів забезпечення, що встановлюються в статті 132 Кримінального процесуального кодексу України, в частині того, що вони не допускаються, якщо слідчий, дізнавач, прокурор не доведе, що потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права, свободи чи законні інтереси юридичної особи.

Користь та доцільність такого доповнення можна пояснити, провівши аналогію з чинною редакцією даної правової норми (частина третя статті 132 Кримінального

процесуального кодексу України), зі змісту якої фактично презюмується допустимість застосування до юридичної особи будь-яких заходів забезпечення в незалежності від виправданості чи невинуватості такого втручання в її права, свободи та законні інтереси. Навіть попри те, що така позиція суперечить позиції Європейського суду з прав людини.

Іншим позитивним прикладом, як на мене, є спроба зафіксувати в частині першій статті 169 Кримінального процесуального кодексу України процесуальний 48-годинний строк для прийняття прокурором рішення про повернення тимчасово вилученого майна у випадку неподання ним до суду клопотання про накладення арешту після спливу 48 годин з моменту вилучення такого майна. Така зміна є цілком виправданою, оскільки на практиці сторона обвинувачення в більшості випадків просто ігнорує встановлену законом вимогу на майже негайне звернення до суду клопотання про накладення арешту на майно, що було вилучене. Таким чином, суб'єкт господарювання, крім того, що позбавляється свого майна на невизначений і далеко не короткий термін часу, так ще й дане майно елементарно не набуває жодного процесуального статусу, адже зазвичай навіть речовим доказом його визнають до моменту накладення арешту вкрай рідко.

Позитивною видається й пропозиція встановити в статті 174 Кримінального процесуального кодексу України норму про можливість накладення арешту на майно не більше як на два місяці, з можливим послідовним продовженням (за зразком запобіжного заходу, коли кожен два місяці запобіжний захід переглядається). Принаймні, це не дає можливості відкладати питання арештованого майна на невизначений строк.

Загалом корисними бачаться й пропозиції доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України можливістю оскаржувати на стадії досудового розслідування такі ухвали, як: про відмову в скасуванні арешту майна; про відмову в залученні експерта за клопотанням сторони захисту; про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами та відмову в задоволенні клопотання.

Як відомо, одним із механізмів тиску на бізнес є розслідування фактового кримінального провадження органом досудового розслідування, якому не підслідні такі кримінальні правопорушення. Дуже часто уповноваженими особами свідомо здійснюється неправильна кваліфікація правопорушення (наприклад, по факту дії містять ознаки ухилення від сплати податків, тобто кримінальне правопорушення підслідне БЕБу, проте розслідуються Національною поліцією, як розтрата майна підприємства).

Загалом, сьогодні нічого не заважає стороні захисту звернутися до прокурора з клопотанням про зміну підслідності. Законопроектом пропонується це прямо прописати в Кримінальному процесуальному кодексі України та зобов'язати прокурора розглянути таке клопотання протягом 10 днів.

Пропонується також доповнити правові приписи Кримінального процесуального кодексу України нормою, що перед початком обшуку особи, в житлі чи іншому володінні якої планується провести обшук, а за її відсутності – іншій присутній особі, пропонується видати зазначені в ухвалі предмети чи документи та/або вказати місце, де зберігається розшукувана особа. Фактично, це спроба закріпити на законодавчому рівні те, що вже реалізується на практиці. Легалізація вказаної практики на рівні закону може позитивно вплинути на ефективність обшуків. Адже у випадку добровільної видачі предметів та документів, дозволів на відшукання яких надано ухвалою суду, відпадає необхідність у проведенні повноцінного обшуку, що значно економить час та ресурси як правоохоронних органів, так і власника житла чи іншого володіння. Більше того, така норма може виступати додатковою гарантією для бізнесу від необґрунтованого та надмірного втручання правоохоронних органів. Однак законопроект не гарантує, що видача предметів та документів автоматично припиняє обшук. Остаточне рішення щодо проведення подальших слідчих дій залишається за слідчим. Якби в законопроекті чітко передбачили можливість завершення обшуку після добровільної видачі відповідних предметів та документів, це б значно зменшило негативний вплив слідчих дій на діяльність підприємств.

«При застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження щодо юридичної особи чи її майна слідчим суддею, судом враховується необхідність забезпечення подальшої можливості сплати заробітної плати та обов'язкових платежів до бюджету», – ініціатива є об'єктивно позитивною. Проте варто зауважити, що норма досить загальна

й незрозуміло як вона буде реалізовуватися. Якби закон чітко визначав, як слідчий суддя має реагувати та які критерії враховувати, це дійсно гарантувало б захист прав бізнесу.

Чи є можливим реальне виконання таких правових норм?

Таким чином, вбачається основне та найважливіше питання до таких змін: чи є можливим реальне виконання таких правових норм? Розглянемо детальніше ще декілька подібних пропозицій. Автори законопроекту, зокрема, пропонують прописати в частині першій статті 169 Кримінального процесуального кодексу України, що тимчасово вилучене майно повертається особі за ухвалою слідчого судді, якщо слідчий суддя, суд не постановив ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна не пізніше сімдесяти двох годин із дня надходження до суду клопотання. Попри це варто звернути увагу, що сьогодні фактично ніщо не заважає слідчому судді чи суду замість ухвали про повернення майна постановити через тиждень після надходження відповідного клопотання ухвалу про накладення арешту на майно (що регулярно відбувається й тепер).

У будь-якому випадку, за ситуації, коли судова система працює в режимі максимального сприяння стороні обвинувачення, то є всі підстави (які ґрунтуються на реальному практичному досвіді) припускати, що такі норми не будуть застосовуватися на користь власника майна, на яке накладається арешт. Крім того, в чинній редакції Кримінального процесуального кодексу України діє норма (яку не пропонують змінювати), що клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інак-

ше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.

Тобто, нібито й прописана санкція – «майно повертається, якщо слідчий невідкладно не подав відповідне клопотання до суду». Можна припустити, що було б правильним, якби законопроект запропонував, наприклад, конкретну санкцію «якщо до суду клопотання про накладення арешту на майно надійшло з порушенням встановленого частиною п'ятою статті 171 Кримінального процесуального кодексу України строку, суд відмовляє в задоволенні клопотання та зобов'язує невідкладно повернути тимчасово вилучене майно власнику». Тоді це був би дійсно дієвий механізм. Законопроектом також пропонується доповнити статтю 174 Кримінального процесуального кодексу України новим пунктом, який закріплює, що клопотання про продовження строку арешту майна подається не пізніше п'яти днів до закінчення дії попередньої ухвали про арешт майна.

Постає логічне запитання: які наслідки, якщо таке клопотання подати за один день до закінчення дії попередньої ухвали? Відповідь очевидна – як і раніше наслідків немає. Тобто за порушення стороною обвинувачення встановлених у Кримінальному процесуальному кодексі України правил і надалі санкцій не передбачено. І таких санкцій не пропонується встановити.

Щодо розміру застави

Даною законодавчою ініціативою, крім іншого, висувається пропозиція внести зміни до частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України, замінивши чинний правовий припис про те, що лише у виключних випадках слідчий суддя, суд може визначити розмір застави більше ніж того вимагає закон на норму:

«якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою... покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена в розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, відповідно». Фактично суду пропонується навіть не обґрунтовувати виключність ситуації, щоб можна було встановити непомірний розмір застави. Відверто, суди й сьогодні не хвилюються через необхідність обґрунтовувати хвали, якими задовольняються клопотання сторони обвинувачення про обрання, застосування, продовження запобіжного заходу, в тому числі в частині встановлення непомірних розмірів застави.

По ідеї, призначаючи великий розмір застави, слідчий суддя, суд зобов'язані обґрунтувати виключність конкретної справи. Однак законопроектом пропонується спростити для суду встановлення величезних, непомірних застав. Фактично, якщо говоримо про білокомірцеві кримінальні провадження, в яких практично завжди є обов'язок визначати одночасно із запобіжним заходом у виді тримання під вартою й альтернативний запобіжний захід – заставу, то існує реальна можливість встановлювати такі розміри застав, які стають безальтернативними триманням під вартою. Застава лише «на папері» стає альтернативою арешту, але фактично обирається найсуворіший запобіжний захід – тримання під вартою.

Згідно з чинною нормою процесуального закону, досудове розслідування кримінального провадження безальтернативно повинно бути розпочате не пізніше 24 годин з часу отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення. На підставі такої заяви вносяться відомості в Єдиний реєстр досудових розслідувань і розпочинається досудове розслідування.

Законопроект пропонує доповнити норму, яку і так здебільшого ігнорують органи досудового розслідування, надавши їм можливість суб'єктивно, ще на етапі повідомлення про злочин, вирішувати чи починати досудове розслідування, чи ні?

Пропонується, зокрема, щоб особа, яка приймає заяву про злочин, одразу ж перевірила чи містить така заява відомості, які, на її особисте суб'єктивне переконання, містять достатні дані про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Видається досить сумнівним підхід вирішувати питання можливості реалізації людиною свого конституційного права на доступ до правосуддя в залежності

від суб'єктивної позиції осіб, що приймають заяву про злочин, без реальної перевірки обставин.

Про доступ до житла чи іншого володіння особи

За чинної редакції статті 233 Кримінального процесуального кодексу України слідчий (дізнавач), прокурор у невідкладних випадках може увійти до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді. Проте в таких випадках встановлюється законодавча вимога невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. При цьому частиною п'ятою статті 171 КПК України встановлюється обов'язок слідчого, прокурора звернутися до слідчого судді, суду з клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна не пізніше наступного робочого дня після вилучення такого майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій воно вилучалося.

або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку тощо. В іншому випадку його «роль» формально покладуть на одного із співробітників органу правопорядку й техніка й надати буде вилучатися.

Замість висновку

У цілому, проект закону містить непогані ідеї, які мають перспективу щодо покращення ситуації хоча б на мінімальному рівні. Пропонується, так би мовити, встановити певні правила гри, які б мали захистити бізнес від необґрунтованого тиску з боку органів правопорядку. Однак, на моє переконання, через відсутність реальних санкцій за недотримання таких правил, існує ймовірність, що цих правил не дотримуватимуться, а законопроект не містить дієвих механізмів, які б гарантували дотримання встановлених норм та притягнення до відповідальності винних у їх порушенні. А відсутність чітких санкцій за порушення строків подання клопотань, повернення вилученого майна, необґрунтоване встановлення

Відсутність чітких санкцій за порушення строків подання клопотань створюють ризики для збереження існуючої практики тиску на бізнес.

У той же час законопроектом пропонується збільшити строк для звернення із клопотанням про легалізацію невідкладного обшуку до 72 годин, проте пропозиції відповідним чином продовжити строк для звернення до суду з клопотанням про накладення арешту – немає. Під час обшуку часто (в білокомірцевих кримінальних провадженнях) слідчі намагаються відшукати техніку (комп'ютери, носії інформації, мобільні телефони тощо). У законопроекті пропонується доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України нормою, згідно з якою участь спеціалістів у проведенні обшуку, під час якого планується відшукування електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, є обов'язковою. Таким чином припускається ймовірність, що людина зі спеціальними знаннями зможе скопіювати всю наявну інформацію на таких технічних пристроях і відпаде необхідність їх вилучення. Однак, вважаю, потрібно було б саме так і прописати, що спеціаліст зобов'язаний саме скопіювати інформацію із електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем

непомірних розмірів застави створюють ризики для збереження існуючої практики тиску на бізнес.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що даний законопроект хоча й має позитивні аспекти, але все ж потребує доопрацювання. Необхідно встановити відповідальність за порушення встановлених норм та запровадити дієві механізми контролю за їх дотриманням. Тільки за умови реального забезпечення гарантій захисту суб'єктів господарювання можна буде говорити про ефективність запропонованих змін. А до того часу, бізнесу й далі потрібно бути в повній готовності до надмірного інтересу з боку правоохоронців. У цій ситуації важливою складовою стабільного функціонування будь-якої компанії є забезпечення її правової захищеності та здатність оперативно реагувати на будь-які ризики. Професійна підтримка юридичного радника допоможе підприємцям підготуватися до можливих кримінально-правових викликів, запобігти виникненню багатьох проблем, а у випадку настання спірних ситуацій – захистити свої права та інтереси.

Штучний інтелект із позицій феномена «кажана»:

гуманітарне есе

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №2, 3.

Євген СТРЕЛЬЦОВ,

доктор юридичних наук, доктор теології,
професор, член-кореспондент НАПрНУ,
заслужений діяч науки і техніки України

V. Про «взаємовідносини» ШІ з правом як часткою гуманітарного знання та нормативним інститутом

Вище я вже стисло згадував про право в загальному огляді ШІ з позицій гуманітарного знання. У зв'язку з тим, що право унормовує соціальне «життя» ШІ та враховуючи мою основну професійну спрямованість, вважаю за доцільне ширше висвітлити тут ці «взаємовідносини». Причому в цьому розділі есе буде проведено аналіз права в більш широкому значенні, яке включає: правову систему, сферу кримінального правосуддя та кримінальне право, а основну увагу буде приділено тим складовим правової системи, які виконують охоронну функції і мають для реалізації своїх «намірів» каральні можливості. Ці особливості також потребують спеціальної уваги, особливо коли до їх реалізації «залучається» ШІ.

Виходячи з цього, почну аналіз із «взаємовідносин» ШІ і правової системи, причому такий аналіз стосується декількох предметних напрямків. Один із них передбачає безпосередню «участь» в аналізі діючого законодавства, розробки попередніх проектів судових рішень, відповідних договорів тощо. Водночас потребують уваги й проблеми правового регулювання та «особиста» діяльність ШІ, зокрема пов'язані з розробкою та встановленням норм, які на різних рівнях (теоретичному, законодавчому, практичному) регламентують та регулюють діяльність штучного інтелекту, «дотримуючись» при цьому правил етики і безпеки. Не можна залишити поза увагою й проблеми визначення та встановлення відповідальності за так звані «помилки» (в широкому розумінні) в діяльності ШІ, особливо з урахуванням збитків, завданих його діяльністю. Причому в усіх вказа-

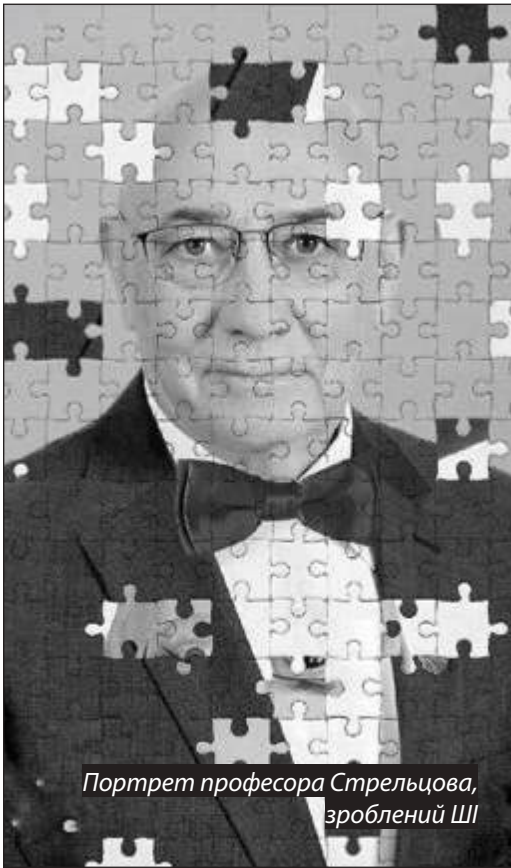
них напрямках «взаємовідносин» необхідно, незважаючи на «авторитет» штучного інтелекту, дотримуватися існуючих та розробляти нові, (у разі потреби) стандарти щодо захисту людини та персональних даних.

Існують і нові виклики, які торкаються усіх складових загального розуміння права: це питання правосуб'єктності ШІ, відповідальності його розробників та користувачів та, мабуть, найскладніше – питання диференціації при встановленні «особистої» відповідальності. При тому необхідно завжди пам'ятати про основні положення згаданої теорії «кажана», які й тут допоможуть (можуть допомогти) максимально точно «зрозуміти» «реальні наміри» штучного інтелекту, а не ті, які ми собі уявляємо. У будь-якому випадку, між ШІ та правовою системою існують не тільки «взаємовідносини», а певною мірою і «взаємозалежність», бо права система за допомогою усіх своїх «важелів» регулює діяльність штучного інтелекту, а він, зі свого боку, допомагає (ймовірно допомагає) правовій системі бути ефективнішою, в першу чергу сприяючи більш якісній адаптації її до нових викликів.

Достатньо широкі «взаємовідносини» «склалися» в ШІ зі сферою кримінальної юстиції, де також простежується предметна еволюція (див, детальніше: Ян Бернзюк. Штучний інтелект і система правосуддя України. ЮВУ, № 1 (1535), 1–15 січня 2025 року, с. 18–20). Наприклад, вже на початку досудового слідства це може проявлятися в обробці даних, які дають змогу виявити підозрюваного або відтворити події вчинення правопорушення. В судовому засіданні це стосується систематизації та обробки (аналізу) доказів, розробки проектів судового рішення тощо. Водночас і тут, коли штучний інтелект вже «потрапляє» у сферу кримінальної юстиції у якості «суб'єкта», є, умовно кажучи, «звичні» й «нові» проблеми. Це, наприклад, використання ШІ в якості «інструменту» вчинення кримінального правопорушення, зокрема, «кіберзлочинів». Або, наприклад, у цих «взаємовідносинах» потрібно звертати увагу на ретельність перевірки будь-яких висновків ШІ, особливо коли вони «становлять» основу обвинувального рішення.

Отже, з одного боку, штучний інтелект – це потужний інструмент в системі кримінального правосуддя, з іншого боку, він потребує суворого регулювання своїх «проявів» для мінімізації ризиків щодо застосування кримінальної відповідальності та забезпечення справедливості.

Портрет професора Стрельцова,
зроблений ШІ

Усі ці положення мають свої прояви й у «взаємовідносинах» штучного інтелекту з кримінальним правом. Причому кримінальне право тут потрібно розглядати не тільки в нормативному вимірі, а й як важливу частину гуманітарного знання, оскільки воно поєднує, поруч з правовими, соціальні, етичні, психологічні та культурологічні аспекти, що спрямовані на забезпечення правопорядку та соціального спокою. Зверну увагу лише на окремі моменти. Наприклад, ШІ «самостійно» (теорія «кажана») чи «хтось» з його допомогою вчиняє кримінальні правопорушення, які посягають на найважливіші соціальні цінності: права і свободи людини, функціонування суспільства, безпеку держави тощо. З одного боку, тут усе «здається» зрозумілим, але, з іншого, виникають суттєві питання. Наприклад, кримінальне право не завжди готове до таких «новітніх» суспільно-небезпечних викликів або небезпека вже «відомих» діянь значно «підвищується» в зв'язку, скажімо, з їх анонімністю та/або масштабністю, наявністю в таких випадках не завжди видимої «межі» між умисними діяннями й технічними помилками в роботі відповідних систем, що до речі, потребує залучення для вирішення цього не тільки кримінально-правових заходів. Розуміння цього дає змогу використовувати штучний інтелект і під час

розробки так званих прогностичних моделей суспільно-небезпечних посягань, що може слугувати їх запобіганню на самих первісних етапах протидії.

Окремим складним питанням для кримінального права є й так звана кримінальна правосуб'єктність ШІ, тобто як ця обов'язкова умова суб'єкта правовідносин реалізується (може реалізуватися) в кримінальному праві саме «стосовно» ШІ? Тут є дві важливі складові: перша – «безпосередня», друга – «похідна» з цієї загальної проблеми. Отже, перша складова пов'язана з тим, що «сьогодні», як здається, все зрозуміло: ШІ не може бути суб'єктом кримінального права, а відповідальність «за його діяння» несуть розробники, власники чи оператори. А що буде «завтра»? Це непросте питання, бо до змін, які дуже часто відбуваються «крадькома», необхідно бути готовими заздалегідь. Наприклад, ще не так давно вітчизняна догма категорично відкидала «неособисту» відповідальність «нелюдських» суб'єктів, наводячи зрозумілі аргументи (Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. С. 139), а зараз уже спостерігаються значні зміни, причому аргументів немає, проголошується необхідність «копіювання» досвіду. Тому наразі, з урахуванням положень «теорії кажана», ми «обережно» ставимось до «персоналізованої» відповідальності штучного інтелекту, а що буде далі?... Можливо, як це зазвичай відбувається, буде визнано, що єдиною «зброєю», яка зможе протистояти «свідомому свавіллю» ШІ, є кримінальне право? Звичайно, не варто забігати наперед, але, водночас, потрібно розуміти, що дана проблема існує, й вона потребує прискіпливої уваги.

Друга складова, «похідна» з першої, але де-факто не менш важлива і яка сьогодні вже починає обговорюватися, пов'язана з тим, що, образно кажучи, в кримінальному праві поволі, але починає просуватися феномен «кажана». Ідея полягає в тому, що для правової оцінки (кваліфікації) кримінального правопорушення буде непотрібно досконально встановлювати внутрішнє ставлення особи до вчиненого ним діяння (суб'єктивна складова). Достатньо лише «бачення» сутності таких «чужих» діянь з

боку особи, яка застосовує право, і цього цілком достатньо для всебічної «об'єктивної» оцінки діянь іншої особи. Тобто, умовно кажучи, «вдень зависли головою вниз, а вночі з'їли мух» – і сутність кажана повністю зрозуміла. Але дана позиція має дуже багато суто негативних наслідків, не кажучи вже про те, що така оцінка «чужих» діянь є, принаймні, неповною, з усіма зрозумілими наслідками. Слід враховувати, що такий підхід зробить зовсім непотрібною людську «чуттєву» оцінку діянь іншої людини. Так, ввів перелік отриманих даних у комп'ютерну програму і все – отримуєш так звану кваліфікацію діянь.

Не кажучи про порочність такого підходу в праві, він може набути поширення і в інших галузях. Наприклад, зробить непотрібною «людську» постановку лікарського діагнозу в медицині, зокрема й необхідність консиліуму (спільного обговорення) в складних випадках захворювань. Достатньо ввести результати отриманих аналізів до комп'ютерної програми – і ми «отримуємо» і діагноз, й курс лікування. Але, на мою думку, у всіх подібних випадках це є штучним «спрощенням» складних процесів оцінки людської сутності саме із застосуванням комплексного методу. Крім того, якщо оцінювати це на більш значному рівні, то люди, так би мовити, власними «зусиллями» передають свої основні повноваження комп'ютерним технологіям, що вже й сьогодні викликає певне занепокоєння (Див, наприклад, Штучний інтелект незабаром може замінити людей у 10 сферах. (URL: blog.sikorskychallenge.com/2024/03/Shtuchnyi-intelekt-nezabarom-zmozhe-zaminyty-liudei-u-10-sferakh.html)). Але коли наступить час, що світом «взагалі» управлятиме ШІ (про технологічну сингулярність згадувалося вище), а люди будуть, у кращому випадку, на других ролях, то слід розуміти, що ми самі в цьому винні, бо створювали всі «передумови» для цього. Є над чим подумати і в плані кримінального права, і на більш значному рівні.

Стислий авторський висновок

Як на мій погляд, сьогодні ми лише починаємо реально вступати у «відносини» зі штучним інтелектом, з усіма передбачуваними та непередбачуваними перспективами, включаючи позитивні та негативні аспекти. І це потрібно сприймати спокійно, бо, по-перше, наші «стосунки» з ШІ будуть лише розвиватися, а, по-друге, потрібно враховувати, що будь-які відносини можуть

мати певні особливості в своєму розвитку. Зміст і характер таких відносин напряму стосується й правової сфери. При цьому, людство має враховувати, що від самого початку ми повинні вибудовувати такі відносини за відомим правилом: «з любов'ю, але вимогливо». У будь-якому випадку людство повинно взяти на себе обов'язок виробити (запропонувати) відповідні змістовні й організаційні правила та механізми, які повинні будуть забезпечувати продуктивне співіснування і запобігання ризиком у наших взаємовідносинах з ШІ.

Тегу: гуманітарні знання, штучний інтелект, теорія «кажана», правова система, сфера кримінальної юстиції, кримінальне право, правосуб'єктність, суб'єкт кримінального правопорушення (злочину), суб'єкт кримінальної відповідальності, IOR

Artificial Intelligence from the Perspective of the “Bat” Phenomenon:

A Humanitarian Essay

Yevgen Streltsov,

Prof., Prof. Hon. Dr. of Law, Dr. of Theology
onua.edu.ua/en/streltsov

Abstract

Artificial intelligence (AI) is increasingly entering our lives, and humanity admittedly associates its prospects for successful development with AI. Nonetheless, it is quite obvious that not everyone perceives AI only positively for there are also certain problems with its “introduction” into social life. Therefore, the assessment of AI and prospects for its “coexistence” with humanity, are extremely important today. In this essay, an attempt is made to assess AI from the standpoint of the theory of consciousness based on an analysis of the “bat theory”. In any case, today we believe that artificial AI lacks subjective experience. In this regard, the question arises: is this true, or is this only our present-day understanding of the capabilities of AI?

Key words: *humanities, artificial intelligence, bat theory, legal system, criminal justice, criminal law, legal personality, subject of criminal offense (crime), subject of criminal liability, IOR*

Р.С. Невже ШІ вже перетнув «червону лінію»?

Коли це все вже було в редакції ЮВУ, в кінці січня 2025 року світ вразила (навіть шокувала) новина, яка підкреслює не лише інший, а й якісно більш високий рівень сучасного розвитку штучного інтелекту: нова модель ШІ, представлена китайськими розробниками, за своїми основними характеристиками, виступає не стільки конкурентом, скільки взагалі може витиснути з ринку існуючу зараз модель чат-боту ChatGPT, на що одразу відреагував «ринок», знизивши вартість світових технологічних гігантів (Nvidia, Dell, Nasdaq, Alphabet та ін.), які займаються розробкою чипів, відеокарт й обчислювального обладнання. Основна новина, її, так би мовити, змістовно-принципова значимість, як стверджують китайські фахівці, полягає в тому, що ШІ перетнув критичну «червону лінію» і вже здатний відтворювати себе «самостійно», без участі людини, тобто може клонувати себе! (URL: obozrevatel.com/ukr/nauka-obo/klonuvav-sam-sebe-shtuchnij-intelekt-peretnuv-chervonu-liniyu-vcheni-spantelicheni.htm). А це, зі свого боку, потребує ще ретельнішого, можливо, безпосереднього аналізу питання про наявність у ШІ «самостійної» свідомості та можливості використовувати «ним» свій інтелект «особисто». Слід ще раз наголосити, що сьогодні людство в цілому може «лише» спостерігати за тим, як працює штучний інтелект (тобто аналізувати його алгоритми, логіку прийняття рішень тощо), але не може стверджувати про те, що і як відчуває або усвідомлює ШІ в процесі своєї «діяльності». Тому, якщо ми продовжуватимемо використовувати звичні для нас методи осмислювання дій штучного інтелекту саме через призму людського досвіду, то це буде аналогічно спробам представити «суб'єктивний досвід кажана» без реального розуміння «свідомості» цього рукокрила.

Отже, доки в людства не з'явиться, умовно кажучи, почуття «емпатії» до ШІ, що має знайти відображення у «вибудовуванні» наших відносин з «ним», існуватиме фундаментальна прірва між людською свідомістю, людським інтелектом і «такими» якостями штучного інтелекту. Дійсно, це може породити низку значних соціальних, правових, морально-етичних та інших проблем; це дуже важливо не тільки для науки і бізнесу, але й водночас допоможе людству підготуватися до майбутнього, де «машини», як ми сьогодні вважаємо, можуть стати (стануть), щонайменше, чимось значно більшим, аніж просто нашими інструментами.

Ківалов втратить посаду:

Кабмін реорганізовує Одеську юридичну академію

Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про приєднання Національного університету «Одеська юридична академія» до Одеського національного університету імені І. Мечникова.

Про це повідомляє Міністерство освіти і науки. У відомстві зазначили, реорганізація негативно не вплине на студентів. «Здобувачі освіти, які навчаються в НУ «Одеська юридична академія» та її структурних підрозділах, продовжать навчання за тими самими освітніми програмами, на які вступили без змін умов фінансування (зберігаються бюджетні місця, вартість контрактів залишається незмінною). А сам перехід програм до Одеського національного університету імені Мечникова відбудеться поступово впродовж 2025 року», – кажуть у МОН.

Вказується також, що для передачі майна й узгодження штатного розпису нового укрупненого вишу створять комісію з реорганізації на чолі з ректором Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Окрім того, права науково-педагогічних працівників двох закладів захищено під час реорганізації, за винятком керівного складу, до якого належать посади президента, ректора та проректорів. Тож Сергій Ківалов втратить посаду президента академії.

У міністерстві нагадали, що основною причиною перегляду мережі закладів вищої освіти є демографічна ситуація, адже впродовж останніх років кількість студентів відчутно зменшилася. «Політика укрупнення закладів вищої освіти реалізується задля поліпшення якості, посилення спроможності університетів через об'єднання їхніх ресурсів та задля залучення інвестицій в оновлення їхньої науково-навчальної інфраструктури», – додали в МОН.

До цього додамо, що раніше в Міністерстві освіти і науки заявляли, що наразі ще не затвердили середньостроковий план реорганізації вишів, обіцяли зробити це в IV кварталі 2025 року, утім, щодо того, які заклади вищої освіти об'єднують цьогогоріч і за якими критеріями їх обиратимуть, промовчали.

Конкурс до ВАКС:

чому добір суддів до Антикорууду провалився?

Понад рік тому Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККСУ) оголосила конкурс на 25 вакантних посад суддів Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати ВАКСу. Ці 25 нових суддів мали розвантажити чинних, прискорити розгляд справ і в результаті збільшити кількість вироків у топ-корупційних справах.

Проте не все пішло за планом, і наразі до фінального етапу співбесід в першу інстанцію дійшло всього 7 кандидатів, а ВККСУ вже оголосила новий конкурс на посади суддів Апеляційної палати Антикорууду. Розберімося спочатку: коли все пішло не туди, хто залишився «в грі» та чим це може закінчитися?

Отже, пригадаємо як усе починалося. На 25 суддівських вакансій після перевірки документів було допущено 140 учасників конкурсу. Проте після тестувань на знання законодавства та загальні здібності до етапу написання практичного завдання дійшло лише 44 кандидати. Тобто вже тоді конкурс став менше ніж дві людини на місце.

Утім справжня несподіванка чекала всіх 15 січня, коли Вища кваліфікаційна комісія суддів оприлюднила результати практичних завдань: виявилося, що із 44-х кандидатів, які писали тестування, до етапу співбесід дійшло лише семеро. Ба більше, жоден із претендентів на крісло судді Апеляційної палати ВАКС не пройшов практичне завдання.

На жаль, Вища кваліфікаційна комісія досі не оприлюднила тексти практичних, написаних кандидатами, методологію оцінки робіт та бали, які виставляла комісія. А тому оцінити, що саме стало причиною такого відсіву неможливо. Але давайте де-

що детальніше подивимось на кандидатів, які все ж потрапили на спільну співбесіду членів Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ) і ВККСУ.

Юрій Боднарук, помічник судді ВАКСу, став першим кандидатом, який проходив співбесіду. Найбільше питань було щодо його майна, зокрема квартири в Одесі, придбані в 2020 році. Боднарук пояснив, що купував помешкання як «творчу майстерню», й лише потім перевів його в статус житлового приміщення. У кандидата не виникло етичних застережень з приводу того, що придбане ним помешкання має очевидні ознаки незаконного будівництва. Так, за планом будинку, він має лише 13 поверхів, тим часом квартира кандидата розміщена на 14-му, а за документами оренди земельної ділянки будинок взагалі мав би бути 12-поверховим.

Також члени комісії запитували кандидата щодо коштів, на які він проживав останні роки та за які купував майно, зокрема, автомобіль. Адже, за підрахунками членів ГРМЕ, останні 12 років Боднарук мав жити на 4 долари на день. Кандидат спробував пояснити наявність у нього коштів допомогою родини.

Інші питання до Юрія Боднарука стосувалися заощаджень, а також особи, яка на-

дала йому рекомендацією на конкурс. Боднарук нарешті «з'ясував», хто у 2019 році рекомендував його на призначення головою дільничної виборчої комісії. Це був Сергій Ківалов – президент Одеської юридичної академії та завідувач кафедри, на якій працював Боднарук.

Чимало питань щодо походження коштів було й до Олега Кімстачова – також помічника судді Вищого антикорупційного суду та колишнього судді Уманського міськрайонного суду. Зокрема вони стосувалися наявності в кандидата та його близьких чималої кількості криптовалюти. Так, у 2023 році мама кандидата подарувала йому 15 тис. дол. США у криптовалюті. При тому її власний дохід за останні 25 років склав лише 62 тисячі грн. Кімстачов намагався пояснити, що жінка мала якийсь інший дохід, який дозволив їй зекономити таку суму, а кошти вона передавала не сама, а через його брата, який розбирається в криптовалюті.

Тетяна Литвинко, суддя Шосткинського міськрайонного суду Сумської області, окрім крісла судді ВАКСу також претендує на посаду судді апеляційного суду. Проте вона запевнила Комісію, що саме позиція у Вищому антикорупційному суді є для неї пріоритетною. Питання до кандидатки стосувалося певних неточностей у її декларації. Також Литвинко стала чи не єдиною, кому члени ВККСу вирішили поставити питання й щодо професійної компетенції.

Михайло Одарюк – заступник голови Ірпінського суду Київської області. Співбесіду проходив онлайн, оскільки перебував у США на заході від USAID. Питання були щодо значної суми коштів, наданих кандидату його батьками – близько 150 тис. дол. США, які він поклав на депозит. Також члени комісії звертали увагу на деякі сумнівні рішення претендента – у результаті Одарюк визнав свої помилки у правозастосуванні. Комісія звернула увагу й на факт притягнення його до адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху. Попри доволі очевидне порушення, а саме проїзд на червоне світло, що було зафіксовано на відеореєстраторах, Одарюк намагався уникнути сплати штрафу, оскарживши його через суд.

Катерина Котельва – суддя Галицького районного суду міста Львова. З жовтня 2018 року вона не здійснює правосуддя через закінчення строку повноважень. Більшу частину співбесіди члени комісії приділили ситуації, яка почалася в 2016 році при розгляді нею кримінальної справи. Зі слів кандидатки, вона піддавалась тиску та погрозам зі сторони обвинувачення. Також обговорювалися численні емоційні дописи Котельви у Фейсбуці щодо цієї ситуації та інших подій у Галицькому суді. Від постів вона частково відмовилася під час співбесіди. Були питання про джерело походження коштів, за які вона в 2017 році подорожувала до Непалу.

Наступна претендентка Олена Чернова – суддя Золочівського районного суду Харківської області, нині відряджена до Ірпінського міського суду Київської області. Чернова на умовах усної домовленості користувалася квартирою в Києві, але, з її слів, не знала, що її власником є директор компанії, які належать тестю Романа Насірова і який є свідком у його справі. Комісія також зацікавилася відвідуванням Черновою території рф. Кандидатка пояснила це тим, що в Белгородській області поховані її дід та бабуся. Питання щодо отримання кандидаткою позики від фізичних осіб довго слухалося у закритому режимі.

Члени комісії не поставили питання щодо членства кандидатки у ГО «Асоціація суддів Харківської області». Президентом асоціації є колишній суддя Апеляційного суду Харківської області Володимир Плетньов. На виборах до Верховної Ради у 2019 році він балотувався від проросійської партії ОПЗЖ, а також був керівником Харківської обласної організації ПП «Партія Шарія».

Кирило Легких – доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, адвокат. На неодноразове запитання, чи стикався кандидат у своєму житті з проявами корупції, він відповів «ні». Також були питання щодо бізнес-партнера батька Легких – Валерія Головка (екс-голова Полтавської ОДА), який зараз є клієнтом кандидата у справі НАБУ. Головка веде будівництво на земельній ділянці, яка належала ГО «Русский пар» (зараз ГО «На Садовій») та не була призначена для будівництва. Батько Легких був підписантом цієї громадської організації. Зі слів кандидата, наразі в нього до 10 справ в НАБУ, де він є захисником, 2 справи слухаються у ВАКС по суті.

Легких також був членом комісії з обрання директора НАБУ. Коментуючи це, кандидат зазначив, що не вбачає тут конфлікту інтересів. На запитання чи має кандидат доступ до державної таємниці відповів: «Не можу ні підтвердити, ні спростувати». Під час попереднього конкурсу до ВАКС у своєму досьє Легких вказав, що йому можуть надати рекомендації Микола Погорецький, Петро Бойко та Аліна Бірюкова. Микола Погорецький відомий тим, що разом з Олегом Татаровим написав навчальний посібник «Розслідування масових заворушень». Аліна Бірюкова була членкинею комісії в конкурсі на голову ДБР, яка обрала Олексія Сухачова. Бірюкова є керівником АО «Українська адвокатська корпорація». Співзасновником цієї ГО є її свекруха – Тетяна Варфоломеева, яка була керівником ГО «Спілка адвокатів України», засновником якої є Віктор Медведчук. Загальне враження від співбесіди: Легких був дуже обережним в своїх відповідях, ніби побоюючись сказати зайвого, та двічі намагався перевести обговорення у закритий режим.

Що далі?

Очевидно, що конкурс до Антикорупційного суду вже не зможе принести очікуваних результатів і, окрім Апеляційної палати ВАКС, нового оголошення потребує й конкурс до першої інстанції. Проте актуальним залишається питання: яку ж кількість вакантних місць заповнять сім наявних кандидатів, а на яку оголосять повторний конкурс?

На наше переконання, попри ситуацію, яка склалася, важливо пам'ятати, що суддями Вищого антикорупційного суду мають стати найкращі: кандидати з бездоганною

репутацією, щодо доброчесності та професійності яких немає жодних сумнівів. Обирати сумнівного кандидата виключно, щоб закрити більше вакантних місць, – неприпустимо.

Водночас у майбутньому цей добір точно можна зробити якіснішим та більш результативним завдяки цілком очевидним крокам. ВККСу слід зосередитися на тому, щоб у новому конкурсі взяло участь якомога більше гідних кандидатів. Для цього, перш за все, потрібно розвіяти всі підозри в можливих маніпуляціях під час перевірки практичних завдань, на яких було відсіяно значну кількість кандидатів, та нарешті опублікувати відповіді, методологію оцінки й виставлені бали. Це, до речі, важливо зробити й при доборі в звичайні апеляційні суди. Зрештою прозорість у суддівських конкурсах має бути аксіомою й підвищити довіру до них.

Є й важливі завдання для парламенту. Очевидно, що з огляду на воєнний стан нестача гідних кандидатів відчувається на всіх конкурсах без винятку. Вирішенням цієї проблеми може стати перегляд вимог до суддів Антикорупційного суду, зокрема надання можливості доступу до професії не лише чинним суддям, адвокатам та науковцям із досвідом понад сім років, а й іншим юристам, які зможуть довести свою професійність та доброчесність. Крім того, цілком очевидно, що продовження роботи ГРМЕ лише на 18 місяців виявилось недостатнім. Цей орган демонструє якісно інший рівень і підхід до відбору суддів, тому його діяльність варто продовжити на довший термін.

Всеукраїнське
об'єднання «Автомайдан»,
Центр протидії корупції

Україна відсвяткувала День Державного Герба

Важливо знати, коли День Державного Герба України, адже він має величезне історичне значення для нашого народу.

Дев'ятнадцятого лютого українці відсвяткували День Державного Герба України. Саме в цей день 33 роки тому український парламент затвердив тризуб одним із символів нашої держави.

Факти про герб України. Тризуб є дуже давнім символом, оскільки схожий на нього знак зустрічався ще за часів Трипілля, близько V–III тис. до н.е. Чіткі зображення оригінального тризуба можна помітити на предметах побуту, зброї та грошах, які дійшли до нас із X століття. Ба більше, це був особистий знак Володимира Великого. Тризуб не тільки карбувався на монетах разом з портретами князя, а й був на печатках договорів, які Київська Русь укладала з іншими країнами.

Згодом керівники УНР обрали його як знак соборності нашої країни. Пізніше він став символом боротьби українців за свободу. Це добре розуміли в Радянському Союзі тому й забороняли його.

У червні 1991 року, щоб створити Державний Герб, оголосили конкурс. Було запропоновано сотні варіантів і майже всі вони включали зображення тризуба. Переможцем стала спільна робота, яку представити художник Іван Турецький та історик-геральдист Андрій Гречила. Їхній герб відповідав стилістиці тризуба князя Володимира.

Український тризуб як Державний Герб носять сьогодні на шевронах і наші захисники. Той самий, що пройшов крізь століття і супроводжував українців на їхньому шляху, еднаючи проти агресора та зовнішніх загроз. Нехай він завжди буде частиною нашої вільної країни!

Тож із Днем Державного Герба, українці! Цей наш символ доводить, що пройшовши крізь століття боротьби та поневолення ми змогли зберегти свою державу! Йі зараз, як і багато років тому, змушені захищати своє право на вільне життя від сусіда агресора. Попри все, ми сильний народ і дочекаємося Перемоги й мирного неба над країною!

Чергова пенсійна реформа:

як можуть змінитися розрахунки пенсії українців?

В Україні гряде нова пенсійна реформа: Міністерство соціальної політики підготувало відповідний законопроект, який поки що не потрапив на розгляд парламенту.

Як заявляється, головною метою потенційних пенсійних новацій чиновники називають підвищення справедливості в чинній солідарній пенсійній системі. Задля цього законопроект вводить такі поняття, як базова та страхова пенсії, а також – пенсійні бали. Такі бали, за якими розраховуватиметься розмір пенсії, будуть обчислюватися, виходячи зі співвідношення між сумою страхових внесків, сплачених за один місяць страхового стажу конкретного працівника, до суми страхових внесків із середньої заробітної плати в Україні за той же місяць. При цьому за кожен місяць роботи, протягом якого людина отримувала середню заробітну плату, зараховуватиметься 10 балів. Відповідно, якщо платня працівника була більшою за середню по країні, балів буде нараховано більше.

Юрист-волонтер гарячої лінії Асоціації правників України з питань, пов'язаних із військовою агресією, її наслідками та воєнним станом, адвокат юридичної компанії АРЕС Євгеній Промський пояснив у коментарі УНІАН, як мають працювати нові розрахунки, запропоновані міністерством. «Бал – це аналог коефіцієнту заробітної плати (який розраховується шляхом ділення заробітної плати, яку отримала людина в конкретному місяці, на середню заробітну плату по Україні в тому ж місяці), помноженого на 10. Тобто, концептуально система розрахунку пенсії не змінилася: визначальним для розміру пенсії залишатиметься отримана людиною офіційна заробітна плата та її співвідношення з середньою заробітною платою на момент її виплати», – зазначив він.

Пенсія за віком, за словами юриста, складатиметься з базової та страхової частин. Розмір базової частини пенсії становить 30% мінімальної заробітної плати в Україні після відрахування податків. Розмір же страхової частини пенсії за віком визначається шляхом множення суми накопичених

пенсійних балів особи на вартість одного балу. Промський наголошує, що кількість балів є індивідуальним показником, який залежатиме безпосередньо від отриманого заробітку. А ось вартість балу – фіксована цифра, яка буде однаковою для всіх пенсіонерів. Її визначатиме Кабмін.

Наскільки це вплине на розмір пенсії? Юрист акцентує на тому, що держава залишила за собою фактичний контроль за визначенням розміру пенсії шляхом встановлення вартості одного балу. «Чим вище оцінять один бал, тим вищими будуть пенсії. Низька оцінка одного балу не дозволить розраховувати на їх підвищення. Крім того, за рахунок щорічного перегляду вартості одного балу держава зможе регулювати загальне підвищення пенсій. Станом на зараз, не знаючи вартості одного балу, дати відповідь на питання, як зміняться пенсії, неможливо», – зазначив адвокат.

Нагадаємо, Міністерство соціальної політики в грудні минулого року оприлюднило законопроект про пенсійну реформу. У пояснювальній записці до нього зазначено, що проект закону має на меті підвищити справедливість та достатність розмірів пенсій у солідарній пенсійній системі. Індикацію пенсій в Україні, як відомо, проведуть у березні 2025 року, як це й передбачає закон. Перерахунок здійснять відповідно до рівня інфляції від 13 до 17%, розповідала народний депутат, викладач та громадський діяч Леся Забурання.

Воєнні злочини

Днями виповнилося 3 роки з дня початку масових депортацій українських дітей росією.

Три роки тому, 18 лютого 2022 року, росія розпочала масову депортацію українських дітей. Про це повідомляє Bring Kids Back UA – українська гуманітарна програма, створена за ініціативою президента України в 2023 році. Ще за 6 днів до повномасштабного вторгнення повністю контрольовані московією формування на окупованих частин Донецької і Луганської областей оголосили примусове вивезення жінок і дітей на територію росії. Це була заздалегідь спланована операція, яка стала початком реалізації системної політики депортації. Раніше, 16 лютого, ватажок окупаційної «адміністрації» Донецька Денис Пушилін підписав указ про евакуацію населення, а 18 лютого видав розпорядження про примусове вивезення дітей із сиротинців, шкіл-інтернатів та освітніх закладів на повному забезпеченні. Вже 19 лютого окупаційна влада відзвітувала про депортацію понад 6 тисяч людей, з яких 2 700 – діти. Серед них: 226 дітей з Амвросіївської школи-інтернату № 4 та 11 дітей з Докучаєвського інтернату – вивезені в Курську область росії; 111 дітей із закладів у Донецьку, Шахтарську та Горлівці – переміщені до Ростовської області рф; 225 дітей із Донецької загальноосвітньої школи-інтернату №1 – вивезені в таганрог, росія.

Подібні накази видавалися і на окупованій частині Луганської області. Тож сотні українських дітей були депортовані до рф з тимчасово окупованих територій Луганської області ще до того, як розпочалося повномасштабне вторгнення. Депортованих дітей розвозили по всій росії, часто на тисячі кілометрів від дому. Їхні документи підробляли,

змінювали імена та громадянство, штучно перетворюючи українських дітей на «росіян». Багато з них були передані в російські прийомні сім'ї або віддані на усиновлення.

Згадується повідомлення в мережі, що вивезений з дитбудинку під Херсоном в рф і всиновлений український підліток наклав на себе руки. «Росія намагається стерти українську ідентичність дітей, роблячи їх частиною своєї імперської машини. Це воєнний злочин, який має конкретних виконавців, і кожен з них буде притягнутий до відповідальності», – наголошує радниця керівника Офісу президента України, операційна директорка Bring Kids Back UA Дар'я Зарівна. Москва виправдує свої дії «евакуацією», проте загрозу для дітей створила і продовжує створювати саме вона, розпочавши війну та систематично порушуючи їхні права. Російська політика депортації є воєнним злочином, за який ворог має понести відповідальність.

До сьогодні росія вчинила злочин депортації щодо більш ніж 20 тисяч українських дітей, і лише 1 221 дитина повернулася додому. Проте Україна продовжує боротьбу за повернення викрадених дітей у межах ініціативи Bring Kids Back UA. Діяльність ініціативи охоплює організацію рятувальних місій, залучення країн-посередників, що допомагають із поверненнями, робота над реінтеграцією повернених дітей, фіксацію та розслідування злочинів депортації та примусового переміщення.

Україна закликає міжнародну спільноту продовжувати тиск на росію та вимагати повернення додому всіх депортованих дітей, без умов та винятків.

В Україні ДТП тепер можна врегулювати без поліції

Рішення уряду дозволяє не інформувати поліцію у разі ДТП за участі лише двох транспортних засобів.

Кабінет міністрів України вніс зміни до Правил дорожнього руху, що пов'язано з набранням чинності новою редакцією закону про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Відповідна постанова від 10 січня 2025 р. № 19 опублікована на Урядовому порталі.

Рішення Кабміну дозволяє не інформувати поліцію у разі настання контактної (наявне зіткнення) дорожньотранспортної пригоди за участю лише двох транспортних засобів. Це можливо за умови заподіяння шкоди майну виключно у вигляді пошкодження (знищення) транспортного засобу, незаподіяння шкоди життю та здоров'ю фізичних осіб, відсутності у водіїв обох транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, впливу лікарських засобів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також за умови досягнення згоди таких водіїв щодо обставин скоєння ДТП.

«Такі водії мають право без залучення відповідних підрозділів Національної поліції спільно скласти для надання страховику повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду у паперовій чи електронній формі за формою і відповідно до інструкції, затверджених Мотормим (транспортним) страховим бюро. Після складення такого повідомлення водії транспортних засобів мають право залишити місце дорожньо-транспортної пригоди та звільняються від обов'язку інформування відповідних підрозділів Національної поліції про настання ДТП», – мовиться в постанові Кабміну.

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Заробіток на комах

У Києві судитимуть посадовця, який у серпні 2024 року вирішив трохи «підзаробити». Чиновник, працюючи на посаді начальника відділу столичного управління Держпродспоживслужби, вимагав 3 тисячі доларів за видачу фіктивної акта про проведення дезінсекції без фактичного виїзду на об'єкт.

Корупційна схема. Злочин стався, коли фермер звернувся до Держпродспоживслужби для того, щоб отримати акт про проведення обробки приміщень від комарів та гризунів. Для того, аби продовжити свою господарську діяльність, він мав отримати відповідний документ. Чиновник, у свою чергу, спочатку повідомив, що він не може зробити це негайно через завантаженість. Проте згодом він запропонував фермеру оформити акт за 3 000 доларів, хоча й не планував виїждати на місце.

Злочинну діяльність чиновника було викрито правоохоронцями. Під час отримання другої частини хабара в розмірі 1 000 доларів, чоловіка було затримано. Поліція розпочала кримінальне провадження за статтею 368 Кримінального кодексу України – одержання неправомірної вигоди службовою особою. Це вже третій випадок викриття корупційної діяльності у столичних органах влади, що підкреслює серйозність боротьби з корупцією.

На час слідства посадовець був відсторонений від посади. За скоєне йому загрожує до 4 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати певні посади та займатися діяльністю у сфері державної служби на термін до трьох років.

■ ВИКРИТТЯ

Шістдесят мільйонів і злитки золота

Екс-посадовець державного казначейства задекларував понад \$60 млн і злитків на 38 млн гривень.

Про це інформує НАЗК. Як вказується, у колишнього посадовця Головного управління Державного казначейства в Полтавській області виявили необґрунтовані активи. У торішній декларації він вказав понад \$60 млн доларів і 550 000 гривень готівкових коштів, а ще дорогоцінні метали в злитках на 38 млн гривень. Частина майна він, нібито, отримав у спадок, повідомили в Офісі Генпрокурора. Джерела набуття цих активів зараз перевіряються, зокрема від родичів, які обіймають державні посади в росії.

У Національній поліції уточнили, що за оперативними даними, гроші йому допоміг вивести родич – генерал-лейтенант зброй-

них сил країни-агресора. «У межах досудового розслідування проведено понад 30 обшуків у будинках, квартирах, гаражах, транспортних засобах та інших об'єктах, які належать екс-посадовцю та його родичам. Під час обшуків вилучено готівкові кошти, золоті пам'ятні монети, дорогі годинники, вогнепальну та мисливську зброю, нагороди РФ та інші цінності», – йдеться в повідомленні.

Як вказується, матеріали цієї справи передано до Нацагентства з питань запобігання корупції, яке перевірить декларації екс-посадовця. Після перевірки вирішуватиметься питання про оголошення йому підозри.

■ СЕМІНАР

Сучасні медіа
ефективна співпраця

У Львівському регіональному відділенні Національної школи суддів України пройшов семінар «Право і медіа: судова практика в умовах цифрових трансформацій».

Захід об'єднав суддів різних юрисдикцій, експертів у галузі медіаправа, представників громадянського суспільства та журналістів. Обговорювалися ключові виклики, що постають перед судовою гілкою влади в інформаційну епоху. Учасники семінару мали змогу ознайомитися з міжнародними стандартами захисту свободи вираження поглядів, проблематикою SLAPP-позовів, особливостями співпраці з журналістами, а також сучасними інструментами боротьби з дезінформацією у судовій практиці. Судді-спікери та експерти в сфері медіаправа обговорили взаємодію правової сфери з медіа та важливість дотримання принципів відкритості і прозорості.

Відкриваючи навчання директорка Львівського регіонального відділення НШСУ Оксана Польна наголосила, що Національна школа суддів України продовжує впроваджувати освітні ініціативи, спрямовані на підвищення професійної компетент-

ності суддів у сфері медіаправа та інформаційної безпеки. Тож семінар став платформою для конструктивного діалогу між суддями, медіаюристами та журналістами, що сприятиме зміцненню правової культури та виробленню єдиних підходів до судової практики у сфері медіаправа.

Особливу увагу було приділено розгляду судових позовів проти участі громадськості (SLAPP). Суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді Ян Берназюк окреслив механізми їх розпізнавання та міжнародні стандарти запобігання таким практикам. Натомість директор департаменту комунікацій Кредобанку Віктор Гальчинський проаналізував ключові аспекти нового законодавства, його вплив на судову діяльність та особливості правозастосування в медіапросторі.

У свою чергу керівниця проектів та співзасновниця незалежного антикорупційного центру NGL.media Олександра Губиць-

■ ПРОКУРАТУРА

Ефективне розслідування злочинів проти тварин

Протягом двох днів 26 прокурорів і слідчих слухали лекції й розбирали кейси з українськими та іноземними юристами.

Навчання на цю тему за ініціативи зоозахисної організації UAnimals та за партнерства Офісу Генпрокурора, Спеціальної екологічної прокуратури та Тренінгового центру для прокурорів відбулося вперше в Україні. Глобальна мета, аби під час досудового розслідування порушень, пов'язаних із жорстоким ставленням до тварин, дотримувалися всіх потрібних процедур і щоб такі справи частіше потрапляли до суду.

Заступниця Генерального прокурора Вікторія Литвінова, звертаючись до учасників тренінгу, наголосила: «Цей захід є надзвичайно актуальним, адже жорстоке поводження із беззахисними тваринами завжди викликає резонанс та справедливе обурення суспільства, а також часто може бути першим кро-

ком до насильницьких злочинів проти людей, насильства в сім'ї. Розслідування подібних кримінальних проваджень вимагає наявності спеціальних знань, тому такі тренінги дуже важливі. Завдяки спільним зусиллям громадськості та правоохоронних органів ми можемо не лише привернути увагу до цієї проблеми, але й напрацювати ефективні механізми її вирішення», – резюмувала В. Литвінова.

До навчання прокурорів та слідчих долучилися українські та європейські експерти. Зокрема, колишній старший детектив поліції Великобританії Марк Ренделл, юристка UAnimals Анастасія Гевчук, французька юристка Сабін Брель, яка присвятила свою кар'єру просуванню законів про захист тварин.

і правосуддя: в інформаційну епоху

ка наголосила на стандартах журналістських розслідувань, їх доказовій цінності та впливу на судові процеси. А голова Сихівського районного суду міста Львова Назарій Дулебко представив аналіз міжнародних та національних підходів до судової комунікації, висвітлення судових процесів у медіа та захисту інформаційної безпеки суддів. Тему продовжив голова Хмельницького апеляційного суду Сергій Болотін який поділився досвідом створення прес-центру суду та особливостями взаємодії з медіа і громадськістю.

Була і практична сесія з перевірки інформації, навчання методам ідентифікації маніпуляцій у публічних висловлюваннях та судових справах, яку провела заступниця декана факультету журналістики Наталія Шайда. Надалі під модерачію експертки з медіа та комунікацій Ольги Давид учасники семінару спільно проаналізували проблема-

тику взаємодії судової влади з медіа та працювали спільні рішення щодо комунікації з журналістами.

За словами учасників семінару, захід сприяв обговоренню правових аспектів співпраці судової системи з медіа, розгляду справ про дифамацію та врегулюванню конфлікту між свободою слова і захистом репутації.

Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Хотів підкупити прокурора

Керівником Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Західного регіону повідомлено про підозру 41-річному адвокату з Хмельниччини за спробу надання неправомірної вигоди службовій особі (ч. 3 ст. 369 КК України).

За даними слідства, адвокат намагався за 5 тисяч доларів США домовитись з прокурором Хмельницької спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Західного регіону про укладення угоди про визнання винуватості для підозрюваного, яка передбачала покарання без позбавлення волі. Прокурор невідкладно повідомив про таку пропозицію своєму керівництву й надалі діяв спільно із іншими правоохоронцями з метою документування злочину. Під час передачі частини обіцяної суми в 1,5 тисячі доларів США адвоката затримано в службовому кабінеті прокурора. Слідство триває.

Привласнення бюджетних коштів

Оперативники Нацполіції та ДБР викрили злочинну організацію, до якої входили вісім осіб, причетних до привласнення бюджетних коштів, виділених на ремонт доріг у Харківській області.

Як зазначається, за попередніми даними шахрайська схема завдала збитків на суму майже 20 млн гривень. Злочинну діяльність організував заступник голови однієї з територіальних громад. У 2023 році він ініціював укладення 12 договорів з попередньо визначеними підприємствами. Для здійснення махінацій він залучив кілька співучасників з місцевої ради, а також представників підрядних будівельних компаній. Учасники схеми завищували обсяги виконаних робіт та вартість матеріалів, а також економили на якості асфальту, піску та щебню. У кінці січня поліцейські провели декілька обшуків, під час яких було вилучено понад 1 млн гривень готівкою, документи, комп'ютерну техніку та автомобіль. Фігуранти справи можуть отримати до 13 років ув'язнення з конфіскацією майна.

ЄС погодив новий пакет санкцій проти росії

Країни ЄС узгодили новий пакет санкцій проти росії. Він стосується збуту алюмінію, нафти та роботи банківського сектору.

Це вже 16-й пакет санкцій Європейського Союзу з моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Він спрямований, зокрема, на російську алюмінієву промисловість і передбачає подальше посилення обмежень на експорт нафти. До санкційного списку додано 13 нових банків, 73 танкери так званого «тіньового флоту», які Росія використовує для експорту нафти, а також поступову заборону для країн ЄС на закупівлю окремих видів російської алюмінієвої продукції, повідомляють джерела, знайомі зі змістом пакету.

Новий пакет, який у середу вранці погодили послы всіх 27 країн Євросоюзу, також містить санкції проти додаткових фізичних і юридичних осіб, які допомагають росії вести війну проти України.

Нові правила в'їзду в ЄС

У цьому році в Європі буде запроваджена нова цифрова прикордонна система контролю EES. Людей перевірятимуть роботизовані системи.

Слід зазначити, що систему Entry Exit System (EES) повинні були запустити ще 10 листопада минулого року, проте відклали її впровадження. Суть новачки в тому, що іноземців перевірятимуть на кордоні не прикордонники, а автоматизовані системи. Водночас нові перевірки не будуть поширюватися на наступні категорії осіб: громадян ЄС, резидентів ЄС, людей із довгостроковими візами.

Коли система запрацює, іноземці мають вистояти чергу на імміграційному контролі в аеропортах, щоб зареєструвати свої особисті дані, зокрема відбитки пальців і скан обличчя, якщо вони вперше відвідують Європейський Союз. Систему EES планують впровадити для боротьби із нелегальним перебуванням біженців і мігрантів у країнах ЄС.

Самотність не вирок: як Європі компенсувати втрату безпекових гарантій від США?

Європа повинна спиратися на власні сильні сторони та взяти на себе відповідальність за свою безпеку в межах НАТО.

Даніела ШВАРЦЕР,
членкиня виконавчої ради Фонду Бертельсмана,
колишня директорка Німецької ради
з міжнародних відносин

Стратегічний розворот

Цього місяця європейці усвідомили, що їхній найближчий союзник – Сполучені Штати Америки – більше не зацікавлений у довірливій співпраці, яка визначала трансатлантичні відносини протягом восьми десятиліть. Неповага до союзників, спроби примусити Україну до поступок і втручання у внутрішні справи Європи перетворили США з найважливішого партнера Європи та найпалкішого прихильника України на щось подібне до супротивника. Звісно, поки президент Дональд Трамп починає переговори з російським диктатором владіміром путіним щодо майбутнього України, ніхто (навіть американці) насправді не знає, яку стратегію переслідують США. Але нещодавня Мюнхенська конференція з безпеки дала зрозуміти: Європа більше не може ігнорувати давню американську скаргу щодо розподілу витрат на оборону в межах НАТО.

І проблема не лише у витратах. Оскільки США зміщують фокус на Азію (а також на себе), перед Європою відкривається широке політичне та військове лідерство, яке їй доведеться взяти на себе.

Масштаб стратегічного розвороту США видно на прикладі їхнього підходу до України. Трамп позиціонує Сполучені Штати Америки як посередника між агресором, росією, та жертвою, Україною. Раніше Вашингтон активно підтримував Київ, але тепер він силою змушує ослаблену країну до переговорів і водночас вимагає поступок у сфері контролю над критично важливими мінеральними ресурсами.

У той час як адміністрація Байде-на прагнула максимально тісної координації з європейськими союзниками

щодо підтримки України, санкцій проти Росії та підготовки до її повоєнної відбудови, адміністрація Трампа взагалі не бачить для європейців місця в цих переговорах.

Європейці дізналися багато нового про геополітичну позицію нової американської адміністрації під час виступу віцепрезидента США Джей Ді. Венса в Мюнхені, коли той цинічно висловив підтримку німецькій проросійській ультраправій всього за тиждень до федеральних виборів. Якщо це політичне втручання буде успішним, США послаблять не лише Німеччину, а й увесь Європейський Союз.

Шок минає. Потрібні дії

Після короткого шоку європейські лідери почали діяти, аби зберегти стабільність і суверенітет континенту. Неофіційна екстрена зустріч у Парижі 17 лютого стала важливим першим кроком у тривалому процесі, який тепер має прискоритися. Випадково або ні, але ця зустріч відбулася лише за тиждень після Паризького саміту з питань штучного інтелекту (AI Action Summit), на якому європейці обговорювали технологічну конкурентоспроможність та залучення інвестицій.

Попри відмінність тематик, ці події свідчать про одну тенденцію: Європа повинна взяти власний суверенітет у свої руки. Події в Україні є найбільшою безпековою проблемою в короткостроковій перспективі, але забезпечення європейського суверенітету – це значно масштабніший і довготриваліший проект. Європейцям потрібно системно переосмислити підходи до безпеки. Якщо Україна та росія досягнуть угоди, саме європейцям доведеться стежити за її дотриманням, оскільки США хочуть скоротити

свої зобов'язання й більше не є надійним партнером.

У такому випадку Європа має віднайти баланс між забезпеченням миру в Україні та збереженням можливостей для оборони інших територій, що межують із росією, наприклад у Скандинавії та Балтії. У довгостроковій перспективі Україна може стати ключовою, але керованою частиною європейської системи безпеки. Її загартована в боях армія, інноваційний оборонний сектор та надзвичайно стійке і креативне суспільство можуть стати джерелом сили для Європи – за умови, що ця країна буде стабілізована та інтегрована.

Європейські країни, які готові й спроможні діяти, не повинні зволікати з поглибленням співпраці у сфері безпеки та оборони. Для цього потрібно розробити нову концепцію континентальної безпеки, яка дозволить перерозподілити тягар усередині НАТО – альянсу, що залишатиметься найкращою структурою для колективної оборони, навіть якщо США відступить або вийде з Альянсу. Країни, представлені на екстреній зустрічі в Парижі та на другій зустрічі два дні потому, можуть стати ядром для просування цієї ініціативи. Франція, Польща, Німеччина, Нідерланди, Скандинавія та Балтійські країни, які стикаються з найбільшою загрозою, вже демонструють таку готовність. До них слід додати й Велику Британію, яка відіграє ключову роль у підтримці України, є важливим членом НАТО і має ядерний арсенал.

Проте НАТО – це лише частина відповіді. Європейський Союз також має активніше працювати над захистом своїх кордонів і збереженням ліберальної де-

мократії. Попри те, що ЄС не стане оборонним союзом і не створить європейську армію, він може відігравати значно більшу роль у забезпеченні ключових суспільних благ. У найближчі роки критично важливими завданнями стануть зміцнення енергетичної безпеки та стимулювання внутрішніх інновацій. Спільні стратегії та спільне фінансування можуть перетворити Європу на сильного гравця у цих сферах.

Європі потрібно відновити свою силу не лише тому, що старі альянси розпадаються, а й тому, що змінюється весь геополітичний ландшафт. Ситуація в США повинна спонукати європейців до зміцнення відносин із такими важливими партнерами, як Японія, Південна Корея та Австралія, а також до більш самостійного формування своєї політики щодо Китаю.

Мюнхенська конференція показала, що довгий період післявоєнного атлантизму завершився. Відбувається фундаментальний розворот, і було б наївно сподіватися, що завдані адміністрацією Трампа збитки можна буде просто виправити в майбутньому. Європа повинна спиратися на власні сильні сторони та взяти відповідальність за власну безпеку в межах НАТО. ЄС, Велика Британія та Норвегія мають понад 500 мільйонів населення і сукупну купівельну спроможність, що перевищує американську. Попри внутрішні політичні виклики, вони мають інституційну стабільність, необхідну для подолання цієї кризи.

У Європі є ресурси для прориву в технологіях, цифровій економіці, обороні та інших критично важливих сферах – і Мюнхен показав, що зволікати з цим не можна.

Чехія:

громадянство росіянам під забороною

Президент Чехії Петр Павел підписав закон, який передбачає заборону надання громадянства країни вихідцям із рф.

Про це повідомляє «Радіо Свобода». Як зазначається, навіть у разі відмови від паспорта рф більшість із росіян не зможуть отримати чеське громадянство до закінчення війни в Україні – їхні заявки будуть заморожені, за винятком політичних біженців та дітей віком до 15 років. До кримінального кодексу також додали нову статтю, яка забороняє несанкціоновану співпрацю з іноземною державою.

Основна частина законопроекту визначає порядок прийому українських біженців, який продовжено на один рік. Тимчасовий захист дає можливість таким людям отримати доступ до державного медичного страхування, освіти та ринку праці. Економічно самостійним біженцям поправка дає можливість отримати спеціальний дозвіл на проживання, який пізніше дасть їм змогу залишитися в країні на постійне проживання.

Азербайджан готує позов проти росії

Азербайджан готується звернутися до міжнародного суду у зв'язку з авіакатастрофою літака в Казахстані, за якою, на думку тамтешніх посадовців, є неприязне ставлення росії до інциденту (мова про збиття ППО рф азербайджанського авіалайнера).

Як повідомляє національна інформаційна агенція АРА, навіть після публікації першого звіту Міністерства транспорту Казахстану, росія продовжує уникати об'єктивного підходу до справи.

Заявляється також що на сьогодні азербайджанська сторона має чіткі докази того, що літак був збитий ракетами комплексу Панцир-С, і триває підготовка до подачі позову до міжнародного суду. Як зазначається, Азербайджан готовий до діалогу з росією, але для цього москва повинна визнати свою відповідальність за інцидент.

Грація української душі

в обіймах чиновницької братії

Не так давно на церемонії вручення премій союзу кінематографістів України Л. Кадочникова нагадала присутнім, що хоча вона й має українське громадянство і в театрі «грає» українською мовою, але розмовляти цією мовою не зобов'язана. А якщо по суті, вона таким чином пояснила, що роль Марічки у фільмі «Тіні забутих предків» зіграла не тому, що вже тоді була видатною актрисою, і не тому, що мала «українську душу», яка, за задумом режисера, повинна була б заморожувати глядачів, а внаслідок зовсім інших обставин, що й обурило багатьох. Але оскільки ці події були запрограмовані організаторами згаданого фільму ще до його зйомок, то за таких умов до дискусій з цього приводу можна було б і не долучатися. Проте якщо врахувати, що ці дискусії не зводяться лише до того, чи мала Кадочникова право на згаданій церемонії свою промову висловлювати російською мовою, якщо згідно із законом «мовою публічних заходів в Україні є державна мова», то це зобов'язує повернути увагу не тільки до організаційного і морально-етичного, а й до окремих політичних, методологічних і юридичних їх аспектів, які характеризують, зокрема, й мовну політику Української держави, і фактичний стан справ у цих правовідносинах.

Іван КОТЮК,

доктор юридичних наук, професор

*Стережіться фальшивих пророків,
що приходять до вас в одязі овечій, а всередині хижі вовки.*

По їхніх плодах ви пізнаєте їх.

Бо хіба ж виноград на тернині збирають, або фіги із будяків?

Євангелія від св. Матвія, 7:15–16.

Поетичний аспект проблеми

Те, що українська природа завжди надихала на створення сюжетів для невмирущих художніх творів, відомо. А що грація української душі, яка ставала їхнім змістом, просто зачаровувала, то це й дало підстави для уявлень: одним про те, що життя українців – це суцільне поетичне кіно, внаслідок чого вони й стали націоналістами, а іншим – підприємливим, що якщо це життя потихеньку оспівувати, то на цьому можна й процвітати. Водночас, якщо у цих питаннях орієнтуватися не на народні казки, а на «першоджерела», якими є і саме це життя, а в даному разі й «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, то приводом для чергового прояву цієї грації було ось що:

«Вони вже вертали з храму, тато був трохи напийтий. Раптом на вузькій дорозі, між скелею і Черешом, зробився тиск. Вози, кінні і піші, чоловіки й жінки – спинились і збились в купу. В лютому гвалті, що зв'язався одразу, як вихор, невідомо од чого, заблищали залізні бартки та заскакали перед самим обличчям. Як крем'яні і кри-

ця, стялись роди – Гутенюки з Палійчуками, і перше ніж Іван встиг розібрати, про що їм йдеться, тато розмахнув бартку і вдарив плазом комусь по чолі, з якого бризнула кров, залляла лице, сорочку та пишній кептар. Йойкнула челядь, кинулась одтягати, а вже людина з лицем червоним, як його гачі, тья барткою ворога в голову, і похитнувся Іванів тато, як підтята смерека. Іван кинувся в бійку. Не пам'ятав, що робить. Щось підняло його. Але дорослі потолочили йому ноги, і він не міг протиснутись туди, де бились. Все ще гарячий, роз'юшений злістю, він наскочив з розгону на маленьке дівча, що тряслось з жаху біля самого воза. Ага! Се, певно, Гутенюкова дівка! І, не думавши довго, ударив її в лице. Вона скривилась, притулила руками до грудей сорочку і почала тікати. Іван зловив її коло ріки, шарпонував за пазуху і роздер. Звідти впали не землю нові кісники, а дівчинка з криком кинулась їх захищати. Але він видер їх у неї і кинув у воду. Тоді вона, зігнута вся, подивилась на нього спідлоба якимсь глибоким зором чорних матових очей і спокійно сказала: – Нічого... В мене є друзі... май ліпші».

От таке, воно насправді на цей раз сталося «кіно». А те, що саме в цій кривавій сцені й зблиснула грація душі Марічки, то Л. Кадочникова до цього не має жодного стосунку. І все тому, що й не могла українська душа зблиснути там де не була закладена генетично. А оскільки ця обставина є зрозумілою кожному, то саме тому вона була зрозумілою й організаторам фільму, які в умовах, коли в селі Криворівня роль Марічки могла зіграти не одна дівчина, все ж її роль віддали росіяниці, душа якої і не була, і ніколи не стане українською, як би її за це не винагороджували, що й підтверджується цими дискусіями.

А сталося це тому, що влада над людьми завжди робить тих, хто її набуває як мінімум чиновниками. А вони в Україні за посадою, як правило, повинні були втілювати в життя ідеї безкорисливості, колективізму й інтернаціоналізму, а за власною ініціативою (на громадських засадах) завжди з усього, що відбувалося навколо них, намагалися тихенько мати якийсь зиск і тому й «ловили момент». От тому й у даному разі, хоча при виборі актриси на роль Марічки визначальною мала б бути саме її національність, ними це було проігнороване, як не було взято до уваги й те, що Марічка загинула у віці біля п'ятнадцяти років, а Кадочниковій на час зйомок фільму було вже двадцять сім. Як наслідок, закономірним є те, що головні сцени з її участю залишилися «поза кадром». Що ж до питань, чи були тоді взагалі у згаданому фільмі талановито зіграні нею хоч якісь сцени, а відтак – і щодо її відповідності та отриманим нею за це почесням, відзнакам і нагородам, то нехай це оцінюють фахівці, оскільки на погляд пересічного кіноглядача, фактично вони не передбачені самим сценарієм, який, водночас, дає можливість розкрити свій акторський талант не Марічці, а Палагні, яка й вперлася з цим блискуче.

Очевидним є й те, що якщо в поетичному кіно головним Героєм є Душа, а не бутафорія, то її фальсифікувати неможливо ні у фільмі, ні на церемонії з цього приводу. А з урахуванням цього те, що Л. Кадочникова виголосила на ній свою промову саме російською мовою, то й тут все закономірно. І проблема ця не стільки юридична, як загальнолюдська, морально-етична. Та й

стосується вона не стільки Кадочникової, оскільки сама вона пересічна особа, скільки тих, хто видаючи себе за «щирих українців» спровокував її тоді, завідомо фальсифікуючи українське поетичне кіно російською бутафорією. Бо патріотизм, якщо він є, то він і стає визначальним у кожному виборі вчинку людини – і чиновника, й організатора фільму, й артиста. А за його відсутності – цього не приховаєш, і його не заміниш нічим.

Що ж до вимог закону, згідно з яким «мовою публічних заходів в Україні є державна мова», то це так. Але юристи знають, що законотворча практика без лукавства не обходиться також, а тому закон не був би Законом, якби в ньому поряд з передбаченим ним загальним правилом не було й примітки, яка по суті це правило заперечує, або інших норм, які цьому правилу суперечать. А за таких обставин, якщо вже на закон й орієнтуватися і в даному разі, то не варто забувати, що згідно з частиною другою зазначеної статті «у разі застосування під час публічного заходу іншої мови, ніж державна, його організатор зобов'язаний забезпечити синхронний або послідовний переклад державною мовою, якщо цього вимагає хоча один учасник публічного заходу». А якщо так, то знову питання до чиновників, а чи не була в дискусійній ситуації порушена і ця вимога, і загальні вимоги до підготовки, організації та проведення зазначеного публічного заходу, спрямовані на запобігання подібним ексцесам? Й відповідь тут також однозначна – так, безумовно порушені, що й зумовило репутаційні втрати України.

А те, що якщо ситуація, яка склалася під час урочистостей, була спровокована ще при затвердженні на роль Марічки саме Л. Кадочникової, а вибухнула тепер, то це є просто закономірним наслідком чиновницьких рішень того часу. Тим більше, що жодної відповідальності ні за провокацію подібних ситуацій, ні за участь у них, законом не передбачено. От тому хоча дискусія з цього приводу є благородною, а тому мала б бути й продуктивною, все ж є підстави й для висновку, що чи станеться так, чи ні, але шовіністи неодмінно скористаються нею й тут, а відтак знову піднімуть галас щодо зятятості «українських націоналістів», які тупо всіх заставляють розмовляти лише українською мовою, що й дає путіну підстави його КГБістську місію з їх винищення продовжувати. А якщо так, то чи не є ці «підстави» наслідком невиконання функціональних обов'язків організаторами зазначених урочистостей, які за всієї неви-

мушеності їхнього перебігу також повинні відбуватися згідно з відповідним сценарієм, та з дотриманням правил, які не суперечать чинному законодавству. А якщо так, то чи не повинні вони за це відповідати? Адже Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» стосується не Кадочникової, а їх. Чи, може, вони цього навіть не знають?

Методолого-психологічний аспект проблеми

От тому, в ході цієї дискусії не варто забувати про складність відносин і між людьми, і людей з державою, і проблемність правового регулювання цих питань. Тобто, якщо відносини людини і держави передбачають не тільки взаємні права, а й обов'язки, то це зумовлює й певне обмеження їхніх прав, прикладом якого є обов'язок громадянина у визначених законом випадках приватними природними правами, одним із яких є право на спілкування рідною мовою, поступатися на користь публічних прав та інтересів. І нічого екстраординарного в такій постановці питання немає, оскільки, як відомо, кожна вихована людини від невихованої насамперед відрізняється тим, що живучи в суспільстві, вона зобов'язана притримуватися встановленим їй правил. А оскільки ці правила в окремих соціальних групах істотно відрізняються, то тому й кажуть, що «в чужий монастир зі своїм Статутом не ходять». Важливим є й те, що оскільки це правило детерміноване матеріальними умовами взаємовідносин у кожній соціальній групі, то воно є одним із природних обов'язків кожного. Не випадково ж навіть звірі у взаємовідносинах між собою

також притримуються відповідних правил. От саме це в даній ситуації й зобов'язувало громадянку України Л. Кадочникову притримуватись і сценарію урочистостей, учасником яких вона була, і цього обов'язку, й не демонструвати свого генетично успадкованого негативного ставлення і до України, і до української мови як одного із символів української державності.

Водночас припускалися б помилки й непередбачуваних наслідків ті, хто б змушував кожного послуговатися виключно державною мовою, забезпечуючи це лише настанням за непослух офіційних санкцій. І зрозумілим це було завжди. От тому білоруський просвітитель Ф. Скорина ще в XVI ст. казав: «Як від природи звірі, що блукають у пустелі, пам'ятають гнізда свої, риби, що по морю і в ріках плавають, відчують вири свої, бджоли та їм подібні боронять вулїв свої, так і люди – де народилися й вирости по волі божій, до того краю велику ласку мають».

Тобто мова є закономірним наслідком прояву генетично закодованого особистого підсвідомого, що постійно спонукає кожного реалізувати його природний інстинкт відчуття власної належності і до того краю, де він народився, і до тих людей, серед яких зростав, формував свій світогляд і ставав Людиною, якій притаманні не тільки любов до Батьківщини, а й готовність на самопожертву заради неї, що є патріотизмом й визнається «найвищою чеснотою та джерелом всіх інших чеснот». І хоча життя часто змушує людей шукати кращої долі в інших краях, а відтак безпосередній зв'язки з Батьківщиною, іноді – тимчасово, а іноді – й назавжди, поривати та залишати її й своє минуле лише у власній пам'яті, все ж

невіддільним від кожного залишається його генетично запрограмована душа, сформований у дитинстві світогляд та материнська мова, якою він із дня народження спілкувався з рідними та близькими і пізнавав світ. А якщо раптом відмовитися від цього успадкованого скарбу й забути його, то чи не означає це зраду і своєму минулому, і самому собі?

Що ж до політичної зради, то послугуються при цьому якраз тією мовою, яка справжню суть та наміри зрадника приховує. А оскільки саме мова є не тільки засобом спілкування, а й знаряддям політичної боротьби, то, як казав ще К. Маркс, «у свій час політики візьмуть її під свій цілковитий контроль». От тому, хоча те, що на українській землі українська мова повинна процвітати є аксіомою, українці пам'ятають як жорстоко їхні вороги століттями «брали її під свій контроль».

Більше того, ідеологи зросійщення України завжди намагалися взяти під свій контроль не тільки мову, а й українську душу. Що ж до засобів, за допомогою яких вони це втілювали в життя, то ними були й організатори суспільних процесів в Україні в цілому, і організатори фільмів про її «процвітання», і виконавці в них окремих ролей, які часто виявлялися спеціально засланими для цього «козачками». Що ж до українців, то на жаль, як правило, вони діяли за принципом «моя хата з краю», віддаючи їм при цьому не тільки головні ролі в кінофільмах, а й головні посади в органах державної влади України, і власну долю та долю своїх дітей.

От тому вже сам той факт, що цей фільм вийшов українською мовою було величезним досягненням. І чи не саме завдяки цьо-

му він і мав такий успіх, чим по повній програмі скористалася й Кадочникова. Водночас характерним тут є й те, що хоча вона після зіграної ролі й стала «видатною», що й забезпечувало її приватне процвітання, вона про це забула, як забула й те, що незважаючи на всю її здобуту тут «геніальність», все ж ні в російському кіно, ні в російських як великих, так і малих театрах ні місця, ні ролі їй після цього не знайшлося. І не дивно, оскільки у цих іграх вона завжди була лише засобом, а тому й потреби в знанні української мови у неї й не виникало, а саме українське суспільство, як відомо, – демократичне, а тому ніколи, нікого, й ні до чого і не спонукає, і не зобов'язує.

А якщо так, то Л. Кадочникова, стверджуючи, що вона зробила для України дуже багато, забуває й про те, а скільки за все це для неї було зроблено Україною, і чи не саме завдяки цьому в неї й з'явилися підстави так пишатися собою.

Юридичний аспект проблеми

Що ж до безпосереднього правового регулювання мовної політики в Україні, то на даний час ці функції виконує Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. А відтак, вказана дискусія зобов'язує привернути увагу до назви його ст. 6 «Обов'язок громадянина України володіти державною мовою», та її п. 1, згідно з яким «Кожний громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою», оскільки Конституцією такого обов'язку не передбачено.

Більше того, згідно з її ст. 19 «Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути

примушений робити те, що не передбачено законодавством». А якщо згадана конструкція «Обов'язок володіти державною мовою», використана і в назві Розділу III вказаного закону, то навіть з техніко-юридичного погляду постає питання, навіщо було цей же обов'язок дублювати, створюючи враження, що якщо в ст. 6 він стосується лише громадян, то в Розділі III до цього зобов'язують кожного. Тим паче, що фактично в ньому визначені саме ті категорії осіб, на яких цей обов'язок поширюється. А якщо так, то чому б у цій назві не скористатися конструкцією «Категорії осіб, на яких поширюється обов'язок володіти державною мовою»?

Ідеологічно некоректною є й конструкція «єдиною державною мовою...», якою автори закону буквально зловживають. Так, лише в його ст. 1 вона застосована шість разів (!). Водночас, ця конституція суперечить ст. 10 Конституції, згідно з якою «Державною мовою в Україні є українська мова». А якщо так, то запровадження подвійної державної мови нею не передбачене.

У контексті даної дискусії варто згадати й те, що 4.06.2024 р. було ухвалено й Закон «Про застосування англійської мови в Україні», який також заставляє задуматися над окремими його положеннями. Зокрема, насамперед це стосується його Преамбули, перше речення якої викладене так: Верховна Рада, «керуючись Конституцією України, що підтверджує європейську ідентичність Українського народу, незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, що покладає на державу обов'язок сприяти вивченню мов міжнародного спілкування...». А якщо так, то якою, зокрема, нормою Конституції це підтверджується? Та й чи Конституцією це питання визначається взагалі?

Слід відзначити й те, що Конституція України не містить жодної норми й щодо «незворотності її європейського та євроатлантичного курсу», а тому і в цьому положенні Преамбули бажане видається за дійсне.

Що ж до обов'язковості вивчення англійської мови, то на це Конституція України не орієнтує також. А згідно з її ст. 10 «держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування». От тому суперечить Кон-

ституції й ст. 8 цього Закону «Англійська мова у сфері освіти», згідно з якою держава сприяє в її вивченню, а фактично вказане «сприяння» зводиться до беззастережного обов'язку вивчення англійської мови в усіх закладах освіти.

Висновки

1. Хоча Л. Кадочникова на публічній церемонії своєю поведінкою й висловила зневагу до української мови як одного із символів української державності, її дії правопорушенням не є і підлягають оцінці лише на предмет їх відповідності морально-етичним правилам. Що ж до організаторів цієї церемонії, то оскільки вони своїх обов'язків по належній їй підготовці й проведенню згідно з чинним законодавством не виконали, що й спричинило для України репутаційні втрати, то їхня бездіяльність потребує належної юридичної оцінки та відповідного реагування.

2. Стан регулювання правовідносин у сфері мовної політики Української держави є незадовільним, а відтак і потребує істотного вдосконалення з урахуванням того, що хоча ухвалення закону – це важливо, але щоб цей Закон не сіяв громадянського розбрату й міжетнічних конфліктів та належним чином виконував покладені на нього функції, він повинен спиратися на високу юридичну культуру правотворчості.

3. Безсумнівно, вболівати за український народ та його мову патріотично, але створювати з цього приводу проблеми, внаслідок іноді просто нікчемної, а іноді умисно провокативної поведінки зацікавлених осіб, означало б піддаватися на їхні провокації, а тому і з політичних, і з загальнолюдських міркувань на них в таких випадках потрібно реагувати дуже обережно.

4. Що ж до практичного функціонування української мови, то воно вимагає не тільки ухвалення відповідних законів, а й створення для цього системи відповідних умов і гарантій. А якщо вони не створені, а злидні заставляють українців опановувати мови своїх сусідів, в яких вони наймитують, то потрібно бути готовим до того, що незабаром і їхні діти послуговуватися й мовами цих сусідів. От тому потрібно подбати про те, щоб українські матері колисали своїх дітей не по закордонах, як українські біженці, а в Україні, й щоб над колисками своїх дітей вони не плакали, а сміялись, й співали українських пісень, а тоді українською мовою захочеться розмовляти кожному. А змусити їх до цього палицею не вдасться.

Реєстр збитків від агресії рф

Він може запрацювати «на повну» до кінця року, стверджують у Мін'юсті

У Міністерстві юстиції України розраховують, що до кінця 2025 року до міжнародного реєстру збитків, завданих агресією рф, можна буде подавати заяви вже за всіма категоріями.

Про це в інтерв'ю Укрінформу повідомила заступниця міністра юстиції України Інна Богатих. За її словами, в Мін'юсті очікують, що до кінця року міжнародний Реєстр збитків, завданих агресією рф проти України, прийматиме заяви за всіма категоріями. На сьогодні Реєстр приймає заяви за першими двома категоріями – щодо смерті близького члена сім'ї та щодо пошкодження або знищення житла. За цими категоріями вже подано загалом понад 14 тисяч заяв.

Посадовиця нагадала, що загалом планують відкрити понад 40 категорій, за якими українці зможуть подати заяви про відшкодування завданих їм збитків внаслідок російської агресії. «Категорії відкриваються поступово, але я сподіваюся, що в 2025 році буде суттєвий прорив у цьому напрямку. Запуск такого складного міжнародного інструменту займає тривалий час. Забезпечення технічної можливості подання заяв до Реєстру збитків і внесення відповідних змін у нашу нормативну базу залежить, у тому числі, і від швидкості взаємодії державних органів», – пояснила І. Богатих, додавши, що відкриття кожної категорії потребує певної технічної роботи і координації одразу декількох відомств – Мінцифри, Міністерства юстиції та інших профільних міністерств, що відповідають за конкретну сферу. «Наприклад, коли ми відкриватимемо таку категорію, як «Розмінування та очищення від нерозірваних боєприпасів», будемо співпрацювати, зокрема, з Міністерством оборони та МВС», – пояснила Інна Богатих.

За очікуваннями Мін'юсту, міжнародну угоду щодо створення комісії з розгляду заяв підпишуть до кінця цього року. Єврокомісія вже підготувала проект рекомендацій для Ради ЄС з метою взяти участь у створенні Міжнародної комісії з врегулювання претензій для України, яка стане частиною механізму компенсації

українцям збитків, спричинених агресією росії проти України.

Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України (RD4U), був створений під егідою Ради Європи на виконання резолюції Генеральної асамблеї ООН A/RES/ES-11/5. Він є першим кроком до створення механізму, який забезпечить виплату компенсацій постраждалим від війни.

Нагадаємо, угоду про Реєстр збитків від агресії РФ ухвалили у травні 2023 року на саміті Ради Європи в Ісландії. Виконавчим директором Реєстру збитків, який базується в Гаазі, призначили Маркіяна Ключковського. Наразі до Реєстру приєдналися 43 держави та Європейський Союз.

P.S. Подати відповідну заяву за категорією «Смерть близького члена сім'ї» через вебпортал «Дія» можуть близькі родичі загиблї людини або інші члени родини. Про це повідомили в Офісі Президента. Категорія стосується не лише загиблих із 24 лютого 2022 року на території України, а й тих, хто помер за межами країни, якщо це сталося внаслідок російської агресії. Додамо, що першою категорією, за якою почали приймати заяви в квітні минулого року, було пошкодження або знищення житла.

Чекайте колізій та неврегульованості

Що зміниться зі скасуванням Господарського кодексу України?

Як відомо, з 1 січня 2026 року буде скасовано ГК України. В пояснювальних записках законодавець обумовлює такий крок застарілістю та вимогами міжнародних партнерів і донорів. А що це означає для бізнесу?

Олеся РОМАНЕНКО,

керуюча партнерка, керівниця практики земельного права та нерухомості Юридичної компанії «ОЛСТЕН ПАРТНЕРС»

Перехідний період для впровадження змін

Нагадаємо, 9 січня в другому читанні було прийнято Проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період № 6013 від 9.09.2021 року. Закон передбачає перехідний період для впровадження змін – трирічний строк, що починається з 1 січня 2026 року. Чому все це так важливо для бізнесу та які зміни нас очікують?

Як ми вже зазначали, в пояснювальних записках законодавці обумовлювали все застарілістю кодексу, невідповідністю його сучасним реаліям та вимога міжнародних донорів при фінансуванні відновлення України. З цим, звісно, можна погоджуватися чи ні, але скасування кодифікованого нормативного акту потребувало або перенесення його норм в інші кодекси, наприклад Цивільний, або розробку нового нормативно-правового акту. Але, як мовиться, маємо те, що маємо. А в подальшому вже можна очікувати на колізії та неврегульованість у певних правових питаннях, що ускладнить і без того непросте життя бізнесу.

Заборона підприємств та їх реорганізація

Новим законом із законодавства виключаються такі поняття, як підприємства, установи та організації. Відтепер це має єдину назву – юридичні особи. Тож використання, скажімо, такого поняття, як «код ЄДРПОУ» буде некоректним, а компанії правильно мають вказувати ідентифікаційний код юридичної

особи. А саме поняття «підприємство», як організаційно-правова форма буде заборонена. Зміни впроваджуватимуться поетапно. Вісім видів підприємств будуть заборонені з 1 червня 2028 року й будуть виключені з числа дозволених до реєстрації. Мова про:

- державні унітарні підприємства (державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства, казенні підприємства);
- комунальні підприємства (комунальні комерційні підприємства, комунальні некомерційні підприємства);
- спільні комунальні підприємства;
- приватні підприємства;
- дочірні підприємства;
- іноземні підприємства;
- підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, професійної спілки);
- підприємства споживчої кооперації.

Усі власники цих підприємств будуть зобов'язані привести свої документи у відповідність до вимог нового закону та перетворити підприємства на товариства з обмеженою відповідальністю. Тут треба додати, що під час реорганізації підприємства та їхні правонаступники звільняються від сплати адміністративного збору за проведення реєстраційних дій у зв'язку з приведенням їхньої діяльності у відповідність до вимог закону. Переоформлення ліцензій, дозволів та інших дозвільних документів так само здійснюється безоплатно.

Документи дозвільного характеру лишаються чинними

Документи дозвільного характеру, дозволи, ліцензії, сертифікати, декларації, пого-

дження, повідомлення й інші публічні послуги, видані (погоджені, надані) підприємству, щодо якого прийнято рішення про його перетворення, є чинними для юридичної особи – правонаступника. Тут варто зазначити про те, що законодавець не врахував, що при реорганізації на правонаступника здійснюється переоформлення торговельних марок, винаходів, авторських прав, нерухомого майна та транспортних засобів. Ці державні процедури оплатні, але щодо цього в проекті закону не вказано про звільнення від оплат за переоформлення. Отже, бізнесу потрібно готуватися до додаткових витрат, як то оплати послуг юристів та офіційні оплати за переоформлення.

Ще однією проблемою може стати, переоформлення будівельних ліцензій, адже з 2020 року такі ліцензії не видаються у зв'язку з відсутністю нормативно-правової бази. Будемо сподіватися, що до того часу уряд затвердить порядок видачі ліцензій і підприємства зможуть спокійно їх переоформити. Так само законодавець обійшов стороною процедуру проведення податкової перевірки при реорганізації, адже цей процес передбачає обов'язковість податкової перевірки. Наразі можна говорити про податкову перевірку діяльності підприємств за останні 7 років, враховуючи збільшення терміну перевірок через мораторії в минулому.

Критерії бізнесу

Законом визначено критерії мікробізнесу, малого та великого бізнесу. Загалом не нове, але чітке та структуроване розділення бізнесу. Суб'єкти господарювання, залежно від кількості працівників та обсягу доходів від будь-якої діяльності за рік, можуть належати до суб'єктів мікропідприємництва, суб'єктів малого підприємництва, суб'єктів середнього підприємництва або суб'єктів великого підприємництва. Суб'єктами мікропідприємництва є фізичні особи-підприємці або юридичні особи з середньою кількістю працівників не більше 10 осіб та

обсягом річного доходу не більше 2 мільйонам євро.

Суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи-підприємці або юридичні особи з середньою кількістю працівників у понад 50 осіб та обсягом річного доходу не більше 10 мільйонів євро. Суб'єктами великого підприємництва – фізичні особи-підприємці або юридичні особи з середньою кількістю працівників у понад 250 осіб та обсягом річного доходу більше 50 мільйонів євро. Всі інші юридичні особи та фізичні особи – підприємці належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Об'єднання підприємств стали господарськими об'єднаннями

Об'єднання підприємств законом замінено на господарські об'єднання, які створюються та діють у формі асоціації, корпорації, консорціуму, концерну, іншого об'єднання юридичних осіб, передбаченого законом. Натомість усі державні та комунальні підприємства, єдиним засновником (учасником) якого є держава або територіальна громада, до 30 червня 2026 року зобов'язані здійснити перетворення на акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Оскільки ця процедура (перетворення (реорганізації)) не швидка і займає час не тільки на сам процес перетворення, але й проведення всіх необхідних змін, пов'язаних із цим процесом, тож для бізнесу, який працює з державними або комунальними підприємствами, це може означати паузу в діяльності, затримки з виплатами та виконанням зобов'язань. Так, кредитор державного або комунального підприємства, що припиняється в результаті перетворення, не може вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язання, а в разі, якщо виконання зобов'язання такого підприємства не забезпечено, – забезпечення його виконання. Отже, достроково вимагати оплатити кредиторську заборгованість бізнес не зможе.

Про публічні закупівлі

Варто вказати, що реорганізація державних та комунальних підприємств вплине і на процес публічних закупівель, тож ті компанії, які активно працюють через систему публічних закупівель, мають завчасно до цього підготуватися. У зв'язку зі скасуванням Господарського кодексу України, частково були внесені зміни до Цивільного та інших кодексів, часткового зазначено в са-

Законпроект 6013		10:28			
Фракція / група	За	Пр	Утр	Н/г	Різ
"СЛУГА НАРОДУ"	191	1	4	11	207
"Європейська Солідарність"	0	0	16	5	21
"Батьківщина"	0	8	4	2	14
"Платформа за життя та мир"	13	0	0	2	15
"ГОЛОС"	4	0	3	4	11
"Відновлення України"	12	0	0	2	14
"Партія "За майбутнє"	7	0	1	0	8
"ДОВІРА"	12	0	0	0	12

мому законі. Так, було перенесено статтю про адміністративно-господарські санкції, які застосовуються державою до бізнесу.

Санкції за порушення встановлених правил

За порушення встановлених законодавством правил здійснення підприємницької діяльності уповноважені органи державної влади або органи місцевого самоврядування застосовують до юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців адміністративно-господарські санкції – заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення та ліквідацію його наслідків. У цьому переліку:

- вилучення прибутку (доходу);
- адміністративно-господарський штраф;
- стягнення зборів (обов'язкових платежів);
- застосування антидемпінгових заходів;
- припинення експортно-імпорتنних операцій;
- зупинення дії ліцензії (патенту);
- анулювання ліцензії (патенту);
- обмеження або зупинення діяльності юридичної особи;
- ліквідація юридичної особи;
- інші адміністративно-господарські санкції, встановлені законом.

Уточнимо, що адміністративно-господарські санкції застосовуються до юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не більш як через один рік з дня його вчинення, крім випадків, визначених законом.

Тут варто звернути увагу на те, що в чинному Господарському кодексі України деталізовані випадки та порядок як здійснюєть-

ся вилучення прибутку в бізнесу. Наразі це деталізовано і визначено, що прибуток (дохід), одержаний суб'єктом господарювання внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності, а також суми прихованого (заниженого) прибутку (доходу) чи суми податку, несплаченого за прихований об'єкт оподаткування, підлягають вилученню в дохід відповідного бюджету. А в новому законі такі деталі відсутні, що означає, що вилучення може бути будь-якого прибутку з незрозумілих причин та підстав. Це, в свою чергу, породжує прогалину та розв'язує руки чиновникам у застосуванні такої санкції. Для бізнесу – це безумовний ризик.

Обов'язки та відповідальність посадових осіб

Якщо говорити про фідучіарні обов'язки посадових осіб та нова відповідальність для них, то внесені зміни до Цивільного кодексу України по-новому регулюють діяльність та відповідальність директора юридичної особи або інших посадових осіб. Так, посадові особи товариства мають обов'язки щодо належного, добросовісного та ефективного управління товариством (фідучіарні обов'язки) та зобов'язані діяти: 1) в інтересах товариства; 2) добросовісно та розумно; 3) у такий спосіб, який, на їхнє добросовісне переконання, сприятиме досягненню мети діяльності товариства; 4) у межах повноважень, наданих їм статутом товариства та законодавством.

За порушення таких обов'язків посадові особи відшкодовують збитки, завдані товариству:

- діями, вчиненими посадовою особою з перевищенням або зловживанням службовими повноваженнями;

– діями посадової особи, вчиненими з порушенням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення подібних дій, встановленої установчими документами товариства;

– діями посадової особи, вчиненими з дотриманням порядку їх попереднього погодження або іншої процедури прийняття рішень щодо вчинення відповідних дій, встановленої установчими документами товариства, якщо для отримання такого погодження та/або дотримання процедури прийняття рішень посадова особа товариства подала недостовірну інформацію;

– бездіяльністю посадової особи у випадку, якщо вона була зобов'язана вчинити певні дії відповідно до покладених на неї обов'язків;

– іншими винними діями посадової особи.

Цей пункт 5, як на мене, є найцікавішим і, водночас, найбезпечнішим, адже законодавець не визначив, що саме мається на увазі під «іншими». Тож для посадових осіб компаній наразі буде посилено відповідальність, а також розширено та деталізовано випадки стягнення збитків на користь бізнесу.

Із новацій можна ще згадати неможливість скасувати електронні торги, якщо майно придбано добросовісним покупцем. Таке майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було «продано такому набувачу на електронному аукціоні в порядку, визначеному законодавством». Так законодавець закріпив неможливість скасувати результати електронних аукціонів. Наразі виникає дуже багато спорів щодо скасування результатів аукціонів, які ініціюють боржники, у випадку, якщо їхнє майно реалізується через аукціон. Покупці вказаного майна зазнають негативних наслідків через такі спори, ад-

же не можуть користуватися придбаним майном. Це може затягуватися на роки. Відтепер покупець майна боржника через електронні аукціони буде захищений.

Узаконена пеня

Пеня в розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожний день прострочення грошового зобов'язання відтепер передбачена в законі. Зазвичай таку відповідальність сторони

засначали в договорі, але якщо поставка товару чи надання послуги здійснювалося тільки по рахунку-фактур та без укладення договору, пеню застосовувати було неможливо. Відтепер такий вид відповідальності можна бути застосовувати і для без договірних відносин. Цікавим видається й те, що замовники та покупці товарів та послуг відтепер можуть відмовитися приймати товар або послугу, якщо вона була придбана без договору.

Слід згадати й статтю 611 ЦК, яку доповнено цікавими змінами, згідно з якими в разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони. Що це означає? Найперше ризики для постачальників товарів і послуг за рахунками-фактурами без договорів (поставка будівельних матеріалів, транспортні послуги, послуги оренди будівельної техніки тощо). Адже якщо поставка товарів чи послуг відбувається без договору, який підписаний замовником/покупцем, він може відмовитися приймати товар/послугу без наслідків.

Домінування умов типових договорів

Згадаємо, що неможливість відступати від умов типових договорів, які можна тільки конкретизувати. Таким чином, «сторони не можуть відступати від змісту типових умов договорів (типових договорів), але мають право конкретизувати їх. Сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст. Зміст договору, що укладається на підставі державного замовлення, має відповідати такому замовленню».

Регулювання

Діяльність підприємств відтепер регулюється Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». З дня набрання чинності цим законом дія ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» поширюється на дочірні підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднання громадян, підприємства споживчої кооперації, приватні підприємства у випадках, якщо відповідні правовідносини не врегульовані їхніми статутами та іншими законами. Якщо в перехідний період власник не прийняв рішення про припинення дочірнього підприємства, іноземного підприємства, підприємства об'єднання громадян, підприємства споживчої кооперації, приватного підприємства, до регулювання діяльності таких підприємств після завершення перехідного періоду застосовуються положення Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що регулюють діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, а статuti таких підприємств у частині, що суперечать Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», є недійсними.

Замість висновків

Будь-які зміни – завжди неприємно, адже це порушує усталений, звичний порядок життя бізнесу. Насправді у вищеописаних змінах є багато позитивного для бізнесу, що безумовно полегшить його життя. З іншого боку, законодавче примушування бізнесу заходити в процес реорганізації, витратити на це кошти, призупинити роботу – своєрідне перешкоджання в діяльності. Але якщо поглянути на український бізнес, то дійсно така організаційно-правова форма, як приватне підприємство, є застарілою, неврегульованою і навіть спірною з багатьох питань.

На мою думку, бізнесу варто на це подивитися як на процес видалення апендициту, спочатку боляче та неприємно, а коли все закінчиться, власники підприємств з полегшенням видихнуть. Ще хотілось би зазначити, що тільки майбутнє покаже, чи був крок у скасуванні Господарського кодексу та неперенесення його положень в окремий кодифікований нормативний акт, таким необхідним. І до яких труднощів та неузгодженостей це призведе, бізнес відчує зовсім скоро.

Допустимість е-доказів у кримінальному процесі

Суддя ВС проаналізувала критерії допустимості й достовірності електронних доказів у кримінальному процесі

Про особливості використання електронних доказів, їх значення для кримінального судочинства та виклики, які постають перед судами, під час круглого столу на тему «Електронні докази в кримінальному процесі» детально розповіла суддя Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді Надія Стефанів. За її словами, одним із ключових аспектів дослідження електронних доказів є їх достовірність. З огляду на цифрову природу таких доказів вони можуть бути змінені. Саме тому, як зазначила Надія Стефанів, суди повинні перевіряти їх цілісність і автентичність, зокрема враховувати джерело походження.

Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні рекомендації. Зокрема, Рада Європи розробила «Керівні принципи щодо електронних доказів», яких мають дотримуватися як представники органів досудового розслідування, так і судді. Вони дають змогу визначити, чи отримано доказ у законний спосіб, а також встановити його відповідність критеріям допустимості.

Не менш значущим є розуміння суддями природи електронних доказів. Для цього необхідні базові знання в сфері електронного документообігу, комп'ютерних мереж та цифрових технологій. Судді мають розрізняти джерело доказу і сам доказ, адже, наприклад, той же мобільний телефон є лише носієм, а не самим доказом.

Особливу увагу суддя звернула на використання відеозаписів як доказів у кримінальному процесі. Вони можуть фіксувати слідчі дії, зокрема обшуки, і в деяких випадках відеозапис може стати визначальним доказом, навіть якщо на протокол обшуку немає підписів понятих. Доповідачка нагадала, що Верховний Суд уже висловив позицію, суть якої в тому, що за наявності відеозапису така процесуальна неточність не впливає на допустимість доказу. Крім того, важливу роль відіграють записи камер спостереження, які допомагають у розкритті злочинів. Верховний Суд неодноразово визнавав такі докази допустимими, якщо вони отримані відповідно до встановлених процедур. Зокрема, у справі про під-

пал автомобіля та будинку суд визнав доказами відеозаписи з камер спостереження, які добровільно передав потерпілий.

Значну увагу було приділено питанням презумпції цілісності електронних доказів. Верховний Суд у 2023 році закріпив цю концепцію, визначивши, що електронні докази можуть подаватися, зокрема, в цифровому вигляді з електронним підписом. Водночас, якщо учасник процесу ставить під сумнів достовірність доказу, він повинен обґрунтувати свої сумніви, а суд може витребувати оригінал.

З огляду на сучасні виклики електронні докази відіграють вирішальну роль у кримінальних провадженнях щодо державної зради, воєнних злочинів і корупції. Наприклад, у справі про дезертирство військовослужбовця з Криму ключовими доказами стали матеріали, зібрані з відкритих джерел, включно з даними із соціальних мереж та електронними документами. Верховний Суд визнав такі докази допустимими та відхилив спроби сторони захисту оскаржити їх достовірність. Схожа ситуація виникла в справі, що розглядалася в грудні 2024 року. У ній відеозаписи з камер спостереження були вилучені та передані слідству відповідно до встановленої процедури. Суд визнав копію відеозапису оригіналом, оскільки процес копіювання здійснював безпосеред-

ньо власник запису під контролем слідчого.

Нерідко сторони кримінального провадження наполягають на проведенні експертизи електронних доказів, зокрема фототехнічних чи портретних. ВС уже сформував підхід до таких ситуацій: якщо особу можна чітко ідентифікувати за відеозаписом, призначення експертизи не є обов'язковим. У цьому контексті було згадано Рішення Конституційного Суду України 2011 року, яке визначає, що докази можуть бути отримані не лише під час слідчих дій, а й унаслідок випадкової фіксації подій фізичними особами або камерами спостереження. Воно стало основою для багатьох судових рішень, які підтверджують законність використання таких доказів.

До круглого столу також долучилися суддя Касаційного кримінального суду Сергій Єремейчук і начальник управління аналітичної та правової роботи ККС департаменту аналітичної та правової роботи ВС Ольга Бринзанська.

Додамо, обговорення цих актуальних питань організувала Національна школа суддів України у співпраці з Тренінговим центром прокурорів України, Консультативною місією Європейського Союзу в Україні та Офісом Ради Європи в Україні.

«Таємниця» досудового слідства,

або Презумпція невинуватості, державна зрада чи суспільний інтерес: що в нас у пріоритеті в часи війни?

Не так давно у своїй ФБ-стрічці отримав повідомлення ДБР про вручення підозри в «державній зраді» одному з чинних суддів Київського міського господарського суду і прочитав коментар свого ФБ-друга та колеги за професією, відомого правозахисника Володимира Яворського до цієї інформації такого змісту: «Дуже дивне рішення. Якщо хтось знає деталі, то дайте знати. Цікавлять саме факти щодо обвинувачення в державній зраді».

Володимир СУЩЕНКО,
кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Про права людини

Як правило, мені не цікаві повідомлення «про оголошення підозри», оскільки вважаю недоречними й недоцільними з огляду на повагу до припису статті 62 Конституції України про те, що: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» – це по-перше.

По-друге, вважаю, що всі наші органи досудового слідства часто-густо не дотримуються рекомендацій криміналістичної тактики і приписів КПК щодо «таємниці досудового слідства» і з незрозумілою для мене метою регулярно «зливають» у ЗМІ інформацію про початок того чи іншого «резонансного провадження» та/або оголошення підозри певній «знаковій» особі й обрання їй запобіжного заходу у формі «досудового арешту» або «багатомільйонної застави».

По-третє, такі повідомлення нічого корисного й позитивного не додають до оцінювання функціонування всієї системи антикримінальної юстиції та правової системи держави в цілому, оскільки остаточні результати їх протидії злочинності у конкретних антикримінальних провадженнях практично вже нікого цікавлять та й про ці результати мало що повідомляється в ЗМІ.

Де логіка?

Виникає логічне запитання: яка позитивна мета таких дій органів забезпечення

правопорядку і ЗМІ? Варіанти відповіді на нього в мене лише три: а) звітуватися перед суспільством про, начебто, «дуже круті» результати своєї діяльності; б) підвищити «градус» невдоволення діями можливих «злочинців» і викликати бажання покарання/помсти; в) налякати або попередити можливих співучасників та свідків, які ще не відомі органам досудового слідства, що до них ще можуть «прийти» за «доказами» і тому – будьте готові. Можливі й інші варіанти відповідей, про які доцільніше спитати у тих, хто таку інформацію розповсюджує.

Тим не менше, коментар Володимира Яворського, до професіоналізму якого ставлюся з глибокою повагою, мене зацікавив і я вирішив переглянути інтернет-ресурси щодо того повідомлення ДБР. І що ж я побачив в інтернеті? Виявилось, що цю інформацію про оголошення підозри продублювали:

1. Сторінка Офісу Генерального прокурора в значно меншому інформаційному обсязі, ніж інформація ДБР, без повідомлення прізвищ, але з вказівкою на декількох посадовців: «діючому судді Господарського суду міста Києва, президенту-втікачу і прем'єр-міністру його часів» та з вагомою приміткою, в якій викладено зміст ст. 62 Конституції України, яку я цитую вище. Перекоаний, що не важко здогадатися (відшукати в інтернеті) про які конкретно прізвища йдеться.

2. Усі провідні ЗМІ та їх інтернет-сторінки також продублювали те повідомлення, але вже з певними додатковими деталями й нюансами, прізвищами декількох осіб:

А. Івченка, В. Януковича, М. Азарова, Ю. Тимошенко, П. Лазаренко (частини яких підозри в цій справі ще не оголошені, як я зрозумів), а також з певними подробицями самої «справи», сумою «завданих державі збитків», можливими максимальними строками покарання винним.

3. Статтею-поясненнями основного «фігуранта газової справи» – судді Анатолія Івченка щодо змісту врученої йому підозри й судового перебігу господарського спору 13-річної давнини, яка опублікована в «Судово-юридичній газеті» у той самий день (18 січня 2025 року) що й публікації ДБР та інших ЗМІ.

Де були весь цей час правоохоронці?

Як правника, мене у цій «справі» зацікавили два питання:

1. Що робили органи досудового слідства, виконавча влада, суди, два президенти держави та їх канцелярії 12–13 років тому і протягом усіх цих минулих років, якщо не змогли виявити «злочинні діяння» цього судді, та ще 11 суддів всіх судових інстанцій (як стверджує у своїй публікації підозрюваний Анатолій Івченко), які переглядали його судові рішення, підтвердили їх законність? А які наслідки для тих суддів, які переглядали судові рішення, повинні настати у зв'язку з підозрою у «державній зраді» судді першої інстанції та інших державних топ-посадовців...? Не розумію і не знаю відповіді на ці запитання, спираючись на інформацію у ЗМІ. Можливо, хто-небудь з читачів блогу знає такі відповіді...

2. Попередня кримінально-правова кваліфікація діяння судді за статтею 111 Кримінального кодексу України – «державна зрада» за ті діяння, які (і якщо) вони були вчинені в 2012 році. Диспозиція статті 111 ККУ така: «Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності

та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Виникають цілком логічні запитання:

1. Чи міститься в судовому рішенні, яке було ухвалено у 2012 році підозрюваним у «державній зраді» суддею хоча би одне діяння, що знаходяться у вичерпному переліку злочинних діянь особи після «двокрапки»?

2. Чи була російська федерація у 2012 році визнана Україною державою-агресором та в яких політичних, економічних, людських, воєнних відносинах перебували ці держави поміж собою у тому ж році?

У мене відповідей на ці запитання також немає. Можливо, вони є у когось іншого?

Гортаючи інтернет-сторінки з метою дізнатися якісь додаткові подробиці цієї «справи», випадково натрапив на ще одну інформацію на сторінці «НЕНЬКА», про існування якої я взагалі нічого не знав. На цій сторінці міститься інформація про ще одну «державну зраду», але вже з боку чинних суддів Верховного Суду: Владислава Шиповича, Олени Білоконь, Євгена Синельникова та Наталії Сакари. Їхні «державні зради», як написано у цьому виданні, пов'язані з: оформленням нерухомості на родичів, навчанням дітей за кордоном та можливими зв'язками із окупаційною владою!

У вересні минулого 2024 року мені довелося взяти участь у круглому столі, який був організований ГО «JUST GROUP» за сприяння Офісу Генерального прокурора та інших партнерів та участі представників органів досудового слідства і ЗМІ, на яко-

му фахово обговорювалася проблема (не) дотримання «презумпції невинуватості» і «таємниці досудового слідства» органами правопорядку і ЗМІ. Учасники дискусії дійшли однозначного висновку, що: по-перше, органи антикримінальної юстиції часто по-різному, іноді й діаметрально протилежно розуміють сутність цієї проблеми в контексті задоволення суспільного інтересу до протидії злочинності; по-друге, така проблема існує й вона потребує свого нагального та оптимального розв'язання.

Побіжний аналіз наведених публікацій, який не може претендувати на достовірність з відомих причин і підстав – у мене немає жодного доступу до офіційної інформації, все ж таки дозволяє сформулювати певні запитання-припущення, а саме: чого ми хочемо досягти в державі такими публікаціями і такими «справами»: 1. Безмежної свободи слова та інформації, яка продовжує розшаровувати суспільство на «патріотів і зрадників», чи все ж таки об'єднувати здорові сили воюючого народу в протистоянні з ворогом? 2. Підвищення рівня довіри суспільства до судів і суддів та підтримання їх намірів до самоочищення як самостійної гілки державної влади, яка здатна здійснювати правосуддя, і наповнення її новими достойними кадрами, чи продовження її паплюження, залякування та зовнішнього впливу усіма можливими методами і способами? 3. Що робити з подальшим укріпленням єдності і здорового глузду в діяльності всіх інститутів триєдиної державної влади – законодавчої, виконавчої, судової – під проводом Президента України – Верховного Головнокомандувача під час триваючої війни та гаранта конституційних прав і свобод людини?

Суд захистив права мобілізованого вчителя

Йому не виплачували зарплату за основним місцем роботи.

На Житомирщині суд захистив права мобілізованого вчителя, якому не виплачували зарплату за основним місцем роботи. Рішення у справі № 274/8084/24 ухвалив Бердичівський міськрайонний суд, яким, зокрема, зобов'язав відділ освіти, молоді та спорту Гришківської селищної ради нарахувати та виплатити заборгованість зі сплати середнього заробітку вчителю за час несення ним військової служби по мобілізації. У матеріалах справи вказується, що військовослужбовець звернувся до суду з відповідним цивільним позовом. До повномасштабного вторгнення рф в Україну він викладав музику у двох школах Гришківської ОТГ, а в лютому 2022 року був мобілізований.

Згідно закону за ним зберігалася місце роботи, посада і середній заробіток. Проте з липня 2022 року виплату скасували відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-IX від 01.07.2022 р., тож відділ освіти, молоді та спорту Гришківської селищної ради припинив нарахування середньої заробітної плати працівнику, видавши відповідний наказ. Педагог звернувся із позовом про скасування такого наказу, а також про нарахування та виплату заборгованого заробітку. Відповідач повністю визнав позовні вимоги.

Розглянувши цивільну справу, суд дійшов висновку, що оскільки позивач до проходження військової служби за призовом під час мобілізації працював педагогічним працівником, виходячи із положень частини другої статті 39 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», частини другої статті 57 Закону України «Про освіту», в редакції на час спірних правовідносин, мав зберігатися його середній заробіток, оскільки спеціальна норма (ч. 2 ст. 57 цього закону «Про освіту»), прийнята раніше, має перевагу над загальною (ч. 3 ст. 119 КЗпП) нормою, яка прийнята пізніше і не може бути нею скасована.

Щире каяття на думку ВС:

КОЛИ СЛОВА СТАЮТЬ ВАЖЧИМИ ЗА ДІЇ

Щире каяття – це відображення людської природи у всій її суперечливості. І кожен, хто стикається з цим поняттям, має зробити власний моральний вибір: чи довіряти словам, чи шукати істину в діях?

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Чи можна заглянути в душу злочинця?

Коли ми говоримо про щире каяття, маємо на увазі більше, аніж просто визнання вини. Це – зміна свідомості, спроба спокутати свою вину та змінити життєві орієнтири. В контексті кримінального права щире каяття є однією з умов звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 45 КК України).

Особливість цього юридичного інституту полягає в тому, що щирість каяття потребує доказування, а це може створювати проблеми. Наприклад, у процесі розслідування злочину можуть виникнути ситуації, коли особа декларує каяття лише для отримання правових переваг. Це ускладнює роботу слідчих та суддів, адже їм доводиться оцінювати не лише об'єктивні докази, а й суб'єктивні наміри обвинуваченого.

Уявіть собі тиху залу судового засідання. На лаві підсудних сидить людина, яка визнає свою провину. Її голос тремтить, очі наповнені сльозами, а слова звучать переконливо: «Я щиро каюся у своєму вчинку». Суддя, адвокат, прокурор – усі мають вирішити: чи дійсно це щире каяття, чи лише спроба уникнути покарання? Але як визначити, що ці слова – справжні? Як проникнути в глибини людської душі, аби розпізнати справжнє каяття?

Щире каяття – це більше, ніж просто юридична категорія. Це концепція, яка перебуває на межі права, моралі та психології. Вона вимагає не лише знань законів, але й уміння читати емоції, розуміти мотиви і, можливо, навіть бачити те, що приховано за словами. Щоб уникнути зловживань, важливо уточнити критерії оцінки щирого каяття на законодавчому рівні. Зокрема, слід враховувати обставини добровільної співпраці обвинуваченого зі слідством, вжиття ним заходів для відшкодування шкоди постраждалим, а також його подальшу поведінку в суспільстві.

Щире каяття: так що це таке?

Щире каяття – це не просто слова. Це, як я вказував вище, «зміна свідомості» та можна додати, стан душі, який проявляється через дії, вчинки та готовність відповідати за свої помилки. У кримінальному праві це поняття набуває особливого значення, адже воно може вплинути на суворість покарання. Але чи завжди суди правильно оцінюють щирість каяття? Чи можна виміряти його вагу на терезах правосуддя?

Законодавство України, зокрема стаття 45 Кримінального кодексу, передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за умови щирого каяття. Але що це насправді означає? Юридична наука дає чітке визначення: це не лише визнання вини, але й внутрішнє осудження свого вчинку, бажання компенсувати шкоду та змінити свою поведінку.

Щире каяття – це психічний стан, який виникає у людини після скоєння злочину. В основі цього стану лежить почуття провини, сорому й розуміння суспільної небезпечності своїх дій. Але в реальності встановлення цього стану є надзвичайно складним процесом, оскільки воно базується на суб'єктивних факторах, таких як емоції, мотиви та переконання.

Як адвокат, я не раз стикався із справами, де щире каяття ставало ключовим аргументом у захисті клієнта. Проте, як свідчить практика, навіть найщиріші вибачення не завжди знаходять відгук у судах. Чому так відбувається? Спробуємо розібратися.

Справа № 130/3610/23: коли каяття не вистачає

Нещодавно Касаційний кримінальний суд розглядав справу, яка стала наочним прикладом того, як суди інтерпретують щире каяття. Особа, яка повідомила про

підготовку вибуху в торгово-розважальному центрі, була засуджена до 4 років позбавлення волі. Пізніше апеляційний суд зменшив термін до 2 років, але виключив щире каяття із переліку пом'якшуючих обставин.

Чому? Адже засуджений вибачився перед потерпілими через їхніх представників. Суд першої інстанції визнав це каяття щирим, але апеляція вважала інакше. На її думку, каяття має бути послідовним – від досудового розслідування до судового розгляду. Якщо на ранніх стадіях особа не визнавала свою провину, то пізніше це вже не має значення.

Цей підхід викликає запитання. Чи можна виміряти щирість каяття за його «часом появи»? Чи не є це надмірною формалізацією, яка затьмарює сутність правосуддя?

Психологія каяття: між правдою і маніпуляцією

Одним із найскладніших аспектів є розрізнення щирого каяття від симуляції. Психологи зазначають, що людина, яка дійсно шкодує про свій вчинок, зазвичай демонструє певні невербальні ознаки: відсутність агресії, схильність до самоаналізу, бажання допомогти жертві. Однак існують особи, які вміло маніпулюють емоціями інших. Наприклад, соціопати часто здатні переконливо імітувати каяття, не відчуваючи при цьому справжніх емоцій.

Практика свідчить, що слідчі й судді нерідко стають жертвами таких маніпуляцій. Іноді це трапляється через недостатнє розуміння психологічних механізмів. Тому виявлення щирості каяття вимагає не лише досвіду, але й певних знань у галузі психології.

Проблеми правозастосування в Україні

Українське законодавство дає достатньо простору для застосування статті 45 КК, але практика її використання виявляє чимало проблем. Однією з головних є відсутність чітких критеріїв оцінки щирого каяття. Як наслідок, рішення часто базуються на суб'єктивних враженнях слідчого чи судді.

Дослідження показують, що в Україні більшість висновків про щире каяття робляться на основі слів обвинуваченого. Однак це може бути ризикованим, оскільки не кожен слідчий чи суддя здатен розпізнати маніпуляцію або нещирість. Іноді такі помилки призводять до звільнення від відповідальності осіб, які насправді не каються.

Щире каяття: погляд Верховного Суду

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що щире каяття – це не просто формальне визнання вини. Це насамперед критична оцінка своєї протиправної поведінки, осуд власних дій та бажання виправити заподіяну шкоду. Таке каяття має підтверджуватися конкретними діями, спрямованими на відшкодування збитків або усунення наслідків злочину. Наприклад, у справі № 199/6365/19 Верховний Суд розглядав випадок, коли водій у стані алкогольного сп'яніння спричинив дорожньо-транспортну пригоду, внаслідок якої постраждала людина. Суд першої інстанції засудив його до 4-х років позбавлення волі, але апеляція звільнила від реального відбування покарання, визнавши щире каяття пом'якшуючою обставиною.

Однак Верховний Суд вказав, що таке рішення було помилковим. Засуджений не лише не визнав свою провину в повному обсязі, а й намагався уникнути відповідальності, залишивши місце події та оскаржуючи вирок. Його поведінка не свідчила про щирість каяття, адже він не намагався відшкодувати шкоду або виправити наслідків своїх дій. Ця справа наочно демонструє, що щире каяття – це не просто слова чи формальність. Воно вимагає конкретних дій та внутрішньої готовності відповідати за свої вчинки.

Справа № 643/13256/17: коли каяття стає питанням довіри

Інший приклад – справа № 643/13256/17, яку розглядав Верховний Суд. Засуджений, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, наніс удар потерпілому, який призвів до смерті останнього. Суд першої інстанції визнав його винуватим у вбивстві з необережності та призначив покарання у вигляді позбавлення волі на 3 роки, звільнивши від реального відбування покарання з випробуванням.

Суд врахував щире каяття засудженого, його позитивну характеристику, факт від-

шкодування матеріальної та частково моральної шкоди. Однак потерпіла в апеляційній скарзі вказала, що засуджений визнав свою провину лише через місяць після події, а виплати на відшкодування шкоди здійснювалися фрагментарно – перед судовими засіданнями, що викликало сумніви в щирості його каяття.

Верховний Суд зазначив, що щире каяття має включати не лише визнання вини, а й щирий жаль, негативну оцінку своєї поведінки, готовність відшкодувати шкоду та співчуття до потерпілого. У цій справі дії засудженого не відповідали цим критеріям, тому застосування ст. 75 КК України було визнано неправомірним.

Міжнародний досвід: каяття як шлях до пробачення

У багатьох країнах світу щире каяття розглядається як важливий фактор, який може суттєво вплинути на покарання. Наприклад, у Великій Британії та США суди часто враховують готовність злочинця визнати свою провину та співпрацювати із слідством. Це не лише скорочує термін покарання, але й дозволяє уникнути судового розгляду у випадку угоди про визнання вини.

У Німеччині щире каяття може стати підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, якщо особа активно сприяла розкриттю злочину та відшкодувала шкоду. Цей підхід ґрунтується на ідеї реституційного правосуддя, де головне – не покарати, а відновити справедливість.

Чому ж в Україні ми досі спостерігаємо консервативний підхід до цього питання? Можливо, це наслідок недостатньої довіри

до інституту каяття чи просто відсутність чітких критеріїв його оцінки?

Проблематика: коли закон зустрічається з людяністю

Головна проблема полягає в тому, що наші суди часто працюють у рамках жорстких формальних процедур. Щире каяття – це суб'єктивна категорія, яку важко виміряти чи оцінити за стандартами. Але саме це робить її такою важливою. У справі № 130/3610/23 Касаційний Кримінальний суд наголосив, що щире каяття можливе на будь-якій стадії кримінального процесу. Це важливий крок уперед, адже він дозволяє враховувати людський фактор. Але чи достатньо цього?

На мою думку, потрібно розробити чіткі критерії оцінки щирості каяття. Наприклад: чи визнала особа свою провину добровільно, чи сприяла вона розкриттю злочину, чи відшкодувала шкоду потерпілим, чи демонструє готовність змінити свою поведінку.

Такі критерії допоможуть судам приймати більш обґрунтовані рішення.

Як удосконалити правозастосування?

Щоб уникнути помилок і забезпечити справедливість, необхідно вдосконалювати підходи до оцінки щирого каяття. Ось кілька можливих шляхів:

1. Психологічна експертиза. У складних випадках слід залучати фахівців для оцінки психічного стану обвинуваченого. Це дозволить зменшити ризик помилок.

2. Обов'язкова фіксація поведінки. Врахування не лише слів, але й дій особи: чи намагалася вона відшкодувати шко-

ду, допомагала слідству, вибачалася перед жертвою?

3. Підвищення кваліфікації слідчих і суддів. Проведення тренінгів і навчань із психології для тих, хто ухвалює рішення, допоможе уникати стереотипного мислення.

4. Запровадження стандартизованих критеріїв. Це можуть бути детальні рекомендації для оцінки щирого каяття, розроблені на основі міжнародного досвіду.

Шляхи вирішення: від формалізму до людяності

Щоб змінити ситуацію, потрібно діяти на кількох рівнях. По-перше, необхідно внести зміни до законодавства, які б чітко визначали поняття щирого каяття та його критерії. По-друге, судді повинні отримати додаткові навички для оцінки таких суб'єктивних факторів. Крім того, важливо розвивати інститут реституційного правосуддя, де головною метою є не покарання, а відновлення справедливості. Це дасть змогу зменшити навантаження на суди та дасть злочинцям шанс на виправлення.

Висновок: каяття як шанс на нове життя

Щире каяття – це не просто формальність. Це можливість для людини виправити свої помилки та почати нове життя. І наша система правосуддя повинна давати такий шанс.

Як адвокат, я вірю, що кожна людина має право на другий шанс. Але цей шанс не повинен бути подарунком – він має бути заслуженим через щирість, відповідальність та готовність змінюватися.

Зрештою, щире каяття – це не лише юридичний термін. Це вибір людини, яка вирішує змінити своє життя. Для адвоката це також виклик: чи здатен він допомогти своєму клієнту не лише юридично, але й морально? Бо справжня сила закону полягає не в покаранні, а в тому, щоб дати шанс на виправлення.

У цьому й полягає глибина і складність питання. Щире каяття – це відображення людської природи у всій її суперечливості. І кожен, хто стикається з цим поняттям, має зробити власний моральний вибір: чи довіряти словам, чи шукати істину в діях?

Тому, коли я захищаю своїх клієнтів, я завжди наголошую на важливості щирості. Бо правосуддя – це не лише покарання, а й можливість відновити справедливість. І саме в цьому полягає його справжня сутність.

Розірвання договору оренди землі

У разі систематичної повної несплати орендної плати договір оренди землі підлягає розірванню на підставі п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України, а в разі часткової несплати (недоплати) – на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК України – ВП ВС

Підставою розірвання договору оренди землі згідно з п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України є систематична, тобто неодноразова (два та більше випадки) повна несплата орендної плати в строки, визначені договором. Натомість часткова несплата (недоплата) орендної плати може бути підставою для розірвання договору оренди землі на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК України, якщо таке порушення умов договору буде кваліфіковане як істотне. Такі висновки зробила Велика Палата Верховного Суду. Прокурор в інтересах держави в особі селищної ради звернувся до суду з позовом про розірвання договорів оренди земельних ділянок із товариством на підставі п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України та ч. 2 ст. 651 ЦК України через систематичну несплату ТОВ орендної плати, що, на думку прокурора, є істотним порушенням умов договорів оренди.

Відмовляючи в задоволенні позову, суди першої та апеляційної інстанції зазначили, що немає підстав для розірвання договорів оренди, оскільки не доведено істотності порушення договорів та наявності шкоди, завданої цим порушенням. Водночас відповідач сплатив усю заборгованість, що доводить його добросовісний намір належно виконувати договірні зобов'язання та заінтересованість у збереженні договорів оренди.

Велика Палата ВС зазначила, що правила про підстави припинення права користування земельною ділянкою, визначені п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України (систематична несплата орендної плати), та приписи ч. 2 ст. 651 ЦК України, якими передбачено, що договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, установлених договором або законом, співвідносяться як такі, що не суперечать одні одним, а навпаки доповнюють одні одних.

Підставою розірвання договору оренди землі згідно з п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України є саме систематична, тобто неодноразова (два та більше випадки), повна неспла-

та орендної плати. Ця спеціальна правова норма в такому випадку є самостійною та достатньою, і звертатися до більш загальної норми ч. 2 ст. 651 ЦК України немає потреби.

Якщо має місце сплата орендної плати в меншому розмірі, ніж визначено умовами договору оренди землі, тобто орендар допустив часткову несплату (недоплату) орендної плати, застосовується правило ч. 2 ст. 651 ЦК України – у разі істотності порушення договору іншою стороною. Якщо суд дійде висновку, що орендар істотно порушив умови договору та внаслідок часткової недоплати орендної плати орендодавець значною мірою був позбавлений того, на що розраховував, то договір має бути розірваний на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК України.

Той факт, що на момент розгляду справи орендар погасив заборгованість за орендною платою, не впливає на право орендодавця вимагати розірвання договору як на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК України, так і на підставі п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України.

Із наведених підстав Велика Палата Верховного Суду погодилася з доводами касаційної скарги про те, що сам лише факт систематичного порушення договорів оренди землі у виді повної несплати орендної плати за 2019 та 2022 роки є підставою для розірвання таких договорів, незважаючи на те, чи надалі була повністю сплачена зазначена заборгованість, у цій справі – після звернення до суду з позовом про розірвання згаданих договорів.

Постанова ВП ВС від 20 листопада 2024 року у справі № 918/391/23 (провадження № 12-19гс24) – reyestr.court.gov.ua/Review/123602976. Із цим та іншими правовими висновками Верховного Суду можна ознайомитися в Базі правових позицій Верховного Суду – lpd.court.gov.ua.

ФОП і декретна відпустка:

як оформити і на які виплати можна розраховувати?

У багатьох жінок настає в житті момент, коли потрібно піти в декрет. Мало хто знає, але на такий відпочинок і виплати мають право й фізичні особи-підприємці. Розмір декретних виплат для ФОП не прив'язується до стажу або групи оподаткування. Усі нюанси того, як оформити для ФОП декретні далі в матеріалі.

Як оформити декретні?

У зв'язку з особливостями нашого законодавства для ФОП декретну відпустку в Податковому кодексі вказують як хворобу, тривалістю 30 і більше днів з тимчасовою непрацездатністю. ФОП 1 і 2 груп без найманих працівників можуть отримати звільнення від податків. У цьому плані декрет фізичних осіб-підприємців 3 група дещо відрізняється – за відсутності доходів, податок дорівнює нулю. У всьому іншому декретні ФОП 3-ї групи від інших не відрізняються.

Перебування в декреті також не звільняє фізосіб-підприємців від необхідності подавати податкову звітність і звіт з ЄСВ. Однак відправляти їх можна за допомогою електронного кабінету.

Скільки грошей отримує ФОП?

Адвокат, керуючий партнер юридичної компанії Winner Igor Ясько розповів УНІАН, що фактично декретні виплати – це розмовний термін, а в законі вони зазначаються як допомога, розмір якої не «прив'язується» до загального стажу. «Її розраховують за 12 місяців, що передують місяцю, коли ФОП іде в декрет. Якщо за останні 12 місяців у підприємця було менше ніж шість місяців страхового стажу (тобто сплачував ЄСВ менше ніж півроку), сума допомоги обмежується. В такому разі її рахують із фактичного доходу, але не більше суми, яка обчислюється на основі двох мінімальних зарплат на момент настання декрету», – зазначив він.

Податковий експерт для ФОП і бізнесу Наталі Прада розкрила цю тему детальніше. За її словами, коли фізична особа-підприємець іде в декрет, виплати не розраховуються за критеріями груп оподаткування – 1, 2, 3, 4. «Щоб розрахувати суму декретних виплат, яку може отримати підприємця,

потрібно мінімальну зарплату, тобто 8000 гривень, розділити на коефіцієнт 30.44. Отримана сума – 262,81 грн, це вартість одного декретного дня. Потім потрібно отриману суму помножити на кількість декретних днів. Зазвичай ФОП перебуває в оплачуваному декреті 126 днів. Спочатку виписуються 70 переддекретних днів, а після пологів – ще 56. За таку кількість днів мають виплатити 33 114 гривень і 6 копійок», – пояснила Н. Прада.

Як додала експертка, у деяких випадках жінка-підприємець може перебувати в оплачуваному декреті довше – 140 днів. Це відбувається в разі складнощів під час пологів. Щоб продовжити тривалість декрету, треба взяти лікарняний. Але довше 140 днів в оплачуваному декреті жінка-ФОП перебувати не може. Будь-яка підприємця, яка протягом 12 місяців сплачувала Єдиний соціальний внесок, перед декретом має право на виплати. При цьому ЄСВ розраховується як 22% від мінімальної зарплати. На даний момент це 1 760 гривень на місяць.

Як виплачуються декретні?

Як розповіла податкова експертка, щоб отримати декретні, жінка-підприємець має сплатити ЄСВ, закрити лікарняний, подати декларації, сформувати звіти і подати заявку на виплату коштів через Пенсійний фонд. Усе це можна зробити кількома способами – прийти туди самостійно або скористатися електронним кабінетом. Усі документи можна подати до ПФУ в електронному вигляді з електронним цифровим підписом. «Коли заявка на виплату декретних буде сформована й відправлена до Пенсійного фонду, ФОП має відкрити для себе соціальний рахунок, на який і мають надійти

кошти. Якщо від Фонду надійде відповідь: «Отримали до розгляду», – це означає, що документи прийнято і в них усе правильно. Цього ж дня декретні виплати можуть надійти на соціальний рахунок. Коли гроші надійдуть, про це треба відвітати в Пенсійний фонд. Гроші потрібно буде відправити на свій власний рахунок і після цього ними можна буде користуватися. З отриманих коштів не сплачуються жодні податки», – уточнила Наталія Прада.

Після ухвалення закону про підвищення податків в кінці минулого року дуже багато підприємців вирішували, що робити – закритися чи не закритися свою діяльність? «Я співпрацюю з понад тисячею ФОП, і з них тільки приблизно 1% підприємницьку діяльність припинили люди, в яких справа не пішла. Більшість підприємців, які активно працюють, спочатку були шоквані тим, що будуть змушені платити не тільки єдиний податок, а й ЄСВ та військовий збір. Але потім бізнесмени подумали і дійшли висновку, що податки в Україні не такі вже й високі, порівняно з Європою. З практичного погляду, якщо ФОП бачить, що не може зараз працювати і платити податки, то замість того, щоб закритися, він може перейти на загальну систему оподаткування. Якщо підприємець на такій системі оподаткування і не має жодного доходу, то він не сплачує жодних податків», – підсумувала експертка.

Набуття корпоративних прав спадкоємцями мажоритарного учасника товариства

Порядок набуття корпоративних прав спадкоємцями мажоритарного учасника товариства.

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист)

Одинадцятого грудня 2023 року Верховний Суд у складі судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду (надалі – Корпоративна палата) в рамках справи № 907/922/21 (ЄДРСРУ № 115859002) досліджував питання щодо порядку набуття корпоративних прав спадкоємцями мажоритарного учасника товариства. Тут ми уточнимо, що спірні правовідносини виникли до прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», який набув чинності 17 червня 2018 року. Тому до них підлягають застосуванню положення Закону «Про господарські товариства», Цивільного та Господарського кодексів України у редакції, чинній на час виникнення та існування спірних відносин.

Так от, частиною першою статті 60 Закону України «Про господарські товариства» передбачено, що загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів. Станом на момент відкриття спадщини частина п'ята статті 147 ЦК України визначала, що частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Одночасно стаття 55 Закону України «Про господарські товариства» унормувала, що при реорганізації юридичної особи, учасника товариства або у зв'язку зі смертю громадянина, учасника товариства, правонаступники (спадкоємці) мають переважне право вступу до цього товариства. При відмові правонаступника (спадкоємця) від вступу до товариства з обмеженою відповідальністю або відмові товариства в прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається в грошовій або натуральній формі частка в майні, що належала реорганізованій

або ліквідованій юридичній особі (спадкодавцю), вартість якої визначається на день реорганізації або ліквідації (смерті) учасника. У цих випадках розмір статутного капіталу товариства підлягає зменшенню.

Отже частина п'ята статті 147 ЦК України передбачала можливість встановлення в статуті положень щодо отримання згоди на перехід частки до спадкоємця саме учасниками товариства. Водночас у статті 55 Закону України «Про господарські товариства» було закріплене інше формулювання. Виходячи з її положень, товариство надавало згоду не на перехід частки до спадкоємця, а на його вступ до товариства, і мало право відмовити спадкоємцю у вступі. Водночас таке право товариства на відмову у прийнятті не було абсолютним (пункт 27 постанови Верховного Суду від 17 листопада 2021 року у справі № 910/157/19).

Велика Палата Верховного Суду вже виклала в своїй постанові від 2 листопада 2021 року у справі № 917/1338/18 (провадження № 12-86гс20) висновки щодо питання переходу частки до спадкоємця мажоритарного учасника товариства та набуття ними статусу учасника в подібних правовідносинах, а саме:

– за відсутності іншого правового регулювання передбачені статтею 64 Закону України «Про господарські товариства» вичерпні підстави для відмови у включенні учасника до складу товариства є також підставами для відмови товариства в прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця). Рішення про відмову в прийнятті до товариства правонаступника (спадкоємця) приймається більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства, включно з голосами, які припадають на частку учасника, який був реорганізований чи помер, хоча такий учасник (його представник) у голосуванні не бере участі (пункт 73);

– за змістом наведених вище норм товариство могло відмовити в прийнятті спадкоємця (правонаступника) до складу учасників, проте це право не було абсолютним й обмежувалося переліком підстав, наведених вище (пункт 75);

– тлумачення Закону України «Про господарські товариства» в такий спосіб, що учасник, який володіє меншою часткою в статутному капіталі, з метою недопущення спадкоємця учасника, який помер, до управління товариством, не позбавлений можливості скликати загальні збори безвідносно до кількості голосів, якою він фактично володіє, та відмовити спадкоємцю у вступі до товариства, призводить до завідомо несправедливих і нерозумних наслідків для спадкоємців більшої частки в статутному капіталі, позбавляючи їх права участі в товаристві (пункт 79);

– формулюючи приписи статті 55 Закону «Про господарські товариства», парламент не мав на меті позбавити спадкоємців учасника товариства права участі в ньому (пункт 84);

– рішення про відмову в прийнятті до товариства спадкоємця приймається більш як 50 % загальної кількості голосів учасників товариства, включно з голосами, які припадають на частку учасника, який помер, хоча цей учасник (його представник) у голосуванні участі не бере (пункт 91.1);

– єдиний учасник товариства, котрий володіє меншою часткою в статутному капіталі, не може скликати загальні збори та відмовити в прийнятті до товариства спадкоємців померлого учасника, котрий володів більшою часткою в статутному капіталі. Спадкоємці останнього, які виявили бажання брати участь у діяльності товариства, не можуть бути позбавлені права участі в ньому (пункт 91.2).

Важливо. Виключення учасника з товариства можливе за наявності двох умов, а саме: належність учаснику товариства, який помер (оголошений судом безвісно відсутнім або померлим), менше 50 % статутного капіталу товариства, а також відсутність заяви про вступ до товариства спадкоємців (правонаступників) такого учасника протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини. Розмір частки учасника в статутному капіталі товариства має визначитися на момент його смерті (постанова Верховного Суду від 12 жовтня 2022 року у справі № 607/12423/20).

Висновок. Корпоративна Палата вважає, що ці висновки мають бути застосовані також у правовідносинах, коли частина спадкоємців мажоритарного учасника виявила бажання брати участь у товаристві, а інші – відмовились, що виключає необхідність формування нового висновку про застосування цих норм.

Оскарження судового рішення третьою особою

Правова можливість оскарження судового рішення третьою особою, яка не брала участь у справі, але рішення зачіпає її права та інтереси.

Тридцять першого травня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 308/12227/13-ц, провадження № 61-4121св23 (ЄДРСРУ № 111251094) досліджував питання щодо оскарження судового рішення третьою особою, яка не брала участь у справі. Відповідно до частин першої, другої, четвертої та п'ятої статті 263 ЦПК України судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним й обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. При виборі і застосуванні норм права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні. Відповідно до частини першої статті 352 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали в ній участі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

Отже, вказана стаття визначає коло осіб, які наділені процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення, які поділяються на дві групи: 1) учасники справи, а також 2) особи, які участі у справі не брали, але судове рішення стосується їх прав, інтересів та (або) обов'язків. На відміну від оскарження судового рішення учасником справи, не залучена до участі у справі особа повинна довести наявність у неї правового зв'язку зі сторонами спору або безпосередньо судовим рішенням через обґрунтування наявності трьох критеріїв: вирішення судом питання про її право, інтерес, обов'язок і такий зв'язок

має бути очевидним та безумовним, а не ймовірним.

Судове рішення, оскаржуване не залученою особою, повинно безпосередньо стосуватися прав, інтересів та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення судом першої інстанції є скаржник, або міститься судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах. Рішення є таким, що прийняте про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в мотивувальній частині рішення містяться висновки суду про права та обов'язки цієї особи, або у резолютивній частині рішення суд прямо вказав про права та обов'язки таких осіб. У такому випадку рішення порушує не лише матеріальні права осіб, не залучених до участі у справі, а й їхні процесуальні права, що витікають зі сформульованого в пункті 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини й основних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд при визначенні його цивільних прав та обов'язків. Будь-який інший правовий зв'язок між скаржником і сторонами спору не може братися до уваги.

Зазначене узгоджується із висновками, викладеними Верховним Судом у постановках від 4 листопада 2019 року у справі № 542/401/18 (провадження № 61-15078св19); від 10 вересня 2020 року у справі № 757/66808/19-ц (провадження № 61-10846св20); від 17 червня 2021 року у справі № 626/2547/19 (провадження № 61-18621св20). Схожого за змістом висновку дійшла й Велика Палата Верховного Суду у постанові від 7 квітня 2020 року у справі № 504/2457/15-ц (провадження № 14-726ц19).

Після прийняття апеляційної скарги особи, яка не брала участі у справі, суд апеляційної інстанції з'ясовує, чи прийнято оскаржуване судове рішення безпосередньо про права, інтереси та (або) обов'язки скаржника і які конкретно. Якщо після відкриття апеляційного провадження за

апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося, то апеляційний суд своєю ухвалою закриває апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України, оскільки в такому випадку не існує правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, в зв'язку з чим відсутній суб'єкт апеляційного оскарження.

Таким чином, суд апеляційної інстанції має першочергово з'ясувати, чи стосується оскаржуване судове рішення безпосередньо прав та обов'язків скаржника, й лише після встановлення таких обставин вирішити питання про скасування судового рішення, а у випадку встановлення, що права заявника оскаржуваним судовим рішенням не порушені та питання про його права і обов'язки стосовно сторін у справі судом першої інстанції не вирішувалися - закрити апеляційне провадження, оскільки в останньому випадку така особа не має права на апеляційне оскарження рішення суду.

Вказаний висновок узгоджується із правовою позицією Верховного Суду, викладеною в постановках Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 14 серпня 2019 року у справі № 62/112 та від 16 січня 2020 року у справі № 925/1600/16, а також у постанові Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 17 лютого 2020 року у справі № 668/17285/13.

Висновок. Третя особа, яка не брала участі у справі, вправі оскаржувати судове рішення у виключних випадках, зокрема в зв'язку з порушенням її прав оскаржуваним судовим рішенням, в іншому випадку така особа не вправі просити суд про перегляд справи. Такий правовий висновок міститься по аналогічній справі в постанові Верховного Суду від 30 листопада 2021 року у справі № 2-5969/11 (провадження № 61-17114св20).

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист)

Деяким українцям радять оновити посвідчення водія:

у чому причина?

Українцям, які отримали посвідчення водія до 2013 року, було б непогано його оновити, аби мати змогу користуватися всіма доступними нині онлайн-послугами від сервісних центрів МВС.

Таку заяву зробив заступник начальника відділу впровадження електронних послуг управління організації реєстраційної діяльності та допуску водіїв до керування транспортними засобами ГСЦ МВС Роман Баціц. «Одне з головних питань – це оновлення відомостей, тому що дуже часто звертаються громадяни із запитанням, чому вони не можуть замовити ту чи іншу послугу онлайн. Як правило це люди, які отримали водійські документи 10–20 років тому. Реєстр працює з 2013 року, і в нас немає такого глобального наповнення, яке дозволить

всім громадянам України отримувати необхідні їм послуги. Тому якщо у вас посвідчення водія «старше» 2013 року, то було б непогано його оновити», – сказав посадовець в інтер'ю Українському радіо.

Додамо також, що з травня 2024 року в Україні було відновлено послугу з отримання індивідуальних номерних знаків на транспортні засоби. Власники автомобілів можуть замовити такі номери онлайн у кабінеті водія. Також це можна зробити, особисто звернувшись до будь-якого сервісного центру МВС.

Служба для мобілізованого починається не після присяги

Верховний Суд розтлумачив, що для громадянина, призваного на військову службу під час мобілізації на особливий період, початком військової служби є день відправлення у військову частину з відповідного ТЦК та СП, а не факт прийняття ним військової присяги.

Про це інформує прес-служба Верховного Суду. Як зазначається, такого висновку дійшов Касаційний кримінальний суд у складі ВС за результатом розгляду справи № 233/2667/23. У цьому кримінальному провадженні суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили за непокору військовослужбовця, який відмовився від виконання бойового розпорядження командира про прибуття для обладнання інженерних споруд та підготовки запасних вогневих позицій на взводному опорному пункті другої лінії оборони, що могло призвести до прориву російсько-окупаційними військами на цій ділянці оборони.

У касаційній скарзі сторона захисту зазначила, що обвинувачений мав усі законні підстави не виконувати наказ командира, оскільки не приймав присяги, не отримував належної військової підготовки та був мобілізований незаконно. Верховний Суд залишив без зміни рішення судів попередніх інстанцій, оскільки службовим розслідуванням було встановлено, що військовий категорично відмовився приймати присягу, що підриває не лише боєготовність військових формувань, але й авторитет

Збройних сил України в цілому, зазначено в повідомленні.

Відсутність в обвинуваченого належної військової підготовки обумовлена його поведінкою, ставленням до військової служби та небажанням її проходження, оскільки він не виконав наказ отримати зброю і вирушити на полігон для проведення навчальних стрільб. «З огляду на приписи ст. 24 закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» закон не пов'язує факт прийняття військової присяги з початком проходження військової служби. Для обвинуваченого як для громадянина, призваного на військову службу під час мобілізації на особливий період, початком військової служби є день відправлення у військову частину з відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки».

Підготувала Дар'я КАРДАСЕВИЧ,
спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЩУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук;
- ▶ **Юрій ШЕМШУЧЕНКО**, академік Національної академії наук України, академік НАПрНУ

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик

Редакція газети – колективний асоційований член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –** ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор** Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар** Олена ДОЦЕНКО (uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу правових новин** Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі** Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор** Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка** Дар'я КОСТЮКОВА

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincpress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincpress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurinc.com.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincpress.com
yurinc.com.print@gmail.com
golovred@yurinc.com.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 26.02.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Є. Л. Стрельцов **Раціональний дискурс про кримінальне право**: монографія.

Юрінком Прес, 2024. 468 с.

ISBN 978-617-8498-00-9

У книзі систематизовані публікації, в яких досліджується проблема сучасного розвитку кримінального права і які були оприлюднені (надруковані) протягом останніх років у «Юридичному віснику України». Тому видання буде корисним для законотворців та їх консультантів, науковців, практиків, викладачів, докторантів й аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський **Мій погляд на право**: збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого Історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ РАДИТЬ: ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ЗЛОЧИНУ

В. С. Ковальський, А. Г. Кулик **Кримінальна поліція радить: як не стати жертвою злочину:** наукове-популярне видання.

Юрінком Прес, 2024. 100 с.

ISBN 5-7707-3115-X

Перед вами книга, в якій стримано, але професійно ведеться розмова з читачем. Викладені в ній правила особистої безпеки нескладні й необтяжливі, але їх дотримання допоможе уникнути можливої біди, про що слід пам'ятати всім людям. Загальнокримінальна злочинність (крадіжки, пограбування, шахрайство, зґвалтування, хуліганство тощо) як у нас, так і на Заході майже не має істотних відмінностей. Отже, і заходи запобігання їй в основному збігаються. Сподіваємось, що це видання сприятиме формуванню уважності до особистої безпеки та цивілізованих відносин між населенням і поліцією в нашій країні.

Приймаються замовлення.

E-mail: info@yurincompress.com

Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.

E-mail: sales@yurincom.kiev.ua

Тел.: +38 (095) 491-34-91

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2024 РІК

Для громадянина, призваного на військову службу під час мобілізації в особливий період, початком служби є день відправлення у військову частину, а не факт прийняття ним військової присяги	2
Висновок спеціаліста не є доказом у кримінальному провадженні щодо злочинів, а тому не може підтверджувати чи спростовувати обставини, які підлягають доказуванню	2
Відшкодувати потерпілим шкоду, завдану засудженим під час виконання своїх службових обов'язків у складі батальйону міліції особливого призначення, має роботодавець – управління МВС	3
Розгляд апеляційним судом апеляційної скарги є неналежним, якщо таку скаргу було викладено іноземною мовою без здійснення її перекладу	3
Особа, яка отримує безоплатну вторинну правову допомогу, не може на власний розсуд вимагати від суду заміни захисника за призначенням	4
Відсутність у матеріалах кримінального провадження журналу судового засідання під час розгляду клопотання про дозвіл на проведення обшуку не спричинює визнання недопустимим доказом протоколу обшуку	5
Надання доступу до матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК не може делегуватися захиснику	5
Втручання в таємницю спілкування не відбувається, якщо абонент (учасник) спілкування добровільно розкриває її державним органам	6
Закриття кримінального провадження за обвинуваченням померлої особи у зв'язку з її смертю позбавляє суд права посилатися в рішеннях на вказану особу як на таку, що вчинила кримінальне правопорушення	6
Постанова слідчого про зупинення досудового розслідування не належить до рішень, які можуть бути оскаржені під час підготовчого судового засідання	7

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Нова звітність з ПДФО та ЄСВ вперше подається за січень 2025 р.	8
Персоналу СІЗО дозволили користуватися мобільними телефонами	8
Ветерани можуть проходити професійну адаптацію в автошколах	9
Військові не звільняються від процентів за кредитами на придбання електрогенеруючих приладів	9
Порядок ведення приватної нотаріальної діяльності на територіях бойових дій визначатиме Мін'юст	10
«Контракт 18-24» передбачено тільки для бойових посад	10
На 30% знизять ціни на найбільш затребувані ліки	11
Тимчасове переміщення документів приватного нотаріуса оформлюється наказом з адміністративно-господарських питань	12
«Аркан» на кордоні працюватиме в режимі реального часу	13
10 днів на звіт про закупівлю прекурсорів для виробництва боєприпасів	13
Повторне ВЛК для обмежено придатних віком від 25 років	13
Регулювання азартних ігор та лотерей передали Мінцифрі	14
Документи для визначення критичної важливості ГО можуть подавати в е-формі	14
9 умов надання субвенції на проекти відновлення України	15
Учасники бойових дій готуватимуть громадян до національного спротиву	15
56 днів щорічної відпустки для педагогів дошкільної освіти	16
Учні 2 – 4 класів можуть навчатись у другу зміну, проте з умовою	16
Вимоги до інформаційних систем управління ризиками у кредитних спілках	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2024 рік

Для громадянина, призваного на військову службу під час мобілізації в особливий період, початком служби є день відправлення у військову частину, а не факт прийняття ним військової присяги

15 січня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 233/2667/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на наявність законних підстав для невиконання його підзахисним наказу командира.

Вироком міськрайонного суду, залишеним без змін апеляційним судом, мобілізованого визнано винуватим і засуджено за те, що він, отримавши законне усне бойове розпорядження командира про прибуття для обладнання інженерних споруд та підготовки запасних вогневих позицій на взводному опорному пункті на другій лінії оборони, яке йому довів його прямиий начальник – командир, відкрито відмовився від виконання зазначеного бойового розпорядження начальника, чим підірвав бойову готовність та боєздатність підрозділу, що могло призвести до прориву російсько-окупаційними військами оборони Збройних Сил України на зазначеній ділянці оборони (ч. 4 ст. 402 КК).

У касаційній скарзі захисник зауважував, якщо обвинувачений не склав військової присяги, він не міг порушити норми та вимоги Статуту Збройних сил України, а в командування в/ч не було жодних законних підстав для його направлення на лінію фронту для виконання бойових завдань.

Верховний Суд вказав, що суд, досліджуючи обліково-послужну картку до військового квитка щодо засудженого, встановив, що графа «18. Військову присягу прийняв» та «22 Військова підготовка» не заповнені. Прийняття Військової присяги покладає на військовослужбовців усю повноту відповідальності за виконання військового обов'язку.

Як встановлено в судовому засіданні показаннями свідків, матеріалами службового розслідування, військовослужбовець категорично відмовився приймати присягу, в той день як інші військовослужбовці її склали. Вказані дії засудженого були розцінені судом як подання іншим військовослужбовцям ганебного прикладу нехтування вимогами військової дисципліни, що в свою чергу підриває не лише боєготовність військових формувань, але й авторитет Збройних Сил України в цілому.

Отже, суд дійшов висновку, що відсутність у обвинуваченого належної військової підготовки обумовлена його поведінкою, ставленням до військової служби та небажанням її проходження, оскільки він не виконав наказ отримати зброю та вирушити на полігон для проведення навчальних стрільб, про що свідчать матеріали службового розслідування.

Апеляційний суд, відповідаючи на доводи, викладені в апеляційній скарзі захисника, зазначив, що з огляду на приписи ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» закон не пов'язує факт прийняття військової присяги з початком проходження військової служби.

Для обвинуваченого як для громадянина, призваного на військову службу під час мобілізації, на особливий період, початком військової служби є день відправлення у військову частину з відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

Крім того, суд врахував, що наказ командира, який обвинувачений відмовився виконувати, містив вимогу про прибуття для обладнання інженерних споруд та підготовки запасних вогневих позицій на взводному опорному пункті на другій лінії оборони, тобто не був безпосередньо пов'язаний із бойовими діями, а передбачав виконання будівельних робіт по обладнанню інженерних споруд.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124487676*

Висновок спеціаліста не є доказом у кримінальному провадженні щодо злочинів, а тому не може підтверджувати чи спростовувати обставини, які підлягають доказуванню

7 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 344/8350/22 залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який посилався на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону.

Вироком міського суду, залишеним без змін апеляційним судом, водія визнано винуватим у тому, що він, маючи технічну можливість не допустити зіткнення, не дав дорогу мотоциклісту, виїхав на смугу зустрічного руху, внаслідок чого допустив зіткнення з останнім (ч. 2 ст. 286 КК).

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що місцевий суд при постановленні вироку не надав жодної оцінки висновку спеціаліста (за матеріалами кримінального провадження цей документ має назву «Письмова консультація»), а тому під час апеляційного розгляду сторона захисту ставила питання про його повторне дослідження судом апеляційної інстанції, однак суд відмовив у дослідженні цього документа в порядку ст. 404 КПК.

Верховний Суд вказав, що згідно з ч. 2 ст. 84 КПК процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Тобто обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, можуть бути встановлені на підставі доказів, отриманих з цих джерел, зокрема, висновків експерта.

Законодавець, передбачивши у ч. 2 ст. 101 КПК право сторони захисту надати суду висновок експерта, тим самим передбачив і обов'язок суду його розглянути у сукупності з іншими доказами.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив

проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК). Водночас приписи ст. 101 КПК не стосуються висновку спеціаліста чи письмових консультацій особи, яка володіє спеціальними знаннями.

У свою чергу, відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК (в редакції Закону від 15 березня 2022 р. № 2137-IX, чинній на момент надання стороною захисту документа) спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

За матеріалами провадження, сторона захисту в суді першої інстанції заявила клопотання про долучення до матеріалів кримінального провадження письмової консультації спеціаліста – автотехніка, наданого у відповідь на лист захисника, у якому, серед інших, ставились питання щодо причин настання дорожньо-транспортної пригоди.

Із системного аналізу норм ст. 84, 298-1 КПК Верховний Суд з'ясував, що висновок спеціаліста у розумінні абз. 2 ч. 1 ст. 298-1 КПК не є доказом у кримінальному провадженні щодо злочинів, а відтак не може підтверджувати чи спростовувати обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачені ч. 1 ст. 91 КПК.

Це узгоджується з послідовною практикою Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (наприклад, із постановами від 27 вересня 2018 р. у справі № 533/93/16-к; від 28 липня 2021 р. у справі № 754/7890/19; від 24 листопада 2021 р. у справі № 711/93/17; від 29 травня 2023 р. у справі № 583/877/21).

Водночас, у цій справі сторона захисту не залучила експерта, у порядку передбаченому ст. 243 КПК, для проведення необхідної, на її погляд, експертизи, з метою отримання та подання суду висновку експерта (ч. 3 ст. 93, ч. 2 ст. 101 КПК).

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/123081920*

Відшкодувати потерпілим шкоду, завдану засудженим під час виконання своїх службових обов'язків у складі батальйону міліції особливого призначення, має роботодавець – управління МВС

14 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 755/6856/17 задовольнив частково касаційні скарги представників потерпілих, яким було відмовлено у задоволенні цивільних позовів.

Вироком районного суду колишнього працівника «Беркут» визнано невинуватим у пред'явленому йому обвинуваченні за ч. 2 ст. 127 КК (в редакції Закону України № 1707-VI) та виправдано за недоведеністю вчинення ним злочину. Цивільні позови потерпілих залишено без розгляду.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду та ухвалив новий, яким визнав його винним, а цивільні позови потерпілих до Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Харківській області, Головного управління Державної казначейської служби України у Харківській області залишив без задоволення.

Вирішуючи питання щодо цивільних позовів, суд дійшов висновку, що та обставина, що обвинувачений був співробітником міліції, не є достатньою для відшкодування шкоди державою, як це вважають позивачі.

У касаційних скаргах представники потерпілих зазначали, що засуджений вчинив незаконні дії, протиправність яких

була встановлена апеляційним судом, під час безпосереднього виконання своїх службових обов'язків, тому заподіяна шкода засудженим потерпілому має відшкодуватися на підставі ст. 1174 ЦК.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 5 ст. 128 КПК цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими цим Кодексом. Якщо процесуальні правовідносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, не врегульовані КПК, до них застосовуються норми ЦПК за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства.

У ч. 1 ст. 1172 ЦК зазначено, що юридична або фізична особа відшкодує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

За змістом ст. 1174 ЦК шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади або місцевого самоврядування відшкодується державою або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

З урахуванням положень ст. 1172, 1174 ЦК для покладення на юридичну особу відповідальності за наслідками вчинення кримінального правопорушення необхідна наявність як загальних умов деліктної відповідальності, так і спеціальних, зокрема, перебування у трудових (службових) відносинах з юридичною особою або фізичною особою – роботодавцем незалежно від характеру таких відносин; завдання шкоди під час виконання працівником своїх трудових (службових) обов'язків. Отже, відповідальність юридичної або фізичної особи настає лише у випадках, коли особа, з вини якої заподіяна шкода, знаходиться з цією юридичною або фізичною особою в трудових відносинах, і шкоду така особа заподіяла у зв'язку з виконанням трудових (службових) обов'язків.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що на момент скоєння злочину засуджений обіймав посаду міліціонера відділення № 1 взводу № 2 оперативної роти № 2 батальйону міліції особливого призначення «Беркут» ГУ МВСУ в Харківській області, ніс службу у складі батальйону міліції особливого призначення «Беркут» у м. Києві під час акцій протесту, що мали місце у центрі указанного міста та вчинив злочини під час виконання своїх службових обов'язків, тобто шкода була завдана ним під час виконання своїх службових обов'язків.

Отже, обов'язок відшкодувати потерпілим завдану шкоду покладається на роботодавця – ГУ МВСУ в Харківській області.

Тому Верховний Суд вирок апеляційного суду в цій частині скасував і призначив новий судовий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/123157523*

Розгляд апеляційним судом апеляційної скарги є неналежним, якщо таку скаргу було викладено іноземною мовою без здійснення її перекладу

25 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 755/25/21 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який послався на порушення закону під час апеляційного перегляду кримінального провадження.

Районний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, визнав громадянина Грузії винуватим у вчи-

ненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК.

Не погоджуючись із рішенням суду першої інстанції, засуджений подав апеляційну скаргу. У ній він російською мовою зазначив найменування суду апеляційної інстанції (Колегія Апеляційного суду г. Києва), своє прізвище та ім'я з посилання на свій процесуальний статус у кримінальному провадженні, дату свого народження, статтю, за якою він обвинувачується, і номер справи.

Апеляційний суд повернув наведену вище апеляційну скаргу засудженого з підстав того, що вона не подана через суд, який ухвалив судові рішення.

Засуджений повторно подав апеляційну скаргу, у якій він російською мовою зазначив найменування суду апеляційної інстанції (Колегія Апеляційного суду г. Києва), своє прізвище та ім'я з посилання на свій процесуальний статус у кримінальному провадженні, дату свого народження, статтю за якою він обвинувачується, і номер справи. Також указав, що скарга подається через районний суд м. Києва. Зміст скарги виклав іноземною мовою (грузинською).

Апеляційний суд, отримавши цю апеляційну скаргу, відкрив апеляційне провадження.

У судовому засіданні головуєча суддя здійснила у справі доповідь, оголосила про надходження до апеляційного суду апеляційних скарг сторони захисту та вказала, що апеляційна скарга засудженого подана грузинською мовою, а також про те, що зміст скарг засудженого і його захисника є аналогічними, апелянти просять скасувати вирок суду та ухвалити новий, відповідно до якого закрити кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК. Водночас через перекладача суддя уточнила вимогу засудженого, зазначена в його апеляційній скарзі, та засуджений повідомив, що просить його виправдати, оскільки не вчиняв інкримінованого йому злочину.

За наслідком апеляційного розгляду, суд залишив без задоволення апеляційні скарги засудженого та захисника.

Розглянувши касаційну скаргу захисника, Верховний Суд вказав, що згідно зі ст. 29 КПК кримінальне провадження здійснюється державною мовою.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова.

У рішеннях Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 та від 14 липня 2021 р. № 1-р/2021 зазначено, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом.

Подана до суду апеляційна скарга має відповідати визначеним законом вимогам, зокрема в ній повинні бути зазначені вимоги апелянта з відповідним обґрунтуванням, яке містить посилання на незаконність чи необґрунтованість судового рішення.

Викладення скарги іноземною мовою є перешкодою розумінню її змісту судом та учасниками судового провадження.

Апеляційний суд відкрив провадження за апеляційною скаргою засудженого, викладеною грузинською мовою, тим самим прийняв її до розгляду і констатував, що вона буде предметом апеляційного перегляду, а її доводи – оцінені під час такого перегляду.

Однак, прийнявши цю скаргу засудженого, апеляційний суд на стадії підготовки до апеляційного перегляду та апеляційного перегляду вироку суду стосовно останнього не здійснив заходів для її перекладу, а отже і суд, і учасники провадження, які отри-

мали копії скарги, не могли ознайомитися з її змістом через мовний бар'єр і, серед іншого, реалізувати своє право на подання заперечень на викладені в ній доводи.

Тому Верховний Суд дійшов висновку, що апеляційний суд не забезпечив належного розгляду апеляційної скарги засудженого, а тому апеляційний перегляд в цілому не можна вважати справедливим, ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123314053*

Особа, яка отримує безоплатну вторинну правову допомогу, не може на власний розсуд вимагати від суду заміни захисника за призначенням

21 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 748/1972/19 вирок апеляційного суду змінив, на підставі положень ч. 5 ст. 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII зарахував засудженому у строк покарання строк його попереднього ув'язнення.

Вироком районного суду особу засуджено за ч. 3 ст. 185, ч. 1 ст. 263 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 3 місяці.

Апеляційний суд скасував вирок у частині призначеного покарання й ухвалив новий, яким засудив особу до позбавлення волі на строк 7 років.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що подавав суду заяву про відмову від захисника за призначенням, оскільки останній не надавав йому належної правової допомоги, не погодив з ним лінію захисту й не брав участі у вирішенні заяви про відвід судді, однак суд першої інстанції не розглянув цієї заяви і не прийняв жодного процесуального рішення, чим позбавив його права відмовитися від захисника та замінити його на іншого.

Верховний Суд вказав, що право особи на заміну захисника, передбачене ст. 54 КПК України, є похідним від права вільного вибору захисника своїх прав, яке особа реалізує самостійно, укладаючи договір з обраним нею захисником. Це право не поширюється на зміст права на безоплатну вторинну правову допомогу, де особа не обирає собі захисника, а отримує захист, гарантований державою та за державні кошти.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна вторинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу до правосуддя.

Під час реалізації цієї державної гарантії особа позбавлена можливості вільно обирати собі захисника, оскільки на підставі ст. 49 КПК України захисник такої особи призначається за постановою слідчого/прокурора або ухвалою судді чи суду. Тому особа, що отримує безоплатну вторинну правову допомогу, не може на власний розсуд вимагати від суду заміни захисника за призначенням з особистих мотивів відсутності обґрунтованих підстав для цього.

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини особа має право обрати собі адвоката в разі, якщо є можливість оплатити його послуги. Особа, якій надається безоплатна юридична допомога, не має права обирати захисника. У випадках, коли безоплатно призначений захисник явно не виконує своїх обов'язків, органи влади мають позитивне зобов'язання замінити його.

За наслідками розгляду клопотання обвинуваченого суду, упевнившись, що він не має наміру самостійно залучити іншого захисника за договором, відмовив у його задоволенні з посиланням на положення ч. 3 ст. 54 КПК України.

Всупереч твердженням засудженого, суд розглянув його клопотання про відмову від захисника з дотриманням вимог ст. 350 КПК України.

Апеляційний суд, перевіряючи законність цього рішення, урахував, що заява обвинуваченого не містила обґрунтувань, у чому саме полягає неналежне виконання захисником своїх обов'язків, тому в судовому засіданні надав йому можливість уточнити причини відмови від захисника, однак він так і не вказав, якими саме діями цього захисника були порушені його права і свободи. Тому апеляційний суд, не встановивши в матеріалах справи обставин, які б указували на неналежне виконання адвокатом обов'язків захисника, не вбачав підстав вважати, що було порушено право обвинуваченого на відмову від захисника.

Верховний Суд погодився з наведеними висновками судів попередніх інстанцій та дійшов висновку, що процесуальна поведінка адвоката безсумнівно давала судам підстави для висновку про те, що заява обвинуваченого про неналежне виконання ним своїх обов'язків захисника є надуманою.

Доводи засудженого зводилися лише до незгоди з рішенням суду, який не прийняв його відмови від захисника за призначенням, участь якого є обов'язковою. Однак, об'єктивних даних про неналежне виконання професійних обов'язків адвокатом, зокрема під час судового розгляду в суді першої інстанції, що могло призвести до істотного обмеження чи порушення прав засудженого, передбачених ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 59 Конституції України, ст. 20, ч. 3, 4 ст. 42 КПК України, встановлено не було.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/123338371*

Відсутність у матеріалах кримінального провадження журналу судового засідання під час розгляду клопотання про дозвіл на проведення обшуку не спричинює визнання недопустимим доказом протоколу обшуку

20 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 645/3612/15-к залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на проведення обшуку без ухвали слідчого судді.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, прихильника «Антимайдану» було засуджено за ч. 1 ст. 263, за ч. 3 ст. 258 КК до довічного позбавлення волі з конфіскацією всього майна.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що в матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання, в якому було надано дозвіл на обшук житла його підзахисного.

Верховний Суд не встановив порушень проведення у обвинуваченого обшуку, який у відповідності до положень ч. 3 ст. 233 КПК, був проведений в присутності понятих, з дотриманням положень ст. 236 КПК. Після того слідчий суддя перевірів, чи були підстави для проникнення до житла без ухвали слідчого судді, та надав дозвіл на проведення обшуку. Оскільки були достатні підстави вважати, що особа ймовірно причетна до терористичного акту та може зберігати за місцем проживання вибухові

речовини чи бойові припаси, негайне проникнення до житла з метою врятування життя людей та майна було обґрунтованим.

Також Верховний Суд звернув увагу на правовий висновок, викладений у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 жовтня 2024 р. у справі № 466/525/22, відповідно до якого слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках, зокрема з метою врятування матеріальних об'єктів (майна), що потенційно можуть мати значення речових доказів у кримінальному провадженні, від прогнозованого знищення, втрати. У контексті ч. 3 ст. 233 КПК про невідкладність такого випадку свідчать дані про реальну загрозу знищення, втрати майна.

У клопотанні про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК, наданих на його обґрунтування матеріалах, в ухвалі слідчого судді, постановленій *ex post factum*, має бути вказано, які саме обставини на момент проникнення свідчили, що зволікання може спричинити знищення речових доказів, що відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну.

У цьому кримінальному провадженні обшук було проведено в порядку передбаченому ч. 3 ст. 233 КПК.

Суд, розглядаючи клопотання про проведення обшуку, перевіряє чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. При цьому у разі задоволення клопотання, така ухвала виконує виключно контрольну функцію і не може вважатися правовою підставою для проведення обшуку. Під час розгляду таких клопотань відсутня змагальність як така, адже за змістом ст. 248 КПК сторона захисту не повідомляється та не викликається у судові засідання.

З огляду на викладене, відсутність в матеріалах провадження журналу судового засідання під час розгляду клопотання про дозвіл на проведення обшуку, на переконання колегії суддів Верховного Суду, не є таким порушенням, яке тягне за собою визнання недопустимим протоколу проведення цієї слідчої дії.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/123338376*

Надання доступу до матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК не може делегуватися захиснику

25 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 755/25/21 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який стверджував про невідкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 КПК, підзахисному.

Районний суд вироком, залишеним без змін апеляційним судом, визнав громадянина Грузії винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що під час ознайомлення підзахисного з матеріалами справи йому було відмовлено в наданні перекладу документів мовою, якою він володіє, через що він відмовився ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження. Цей факт було зафіксовано у протокол.

Верховний Суд вказав, що апеляційний суд, зосередивши свою увагу виключно на відхиленні доводів захисника щодо наявності підстав для закриття кримінального провадження на

підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, залишив наведені вище аргументовані доводи захисника без належної оцінки.

Так, відхиляючи твердження захисника щодо невідкриття матеріалів відповідно до ст. 290 КПК, суд апеляційної інстанції вказав, що сторона захисту в повному обсязі ознайомилася з матеріалами досудового розслідування, а жодних заяв, зауважень чи клопотань нею подано не було.

Однак ці висновки апеляційного суду не повною мірою відповідають відомостям з протоколу про надання доступу до матеріалів досудового розслідування, за яким лише захисник ознайомився з матеріалами в повному обсязі, а засуджений зробив зауваження, що відмовляється ознайомлюватися, оскільки йому не надано перекладу процесуальних документів, що містилися у цих матеріалах.

Верховний Суд зазначив, що надання доступу до матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК є процесуальною дією, яка має індивідуальний характер, тобто стосується конкретного учасника кримінального провадження, і не може делегуватися захиснику. Доступ до матеріалів кримінального провадження має надаватися всім учасникам кримінального провадження зі сторони захисту. З огляду на це, апеляційний суд необґрунтовано ототожнив факт ознайомлення з матеріалами захисника, як факт такого ознайомлення сторони захисту в цілому.

Верховний Суд не залишив поза увагою того факту, що право на ознайомлення може не здійснюватися виключно за власним волевиявленням учасника (наприклад, у разі відмови від такого ознайомлення). Однак у цій справі засуджений не просто відмовився від ознайомлення, а вказав конкретну причину.

Втім апеляційний суд не оцінив вищевказаних доводів захисту та не навів мотивів на їх спростування в межах заявлених аргументів про порушення права засудженого на захист, тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123314053*

Втручання в таємницю спілкування не відбувається, якщо абонент (учасник) спілкування добровільно розкриває її державним органам

21 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 639/3093/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який стверджував про недопустимість доказів.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, особу визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 311 КК, та призначено їй покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 1 місяць.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що за показаннями засудженої, які не були спростовані або заперечені стороною обвинувачення, добровільно на прохання поліцейських розблокувавши телефон у день затримання, вона не надавала згоди на втручання в її приватне життя шляхом отримання доступу до приватного листування. Працівники поліції вилучили телефон і почали переглядати його вміст, включаючи фото та відеоматеріали приватного характеру, які захищені Конституцією України від втручання.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 3 ст. 258 КПК спілкуванням є передавання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Як неодноразово зазначав Верховний Суд, указані положення охороняють права осіб, які бажають зберегти таємницю їхнього спілкування, і надають гарантії від зловживань правоохоронних органів на несанкціоноване втручання у спілкування.

Натомість таємниця виключається, якщо абонент (учасник) спілкування не бажає її зберігати і добровільно розкриває, зокрема, перед державними органами. За таких обставин не відбувається втручання у спілкування, а відбувається фіксація добровільно розкритої інформації, яка втрачає статус таємниці й набуває статусу відкритості.

У касаційній скарзі захисник не зазначає, в порядку якої саме процедури повинен відбуватись доступ до інформації з мобільного телефону, добровільно наданого особою для огляду.

Під час огляду місця події засуджена надала дозвіл працівникам поліції на огляд належного їй мобільного телефону, отже доступ до відповідної інформації не був пов'язаний з подоланням систем логічного захисту, здійснювався за добровільною згодою особи. Слідчий за участю засудженої оглянув вилучений під час огляду місця події мобільний телефон, про що було складено протокол огляду електронних інформаційних систем, підписаний засудженою без зауважень.

За таких обставин, Верховний Суд дійшов висновку, що доступ до інформації, що містилась в телефоні засудженої, отримано органом досудового розслідування без порушення вимог КПК. Такий висновок узгоджується з усталеною практикою Верховного Суду, висловленою, зокрема в постанові від 29 листопада 2023 р. у справі № 683/642/20.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123314009*

Закриття кримінального провадження за обвинуваченням померлої особи у зв'язку з її смертю позбавляє суд права посилатися в рішеннях на вказану особу як на таку, що вчинила кримінальне правопорушення

28 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 369/4157/22 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який просив змінити судові рішення щодо засудженого.

Районний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, визнав фігуранта винуватим і засудив за ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК; ч. 4 ст. 185 КК.

У касаційній скарзі прокурор із посилання на правову позицію, висловлену в постанові Верховного Суду від 4 жовтня 2022 р. у справі № 462/853/18, зазначав, що суди, вказавши в рішеннях, постановлених щодо засудженого, про вчинення ним злочину у співучасті з іншою особою, кримінальне провадження стосовно якої закрито на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, у зв'язку з її смертю, порушили вимоги ст. 17 КПК, ст. 62 Конституції України, оскільки фактично зробили висновок про вчинення останньою кримінального правопорушення.

Верховний Суд вказав, що відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження закривається в разі, якщо помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого.

Закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю особи, щодо якої здійснюється провадження, крім випадків, коли воно є необхідним для реабілітації померлого, по суті означає припинення процесуальної діяльності щодо встановлення винуватості особи у вчиненні певного злочину та відмову держави від притягнення її до кримінальної відповідальності й призначення їй покарання.

Припинення кримінального переслідування особи, яка померла, дозволяє уникнути надмірного витрачання ресурсів держави, адже продовження такого переслідування виключно заради формального визнання померлого винуватим у вчиненні злочину, як правило, не має жодного практичного сенсу.

Положеннями ст. 17 КПК визначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її винуватість не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Відповідно до рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2022 р. у справі № 3-р(П)/2022 принцип презумпції невинуватості діє на всіх етапах кримінального провадження та після його завершення. Він захищає особу від осуду з боку публічної влади, доки її винуватість не буде доведена в законному порядку обвинувальним вироком суду. Лише вирок суду може встановити винуватість, інші акти публічної влади не можуть містити жодних позицій щодо винуватості особи, навіть у вигляді припущень стосовно такої винуватості.

Згідно з приписами ч. 1 ст. 337 КПК судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених цією статтею.

З огляду на викладене Верховний Суд визнав, що оскільки суд закрив кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК, на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з її смертю, суди не вправі були посилатися в рішеннях на вказану особу в контексті вчинення нею кримінального правопорушення. Це суперечить принципу презумпції невинуватості й може створити враження про її винуватість, що є неприпустимим.

Тому Верховний Суд вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду змінив, заклав кримінальне провадження щодо засудженого за ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 185 КК на підставі п. 1-2 ч. 2 ст. 284 КПК, оскільки втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/122769423*

Постанова слідчого про зупинення досудового розслідування не належить до рішень, які можуть бути оскаржені під час підготовчого судового засідання

21 листопада 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 180/647/22 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який послався на безпідставне закриття кримінального провадження.

Ухвалою міського суду, залишеною без змін апеляційним судом, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 190 КК України, закрито у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК України, після повідомлення про підозру, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Суд першої інстанції встановив, що 10 січня 2022 р. особи було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 190 КК України. 1 березня 2022 р. постановою слідчого досудове розслідування зупинено та оголошено особу у розшук.

Надалі, 25 квітня 2022 р. досудове розслідування було відновлено та 26 квітня 2022 р. завершено. Обвинувальний акт направлено до суду 2 травня 2022 р.

Ухвалою міського суду скасовано постанову слідчого від 1 березня 2022 р. про зупинення досудового розслідування, оскільки вона прийнята з порушенням норм кримінального процесуального закону. З урахуванням цього суд зробив висновок, що досудове розслідування мало бути закінчено 30 березня 2022 р.

За таких обставин суд констатував, що обвинувальний акт направлений до суду після завершення строку досудового розслідування, встановленого ст. 219 КПК України, та заклав кримінальне провадження.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суддя міського суду розглянула в підготовчому судовому засіданні скаргу про скасування постанови про зупинення досудового розслідування, подану в порядку ч. 2 ст. 303 КПК України, поза межами своїх повноважень.

Верховний Суд вказав, що положеннями п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК України передбачено, що скарги на рішення слідчого про зупинення досудового розслідування можуть бути оскаржені на досудовому провадженні та розглядаються слідчим суддею (ст. 306 цього Кодексу). У той же час, положення ч. 2 ст. 303 КПК України, на яку послалася суддя в ухвалі, стосуються розгляду скарг на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування та можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження в суді.

За змістом ст. 314, 315 КПК України підготовче судове засідання є обов'язковою самостійною стадією кримінального процесу, метою проведення якого є визначення судом можливості на законних підставах призначити кримінальне провадження до судового розгляду, під час якого має право прийняти обмежене коло рішень та вирішити питання, пов'язані виключно з призначенням кримінального провадження до судового розгляду.

Тобто постанова слідчого від 1 березня 2022 р. про зупинення досудового розслідування не відноситься до рішень, які можуть бути оскаржені під час підготовчого судового засідання, а отже ухвала суду винесена поза межами його повноважень, про що слушно зазначив прокурор у касаційній скарзі.

Відповідно до ч. 3 ст. 392 КПК України в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом. Водночас ухвали, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, згідно з ч. 2 цієї норми процесуального закону, окремому оскарженню не підлягають.

Саме на ч. 2 ст. 392 КПК України послався суд апеляційної інстанції в ухвалі про відмову у відкритті апеляційного провадження за скаргою прокурора на ухвалу суду. Таким чином, ви-

несення суддею під час підготовчого судового засідання ухвали поза межами її повноважень, позбавило учасників кримінального процесу права на оскарження цього судового рішення, на чому й наголосив прокурор.

Вищевказане порушення вимог кримінального процесуального закону, допущене під час підготовчого судового засідання, перешкодило суду прийняти обґрунтоване рішення про можливість закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, оскільки воно ґрунтується на ухвалі суду, яка постановлена з порушенням вимог процесуального закону та з позбавленням права учасників на оскарження такої ухвали.

На наведене звертав увагу прокурор в апеляційній скарзі, якою просив скасувати ухвалу суду про закриття кримінального провадження через порушення суддею вимог процесуального закону під час підготовчого судового розгляду.

Спростовуючи доводи прокурора, апеляційний суд послався на положення, які регламентують порядок оскарження ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування. Однак у цьому кримінальному провадженні суд першої

інстанції діяв не як слідчий суддя, а тому посилання на ст. 309 КПК України Верховний Суд визнав недоречними.

Апеляційний суд не звернув уваги на те, що під час проведення підготовчого засідання норми чинного КПК України не надають суду повноважень до ухвалення вироку оцінювати рішення слідчого, прокурора, оскільки з'ясування таких обставин виходить за межі компетенції суду на стадії підготовчого судового засідання, а також те, що суд не наділений правом досліджувати докази, що стосуються цих рішень, так як такі обставини можуть бути досліджені судом під час судового розгляду. А отже, в основу ухвали суду першої інстанції про закриття кримінального провадження покладено судові рішення, винесені під час підготовчого судового засідання з порушенням вимог процесуального закону.

Тому Верховний Суд ухвалу міського суду та ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/123241747*

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Нова звітність з ПДФО та ЄСВ вперше подається за січень 2025 р.

11.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства фінансів України від 24 січня 2025 р. № 39, яким викладено у новій редакції:

– форму Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску;

– порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску.

При цьому встановлено, що:

– податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску за формою Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, затвердженою наказом від 13 січня 2015 р. № 4 (у редакції цього наказу), перший раз подається за січень 2025 р.;

– до 10 лютого 2025 р. Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску за звітний (податковий) період за IV квартал 2024 р. подається за формою Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників

податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, затвердженою наказом від 13 січня 2015 р. № 4 (у редакції наказу від 2 березня 2023 р. № 113).

Персоналу СІЗО дозволили користуватися мобільними телефонами

11.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України» від 9 січня 2025 р. № 86/5.

Новим п. 7 гл. 5 розд. IV Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом від 14 червня 2019 р. № 1769/5, передбачено, що персонал СІЗО має право проходити на територію СІЗО з мобільними телефонами та користуватися ними для виконання службових обов'язків. Список персоналу СІЗО, якому це дозволено, затверджується наказом начальника СІЗО або особи, яка виконує його обов'язки. Копія цього наказу зберігається у чатового контрольно-пропускного пункту та чергового помічника.

Також Правила доповнено розділом «Пенсійне забезпечення ув'язнених і засуджених», відповідно до якого ув'язнені мають право на загальних підставах на державне пенсійне забезпечення за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника та в інших випадках, передбачених законодавством про пенсійне забезпечення.

Ув'язнений, який під час перебування в СІЗО набув право на пенсію, надає адміністрації СІЗО заяву про забезпечення необхідних умов для оформлення та призначення йому пенсії за місцезнаходженням СІЗО, у тому числі щодо виклику представників Пенсійного фонду України з метою подання у встановленому порядку необхідних документів безпосередньо ув'язненим або його представником, за нотаріальним дорученням.

Персонал СІЗО не пізніше трьох діб з дня одержання заяви ув'язненого надсилає її супровідним листом до територіального органу Пенсійного фонду України.

Адміністрація СІЗО з письмового дозволу слідчого або суду, які здійснюють кримінальне провадження, забезпечує зустріч ув'язненого з представником Пенсійного фонду України та всебічно сприяє належному оформленню і поданню ув'язненим відповідних документів або забезпечує умови для оформлення і подання необхідних документів через представника ув'язненого.

Оформлення, призначення та отримання пенсії засудженими здійснюються відповідно до КВК та законодавства про пенсійне забезпечення.

Крім того, новим абзацом п. 1 розд. XXIV Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом від 28 серпня 2018 р. № 2823/5, унормовано, що персонал установ виконання покарань має право проходити на територію установ з мобільними телефонами та користуватися ними для виконання службових обов'язків. Список персоналу установ виконання покарань, якому дозволено проходити на територію установ з мобільними телефонами та користуватися ними для виконання службових обов'язків, затверджується наказом начальника установи виконання покарань або особи, яка виконує його обов'язки. Копія цього наказу зберігається у чатового КПП та ЧПНУ.

Ветерани можуть проходити професійну адаптацію в автошколах

13.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України» від 7 лютого 2025 р. № 126.

Змінами до Порядку та умов, затверджених постановою від 21 червня 2017 р. № 432, зокрема уточнено, що:

1) під терміном «заклад, що здійснює професійну адаптацію» розуміється суб'єкт освітньої діяльності, який діє відповідно до Закону України «Про освіту», або акредитований в установленому законодавством порядку заклад, що здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів;

2) професійна адаптація - це заходи, спрямовані на здобуття, відновлення та удосконалення професійних знань, умінь та навичок, що здійснюються, серед іншого, шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів акредитованими в установленому законодавством порядку закладами.

Положення абз. 2 та 4 п. 7 та абз. 3 п. 13 Порядку та умов, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432, не застосовуються під час здійснення професійної адаптації осіб, визначених у п. 1 зазначених Поряд-

ку та умов, яким установлена інвалідність, шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів акредитованими в установленому законодавством порядку закладами.

Військові не звільняються від процентів за кредитами на придбання електрогенеруючих приладів

13.02.2025 р. набрав чинності Закон України від 14 січня 2025 р. № 4213-ІХ, яким внесено зміни до деяких законів України у сферах енергетики і теплопостачання щодо удосконалення окремих положень, пов'язаних із веденням господарської діяльності та дією воєнного стану в Україні.

Серед іншого, доповненням до п. 15 ст. 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено, що військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період на весь час їх призову, а також їх дружинам (чоловікам), а також іншим військовослужбовцям, під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, їх дружинам (чоловікам) - штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються, крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (жилого будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля, а також крім кредитних договорів щодо придбання та встановлення фотоелектричних модулів та/або вітрових електроустановок разом із гібридними інверторами та установками зберігання енергії, проценти за якими можуть бути погашені чи компенсовані за рахунок третіх осіб або держави.

При цьому у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, що спричинила пошкодження об'єктів електроенергетики, в межах заходів, що вживаються для уникнення ризику порушення безпеки постачання електричної енергії, тимчасово, на період до 1 січня 2028 р., виробництво електричної енергії активними споживачами, третіми особами, що приєднані до електричних мереж активних споживачів, вважається виробництвом електричної енергії для власних потреб та не потребує отримання ліцензії на виробництво електричної енергії, за умови що встановлена потужність таких генеруючих електроустановок на одній площадці вимірювання не перевищує 20 МВт.

Як повідомили у прес-службі Апарату Верховної Ради України, положення Закону спрямовані на:

– спрощення умов ведення господарської діяльності у сферах енергетики і теплопостачання, започаткувавши процес створення загальнонаціональної геодезичної інформаційно-технічної системи з доступною інформацією про всі інженерні мережі;

– створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розвиток ринків у сферах енергетики та комунальних послуг;

– удосконалення механізму відповідальності за маніпулювання на енергетичних ринках тощо.

Порядок ведення приватної нотаріальної діяльності на територіях бойових дій визначатиме Мініюст

13.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164» від 7 лютого 2025 р. № 131.

Новим пунктом постанови «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 164 встановлено, що в умовах воєнного стану організація нотаріальної діяльності та ведення нотаріального діловодства приватними нотаріусами, робоче місце (контору) яких розташовано в межах територій можливих бойових дій, активних бойових дій або активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, для яких не визначена дата припинення можливості бойових дій або дата завершення бойових дій, здійснюється у порядку, визначеному Міністерством юстиції.

«Контракт 18-24» передбачено тільки для бойових посад

14.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 р. № 153, якою визначено механізм реалізації експериментального проекту щодо підвищення мотивації до проходження окремих категорій громадян Української військової служби у Збройних Силах під час воєнного стану та особливості залучення під час воєнного стану на військову службу за контрактом до Збройних Сил на посади рядового складу громадян України віком від 18 до 25 років, проходження ними військової служби, а також створення для цього відповідних умов.

Затвердженим Порядком, зокрема передбачено, що під час воєнного стану в рамках реалізації експериментального проекту на військову службу за контрактом до Збройних Сил на посади рядового складу строком на один рік можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 до 25 років.

Контракт укладається для проходження служби за такими штатними посадами: стрілець, старший стрілець, стрілець-снайпер, стрілець-санітар; помічник гранатометника, гранатометник, старший гранатометник; розвідник, старший розвідник.

Контракт укладається строком на один рік з обов'язковою умовою безпосередньої участі таких громадян у бойових діях в районах ведення воєнних (бойових) дій строком, що за сукупністю становить не менше шести місяців протягом дії контракту.

Окремі категорії громадян, які бажають бути прийнятими на військову службу за контрактом відповідно до цього Поряд-

ку, подають до центрів рекрутингу або рекрутингових підрозділів військових частин через рекрутингові платформи (у разі їх створення), зокрема через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста, заяву в паперовій або електронній формі, в якій зазначається: прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності); дата народження; обрана військова частина; обрана штатна посада; номер мобільного телефону; адреса електронної пошти; згода на обробку персональних даних; інформація щодо обраного місця проходження медичного огляду.

У разі надходження заяви до центру рекрутингу така заява протягом одного робочого дня з дня її отримання передається до обраної військової частини.

При цьому у разі прийняття командиром військової частини рішення щодо прийняття особи на військову службу за контрактом військова частина організовує:

– проведення професійно-психологічного відбору;

– направлення особи для проходження медичного огляду для визначення придатності до військової служби за станом здоров'я;

– проходження посиленої підготовки: базової загальновійськової підготовки тривалістю від 45 діб, фахової підготовки - від 14 діб, курсу адаптації у військовій частині - 14 діб.

Під час воєнного стану особи, які уклали контракт на умовах, визначених цим Порядком, призначаються до військових частин відповідно до переліку, затвердженого Генеральним штабом Збройних Сил.

Однією з обов'язкових умов проходження військової служби є безпосередня участь у бойових діях в районах ведення воєнних (бойових) дій строком не менше шести місяців за сукупністю протягом дії контракту.

У подальшому під час проходження військової служби військовослужбовці, призначені до військових частин, можуть бути призначені на інші посади, зазначені вище, в таких військових частинах.

У разі неможливості проходити військову службу на посадах, зазначених вище, за станом здоров'я на підставі висновку (постанови) військово-лікарської комісії військовослужбовці можуть бути призначені на інші посади у військових частинах, де вони проходять службу, або в інших військових частинах.

Контракт може бути достроково припинено (розірвано) з ініціативи Міноборони або військовослужбовця на підставах, встановлених Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Військовослужбовцям, які уклали контракт відповідно до цього Порядку, виплачується одноразова грошова допомога після укладення контракту, проходження відповідної підготовки та вступу до виконання обов'язків за посадою у військових частинах відповідно до переліку, затвердженого Генеральним штабом Збройних Сил, у розмірі 1 млн грн, яка виплачується трьома частинами:

– перша частина - 200000 гривень протягом п'яти робочих днів після підписання контракту та вступу до виконання обов'язків за посадою, на яку призначений;

– друга частина - 300000 гривень протягом п'яти робочих днів після проходження відповідної підготовки та залучення до виконання бойових (спеціальних) завдань, про що оголошується наказом командира військової частини;

– третя частина - 500000 гривень у день виключення із списків особового складу військової частини, а у разі продовження військової служби за новим контрактом - в останній день дії контракту, укладеного відповідно до цього Порядку.

Крім того, особи, які були звільнені з військової служби:

– не підлягають призову на військову службу під час мобілізації протягом дванадцяти місяців з дня звільнення з військової служби. У зазначений період вони можуть бути призвані або прийняті на військову службу за їх згодою;

– під час воєнного стану мають право перетинати державний кордон України за наявності: довідки, виданої командиром військової частини (керівником районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки), за формою, затвердженою Міністерства оборони, із зазначенням відомостей щодо укладення контракту; військово-облікового документа;

– мають право на укладення кредитного договору на умовах, встановлених постановою від 2 серпня 2022 р. № 856 із встановленням рівня компенсаційної процентної ставки протягом усього строку дії укладеного кредитного договору у розмірі 0,0 відсотків річних.

Виплата грошового забезпечення окремим категоріям громадян здійснюється з урахуванням постанови від 28 лютого 2022 р. № 168.

Особам, які самостійно прибули до військових частин та уклали контракт, за наявності поданих у паперовій або електронній формі документів, які підтверджують фактичні витрати на проїзд з місця проживання до військової частини залізничним, водним, автомобільним (крім таксі) транспортом, відшкодовуються витрати на:

– проїзд до військової частини (зокрема на перевезення багажу, бронювання транспортних квитків);

– користування постільними речами в поїздах.

Також встановлено, що особам рядового, сержантського і старшинського складу Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення, які до набрання чинності цією постановою у віці до 25 років були прийняті або призвані на військову службу під час воєнного стану, проходять військову службу та брали безпосередню участь у бойових діях в районах ведення воєнних (бойових) дій строком, що за сукупністю становить не менше шести місяців станом на дату набрання чинності цією постановою, виплачується одноразова грошова винагорода за тривалість проходження служби в бойових умовах у розмірі 1 млн грн.

Затверджено й форму контракту про проходження громадянами України віком від 18 до 25 років військової служби у Збройних Силах України на посадах осіб рядового складу.

Експериментальний проект реалізовуватиметься протягом двох років з дня, що настає за днем набрання чинності цією постановою.

На 30% знизять ціни на найбільш затребувані ліки

14.02.2025 р. набрав чинності Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 лютого 2025 року «Про додаткові заходи щодо забезпечення доступності лікарських засобів для українців» від 12 лютого 2025 р. № 82/2025.

Рада національної безпеки і оборони України вирішила:

1. Взяти до відома інформацію стосовно намірів учасників фармацевтичного ринку України щодо зниження на 30 відсотків з 1 березня 2025 р. цін на найбільш затребувані основні лікарські засоби з метою забезпечення їх доступності населенню України;

2. Доручити Кабінету Міністрів України:

1) ужити додаткових заходів щодо забезпечення ефективного системного діалогу з учасниками фармацевтичного ринку щодо зниження та стабілізації цін на лікарські засоби;

2) забезпечити розроблення і внести на розгляд Верховної Ради України:

а) у двотижневий строк - проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про лікарські засоби» від 28 липня 2022 р. № 2469-IX стосовно його введення в дію з 1 січня 2027 р.;

б) у місячний строк - проекту Закону України щодо імплементації в національне законодавство положення «Правила Болар».

3) забезпечити супроводження у Верховній Раді України проектів законів України:

а) «Про внесення змін до Закону України «Про лікарські засоби» щодо особливостей державної реєстрації лікарських засобів, які можуть закуповуватися особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я» (№ 11493 від 19.08.2024 р.);

б) «Про внесення змін до Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» щодо удосконалення патентного законодавства» (№ 9383 від 13.06.2023 р.).

4) забезпечити у тижневий строк внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2008 р. № 955 «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби та медичні вироби», передбачивши з 1 березня 2025 р. встановлення граничних постачальницько-збутових надбавок не вище десяти відсотків, що нараховуються дистриб'юторами лікарських засобів до оптово-відпускних цін на всі зареєстровані в установленому порядку в Україні лікарські засоби, та регресивні граничні торговельні (роздрібні) надбавки до закупівельних цін на всі зареєстровані в Україні рецептурні лікарські засоби, а також граничні торговельні (роздрібні) надбавки не вище тридцяти п'яти відсотків до закупівельних цін на всі зареєстровані в Україні безрецептурні лікарські засоби, які придбаваються за рахунок джерел, не заборонених законодавством України, крім коштів державного та/або місцевого бюджетів;

5) ужити заходів щодо встановлення заборони з 1 березня 2025 р. на здійснення маркетингових послуг, послуг із промоції лікарських засобів, інформаційних та інших послуг, пов'язаних із реалізацією лікарських засобів кінцевому споживачу, стосовно лікарських засобів, що застосовуються юридичними особами незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, фізичними особами - підприємцями, які провадять господарську діяльність з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), до впровадження Кабінетом Міністрів України окремого реферування оптових цін на всі лікарські засоби;

б) вирішити в установленому порядку в місячний строк питання щодо:

а) відновлення з 1 березня 2025 р. заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами і медичними виробами, вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін;

б) розширення переліку лікарських засобів, зокрема щодо лікування хронічних захворювань, вартість яких відшкодовується Національною службою здоров'я України в рамках програми медичних гарантій за договорами про реімбурсацію.

7) спільно з обласними, Київською міською державними адміністраціями у двотижневий строк опрацювати питання щодо

створення аптек як структурних підрозділів державних та/або комунальних закладів охорони здоров'я із запровадженням мінімальних надбавок (націнок) на лікарські засоби, що реалізуються;

3. Рекомендувати Антимонопольному комітету України посилити контроль за дотриманням учасниками фармацевтичного ринку законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема під час формування цін на соціально значущі лікарські засоби на всіх ланках реалізації, та в разі виявлення ознак порушень уживати відповідних заходів реагування;

4. Рекомендувати Офісу Генерального прокурора спільно з правоохоронними органами України та іншими уповноваженими органами вжити додаткових заходів щодо виявлення та протидії фактам фінансових зловживань чи непрозорого ціноутворення, що призводить до штучного завищення цін на всіх етапах обігу лікарських засобів, порушення у веденні фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання фармацевтичного ринку в частині отримання надприбутків, їх легалізації з подальшим виведенням на рахунки підконтрольних підприємств - нерезидентів, що призводить до заниження об'єкта оподаткування та ухилення від сплати податків.

Міністерство охорони здоров'я України спільно з Національною службою здоров'я України має забезпечити зі щомісячним звітуванням протягом 2025 року проведення моніторингу стану виконання договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій у частині забезпечення наявності та використання надавачами медичних послуг необхідного переліку лікарських засобів під час надання відповідних медичних послуг, визначеного галузевими стандартами у сфері охорони здоров'я.

Тимчасове переміщення документів приватного нотаріуса оформлюється наказом з адміністративно-господарських питань

17.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Деякі питання організації нотаріальної діяльності та ведення нотаріального діловодства приватних нотаріусів в умовах воєнного стану» від 11 лютого 2025 р. № 356/5.

Затвердженням Порядком, зокрема унормовано, що в умовах воєнного стану в разі виникнення загрози знищення чи пошкодження документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса, робоче місце (контора) якого розташовано в межах територій можливих/активних бойових дій/активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, включених до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 р. № 309, для яких не визначена дата припинення можливості бойових дій та дата завершення бойових дій, приватним нотаріусом за наявності можливості приймається рішення про тимчасове переміщення документів його нотаріального діловодства та архіву.

Рішення про тимчасове переміщення документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса оформлюється шляхом видання наказу приватного нотаріуса з адміністративно-господарських питань.

Залежно від безпекової ситуації допускається тимчасове переміщення документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса частинами або частково.

Приватний нотаріус здійснює тимчасове переміщення документів нотаріального діловодства та архіву:

1) до будь-якого державного нотаріального архіву, визначеного територіальним органом Міністерства юстиції України, у межах областей, на які поширюється компетенція такого територіального органу Міністерства юстиції України, або визначеного іншим територіальним органом Міністерства юстиції України незалежно від підпорядкованості йому нотаріального округу, в якому розташоване робоче місце (контора) приватного нотаріуса, що здійснює таке переміщення;

2) до окремого приміщення, розташованого на більш безпечній території України;

3) до приміщення, яке є робочим місцем (конторою) будь-якого приватного нотаріуса, на підставі укладеного договору схову;

4) до приміщення, яке є робочим місцем (конторою) будь-якого приватного нотаріуса, на підставі укладеного договору про заміщення в межах областей, на які поширюється компетенція територіального органу Міністерства юстиції України та до компетенції якого належить нотаріальний округ, в межах якого здійснює нотаріальну діяльність приватний нотаріус, який має намір здійснити вказане тимчасове переміщення.

Приватний нотаріус здійснює тимчасове переміщення документів нотаріального діловодства та архіву на строки, встановлені цим Порядком.

Підлягають:

- справи нотаріальних документів постійного, тривалого (понад 10 років) зберігання;
- справи з кадрових питань;
- справи нотаріальних документів, строки зберігання яких не закінчені;
- незакінчені спадкові справи;
- облікові документи та довідковий апарат до справ (журнали, книги, описи тощо).

Кількість справ нотаріальних документів, що підлягатимуть тимчасовому переміщенню, визначається приватним нотаріусом самостійно.

Приватний нотаріус з метою запобігання знищенню чи пошкодженню документів його нотаріального діловодства та архіву, що підлягають тимчасовому переміщенню, самостійно укладає їх у мішки, картонні коробки, ящики, пакунки чи інші засоби зберігання, які опломбовує своєю печаткою.

До кожного елемента пакування прикріплюється ярлик з обов'язковим зазначенням інформації, що дає змогу ідентифікувати, якому приватному нотаріусу вказані документи та архів належать: прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) приватного нотаріуса, нотаріальний округ, номер свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, індекси справ відповідно до типової номенклатури справ приватного нотаріуса та роки, в яких ці справи заведені.

Ярлики повинні забезпечувати збереження нанесеної на них інформації протягом усього часу перевезення та зберігання документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса.

Залежно від безпекової ситуації для транспортування документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса у разі потреби залучаються (за згодою) територіальні органи Міністерства юстиції України, військові адміністрації, державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, Нотаріальна палата України та регіональні відділення Нотаріальної палати України, громадські організації, благодійні фонди, волонтери тощо.

Після припинення обставин, що спричинили тимчасове переміщення документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса, приватний нотаріус переміщує такі документи до свого робочого місця (контори), про що невідкладно, але не пізніше п'яти робочих днів, письмово (в тому числі шляхом надсилання повідомлення електронною поштою, підписаного власним кваліфікованим електронним підписом) повідомляє відповідний(ні) територіальний(ні) орган(ни) Міністерства юстиції України.

«Аркан» на кордоні працюватиме в режимі реального часу

17.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 р. № 148, якою визначено основні завдання, структуру та порядок функціонування інтегрованої міжвідомчої інформаційно-комунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон (система «Аркан»).

Система «Аркан» є державною інтегрованою міжвідомчою інформаційно-комунікаційною системою та функціональною підсистемою єдиної інформаційної системи МВС, основними завданнями якої є:

- забезпечення обробки інформації між суб'єктами системи «Аркан» у режимі реального часу;
 - здійснення між суб'єктами системи «Аркан» електронного інформаційного обміну з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки з метою оперативного виконання завдань, покладених на них законодавством, зокрема в інтересах національної безпеки та економічного добробуту;
 - надання уповноваженими державними органами в установленому законодавством порядку доручень Держприкордонслужби щодо осіб, які перетинають державний кордон.
- Функціями системи «Аркан» є:
- забезпечення обміну між суб'єктами системи «Аркан» інформацією щодо осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, а також іншими електронними інформаційними ресурсами, необхідними для виконання суб'єктами такої системи їх повноважень, визначених законодавством;
 - забезпечення обробки в режимі реального часу запитів/відповідей до інформаційних ресурсів суб'єктів системи «Аркан», що передаються з використанням веб-додатка захищеними каналами національної системи конфіденційного зв'язку або через Інтернет з використанням засобів криптографічного захисту інформації чи іншими захищеними каналами зв'язку;
 - здійснення віддаленого доступу до інформаційних ресурсів суб'єктів системи «Аркан» за допомогою прикладного програмного інтерфейсу (API);
 - поповнення інформаційних ресурсів суб'єктів системи «Аркан» у режимі обробки повідомлень;
 - забезпечення двосторонніх інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами системи «Аркан»;
 - здійснення обміну електронними даними з використанням кваліфікованого електронного підпису чи печатки між суб'єктами системи «Аркан»;
 - розмежування прав доступу та надання контрольованого доступу користувачам до системи «Аркан»;
 - забезпечення резервного копіювання, зберігання та захисту інформації, що міститься в системі «Аркан»;
 - забезпечення кіберзахисту в системі «Аркан».

10 днів на звіт про закупівлю прекурсорів для виробництва боєприпасів

17.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку реалізації експериментального проекту щодо виробництва, закупівлі та постачання боєприпасів» від 12 лютого 2025 р. № 155.

Новим підпунктом п. 4 Порядку, затвердженого постановою від 21 липня 2023 р. № 763, до учасників експериментального проекту щодо виробництва, закупівлі та постачання боєприпасів долучено суб'єкти господарювання, які мають ліцензію на право провадження господарської діяльності з виробництва, виготовлення, реалізації (відпуску) та/або ввезення на територію України прекурсорів, включених до списку № 1 та списку № 2 таблиці IV переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою від 6 травня 2000 р. № 770, - щодо реалізації (відпуску) речовин, зазначених у п. 7 цього Порядку, суб'єктам господарювання, які здійснюють розроблення та/або виробництво боєприпасів відповідно до цього Порядку.

Крім того, новими абзацами п. 7 цього Порядку визначено, що протягом строку реалізації експериментального проекту суб'єкти господарювання, які мають ліцензію на право провадження господарської діяльності з виробництва, виготовлення, реалізації (відпуску) та/або ввезення на територію України прекурсорів, включених до списку № 1 та списку № 2 таблиці IV переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою від 6 травня 2000 р. № 770, мають право здійснювати реалізацію (відпуск) речовин, зазначених в абз. 10 цього пункту, суб'єктам господарювання, які здійснюють розроблення та/або виробництво боєприпасів відповідно до цього Порядку, але не мають ліцензії на право провадження господарської діяльності з придбання та/або використання прекурсорів, включених до зазначеного переліку, на підставі копії наказу про внесення такого суб'єкта господарювання до реєстру як учасника експериментального проекту, виданого Мінстратегпромом.

Суб'єкти господарювання, які відповідно до цього Порядку мають статус виробника та здійснили закупівлю прекурсорів, включених до списку № 1 та списку № 2 таблиці IV переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою від 6 травня 2000 р. № 770, протягом 10 днів після закупівлі звітують Мінстратегпрому про кількість і назву придбаних прекурсорів, а до 10 числа місяця, що настає за звітним кварталом, подають Мінстратегпрому інформацію про кількість використаних прекурсорів, залишок прекурсорів на складі виробника та кількість виготовлених вибухових речовин.

Повторне ВЛК для обмежено придатних віком від 25 років

17.02.2025 р. набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» від 12 лютого 2025 р. № 4235-IX.

Новою редакцією п. 2 розд. II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та по-

лицейських на соціальний захист» встановлено, що громадяни України віком від 25 до 60 років, які були визнані обмежено придатними до військової служби до набрання чинності цим Законом (крім осіб, визнаних в установленому порядку особами з інвалідністю), з дня набрання чинності цим Законом зобов'язані до 5 червня 2025 р. пройти повторний медичний огляд з метою визначення придатності до військової служби.

Такі громадяни зобов'язані самостійно звернутися до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані та резервісти Служби безпеки України – до Центрального управління або регіональних органів Служби безпеки України, військовозобов'язані та резервісти розвідувальних органів України – до відповідного підрозділу розвідувальних органів України) або через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного та резервіста з метою отримання направлення на військово-лікарську комісію для проходження медичного огляду.

Регулювання азартних ігор та лотерей передали Мінцифрі

18.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2025 р. № 159, якою покладено на Міністерство цифрової трансформації функції із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерейної сфери.

Внесено й зміни до постанов від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» і від 18 вересня 2019 р. № 856 «Питання Міністерства цифрової трансформації».

Крім того, передано частину бюджетних призначень, передбачених Господарсько-фінансовому департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України для Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей на 2025 р. за програмою «Керівництво та управління у сфері регулювання азартних ігор та лотерей» за загальним фондом державного бюджету в сумі 14347,9 тис. грн (видатки споживання, у тому числі оплата праці - 11760,6 тис. грн), Міністерству цифрової трансформації на програму «Керівництво та управління у сфері цифрової трансформації» за загальним фондом державного бюджету в сумі 14347,9 тис. грн (видатки споживання, у тому числі оплата праці - 11760,6 тис. грн).

Документи для визначення критичної важливості ГО можуть подавати в е-формі

18.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 29 січня 2025 р. № 116, яким затверджено:

1) Перелік документів, що подаються Товариством Червоного Хреста України, іншими українськими неурядовими організаціями, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів;

2) форму переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів.

Так, Товариство Червоного Хреста України, інші українські неурядові організації, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, для включення до Переліку

українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, подають до Мінрозвитку:

1) заяву про включення українських неурядових організацій до Переліку;

2) відомості про керівника української неурядової організації та про інших осіб, які можуть вчиняти дії від імені такої організації, копію паспорта громадянина України, копію паспортного документа іноземця або іншого документа, що посвідчує особу;

3) відомості про штатну чисельність працівників української неурядової організації станом на дату подання заяви; наявність матеріальної і ресурсної бази для реалізації гуманітарних проектів;

4) копію установчих документів української неурядової організації;

5) інформацію про діючі гуманітарні проекти (проект), строк їх реалізації, бюджет проектів (проекту), про міжнародних партнерів, за кошти яких реалізуються гуманітарні проекти (проект). Строк реалізації проекту на дату подання заяви повинен становити не менше 6 місяців;

6) копії договорів, угод, меморандумів, інших документів, що підтверджують відносини з міжнародними партнерами, за кошти яких реалізуються гуманітарні проекти з перекладом на українську мову;

7) копії первинних документів, що підтверджують перерахування коштів від міжнародного партнера та/або копії документів, що підтверджують ввезення на територію України предметів, речей, технічного обладнання, медичних засобів, будівельних матеріалів, продуктів харчування, або інших товарів, які використовуються чи будуть використовуватися для реалізації гуманітарних проектів;

8) витяг з Реєстру неприбуткових установ та організацій;

9) лист-згоду від керівника української неурядової організації на обробку, використання, поширення та доступ до персональних даних у зв'язку із поданням документів, відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Документи подаються українською неурядовою організацією у паперовій формі та/або електронній формі. Документи, зазначені у цьому Переліку, засвідчуються керівником української неурядової організації в установленому законодавством порядку.

Документи, оформлені з порушенням вимог цього Переліку, розгляду не підлягають.

Уповноваженому самостійному структурному підрозділу з питань тимчасово окупованої російською федерацією території України, а також прилеглих до неї територій, дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України в установленому законодавством порядку доручено забезпечити:

1) формування Переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів;

2) підготовку рішень Мінрозвитку про включення до Переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів відповідних організацій.

Водночас, визнано таким, що втратив чинність, наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Деякі питання взаємодії з Товариством Червоного Хреста України, іншими українськими неурядовими організаціями, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, для включення їх до переліку українських неурядових

організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, та розгляду списків військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час» від 18 червня 2024 р. № 160.

9 умов надання субвенції на проекти відновлення України

18.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2025 р. № 162, якою визначено механізм надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів в рамках Програми відновлення України III, що фінансуються відповідно до Фінансової угоди «Програма відновлення України III» між Україною та Європейським інвестиційним банком, ратифікованої Законом України від 20 серпня 2024 р. № 3905-IX.

Зокрема передбачено, що субвенція надається для забезпечення здійснення заходів щодо відновлення соціальної та житлової інфраструктури на територіях, де органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють свої повноваження в повному обсязі (підконтрольна Україні територія), метою яких є подолання наслідків збройної агресії російської федерації.

Субвенція спрямовується бюджетам адміністративно-територіальних одиниць, на території яких реалізуються проекти в рамках Програми відновлення України III, за напрямками, визначеними у Фінансовій угоді.

Умовами надання субвенції є:

1) відповідність проектів Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженій постановою від 5 серпня 2020 р. № 695, регіональним стратегіям розвитку, стратегіям розвитку територіальних громад;

2) комунальна форма власності об'єкта, на фінансування якого залучається субвенція;

3) співфінансування на рівні не менше 23 відсотків за рахунок місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством, на покриття витрат на сплату податків і зборів (у тому числі податку на додану вартість), комісії за конвертацію валюти, страхування, авторський нагляд тощо;

4) календарний план реалізації проектів становить не більше 18 місяців;

5) спроможність територіальних громад, на фінансування об'єктів яких залучається субвенція, повинна забезпечувати подальше власне фінансування та їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;

6) об'єкти, в тому числі об'єкти соціального житла, що фінансуються за рахунок субвенції, залишаються у комунальній власності (спільній власності) відповідних територіальних громад та використовуються за цільовим призначенням протягом не менше 20 років з дати завершення впровадження проекту;

7) за рахунок субвенції заборонено купівлю або приватизацію землі, будівель, приміщень;

8) під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні та на всіх етапах реалізації проектів обов'язково повинно бути враховано громадські інтереси ключових заінтересованих сторін у місцевій громаді (вразливі групи населення; громадські організації; медичні, освітні, соціальні служби);

9) реалізація проектів передбачає дотримання стандартів енергоефективності, використання енергоефективного технологічного обладнання, а також забезпечення безбар'єрності.

Оголошення про проведення відбору проектів, що фінансуватимуться за рахунок субвенції, оприлюднюється на офіційному веб-сайті Мінрозвитку, в якому зазначаються:

1) пріоритетні напрями спрямування субвенції;

2) строк проведення відбору;

3) час і строк подання заяв про участь у відборі;

4) контактні особи, адреса електронної пошти та номер телефону для отримання додаткової інформації;

5) умови фінансування.

Пропозиції щодо проектів, що фінансуватимуться за рахунок субвенції, подаються сільськими, селищними, міськими радами або їх виконавчими органами, військовими адміністраціями населених пунктів (в разі їх утворення), обласними радами, місцевими держадміністраціями, обласними та районними військовими адміністраціями (в разі їх утворення).

Додаткові відбори (у разі необхідності) здійснюються у тому ж порядку.

Для відбору проектів, що фінансуватимуться за рахунок субвенції, Мінрозвитку утворює експертну робочу групу з питань ініціювання, підготовки, супроводження та реалізації спільних з Європейським інвестиційним банком проектів в рамках Програми відновлення України III, до складу якої входять представники Мінрозвитку, Мінфіну, інших міністерств та заінтересованих сторін.

Заявники подають пропозиції щодо проектів, що фінансуватимуться за рахунок субвенції, за допомогою програмних засобів Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури, Положення про яку затверджено наказом Мінінфраструктури від 23 січня 2024 р. № 65, шляхом заповнення інформації та завантаження документів у відповідних розділах електронного кабінету користувача Єдиної цифрової системи, що підтверджується уповноваженою особою заявника шляхом накладення кваліфікованого електронного підпису або вдосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису.

Учасники бойових дій готуватимуть громадян до національного спротиву

18.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву» від 14 лютого 2025 р. № 160.

Змінами до абз. 7 п. 8, п. 10 Порядку, затвердженого постановою від 29 грудня 2021 р. № 1443, визначено, що:

– базова підготовка організовується відповідно до вимог наказів і директив Міноборони, Головнокомандувача Збройних Сил, Генерального штабу Збройних Сил на підставі досвіду, отриманого під час проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпечення їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, з урахуванням стандартів підготовки збройних сил держав-членів НАТО;

– інструктори, які проводять базову підготовку, визначаються з числа учасників бойових дій, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районі та у період проведення антитерористичної операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України.

56 днів щорічної відпустки для педагогів дошкільної освіти

19.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963» від 11 лютого 2025 р. № 143, відповідно до якої:

– усі педагогічні працівники закладів дошкільної освіти матимуть щорічну основну відпустку тривалістю 56 календарних днів;

– перелік посад педагогічних працівників доповнено новими найменуваннями, зокрема введено такі посади: заступник керівника закладу дошкільної освіти з організації освітнього процесу, керівник (завідувач) дошкільного підрозділу в інших закладах та установах.

Хмарні послуги публічні користувачі можуть закуповувати у надавачів, не включених до переліку, до кінця 2025 року.

19.02.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 р. № 154, якою визначено:

1) особливості надання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних, пов'язаних з обробкою державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

2) заходи, які повинні бути здійснені надавачем хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних для внесення відомостей про нього до переліку надавачів, та порядок підтвердження відповідності надавача цим вимогам;

3) процедуру формування, використання електронних каталогів хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних.

Затверджено й Типовий договір про надання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних публічному користувачу хмарних послуг та оператору критичної інфраструктури щодо об'єкта критичної інформаційної інфраструктури.

При цьому встановлено, що:

– до 31 грудня 2025 р. публічні користувачі хмарних послуг можуть ініціювати закупівлю хмарних послуг та/або послуг центрів обробки даних у надавачів хмарних послуг та/або послуг центрів обробки даних, не включених до переліку надавачів хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних;

– підготовка пропозицій щодо використання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та їх розгляд здійснюються відповідно до Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації, затвердженого постановою від 2 лютого 2024 р. № 119.

Учні 2 – 4 класів можуть навчатись у другу зміну, проте з умовою

20.02.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про внесення зміни до пункту 1 розділу V Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» від 10 січня 2025 р. № 79.

Новим абзацом п. 1 розд. V Санітарного регламенту, затвердженого наказом від 25 вересня 2020 р. № 2205, встановлено, що в умовах воєнного стану у закладах освіти, які працюють у дві зміни, за рішенням керівника закладу освіти та за погодженням із засновником закладу освіти або уповноваженим ним органом (особою) допускається навчання учнів 2 - 4 класів у другу зміну за умови закінчення останнього навчального заняття не пізніше 18:00 години.

Вимоги до інформаційних систем управління ризиками у кредитних спілках

21.02.2025 р. набрала чинності постанова Правління Національного банку України від 14 лютого 2025 р. № 18, якою затверджено Положення, що встановлює:

1) вимоги до інформаційних систем кредитної спілки, потрібних для забезпечення надання фінансових послуг;

2) вимоги до організації ведення персоналізованого обліку (реєстру) членів кредитної спілки - реєстру членів кредитної спілки за допомогою облікової системи;

3) вимоги до організації ведення персоналізованого обліку пайових внесків членів кредитної спілки;

4) порядок ведення обліку договорів аутсорсингу;

5) порядок ведення обліку договорів з посередниками.

Норми цього Положення поширюються на інформаційні системи щодо управління ризиками, які кредитні спілки створюють відповідно до Положення про вимоги до системи управління кредитною спілкою і не поширюються на:

1) питання захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки;

2) правила зберігання, захисту, використання та розкриття таємниці фінансової послуги;

3) правовідносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

4) порядок обліку господарських операцій відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Національний банк має право застосувати до кредитної спілки заходи впливу в разі порушення нею вимог цього Положення відповідно до Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, затвердженого постановою від 25 грудня 2023 р. № 183.

Кредитним спілкам до 30 червня 2025 р. слід:

1) привести свою діяльність у відповідність до вимог цього Положення;

2) надіслати до Національного банку України письмове запевнення в довільній формі про приведення своєї діяльності у відповідність до вимог цього Положення.

Внесено й зміни до Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг, затвердженого постановою від 29 грудня 2023 р. № 199.

